

M.V.3.

ny.

A MAGYAR
IFJUSÁG KÖNYVTÁRA.

MÁSODIK KÖTET.

OSZK
UJABB UTAZÁSOK ÉS KALANDOK.

PEST 1859.

NYOMATOTT HERZ JÁNOSNÁL

1001
UJABB

UTAZÁSOK ÉS KALANDOK.

ÖT SZINEZETT KÉPPEL.

IRTA

HUNFALVY JÁNOS.

PEST 1859.

KIADJA LAUFFER és STOLP.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

810478

Orosz jelenet.

(Képpel.)

Szoltovics, orosz gróf, télnek idején utazott Sz.-Pétervárról Szebasztopolba; utjában veszedelmes kalandokat ért, mellyek déli Oroszországban gyakran előfordulnak. Ő maga következő módon beszélte el azokat.

Miklós boldogult császárunk betegsége napról napra veszedelmesebb lőn. Ekkor a császár téli palotájába hivatván, levelet adának át, hogy azokat mentől gyorsabban a nagyhercegeknek, azaz a császár fiainak, s Mencsikoff herczegnek vigyem meg, kik éppen akkor Krimiában, Szebasztopol városa alatt táborozának, mellyet az angolok és francziák egyesült erővel ostromlanak vala. Rögtön felkészülődém s csak hamar a Moszkva városába vivő vasuton valék. Moszkvába érkezvén, szánon folytatám az utat, mert az erős hófergeteg s a rákövetkezett hideg jó szánutat készített vala. Csillagos est volt, midőn Jekatarinoszlav városát elhagyva s a befagyott Dnjepr folyón átkelve a nagy nogáji pusztára juték, melly egészen a krimiai félszigetig nyúlik el. Éjfél tájban érem el az első állomást,

hol a jekatarinoszlavi hadi parancsnoktól mellém adott két kozákot, a kocsist és lovakat másokkal kellett fölváltanom. Az ottan állomásozó altiszt azt javasla ugyan nekem, háljak meg ott, mivel azon hónapban igen gyakran nagy szélviharok szoktak délről, a Feketeten-ger felől támadni, melly viharok néha az utazókat lo-
vastól együtt elboritják s eltemetik a felkavart hóval; sőt a mult héten egész zászlóalj katonaság, melly Kharkovból Perekop városába akart vala menni, a hó alatt lelé sirját. Végre a kemény tél miatt most a pusztai farkasok is nagyon megsaporodtak, s igen vér-
szopók. De hiába beszéle nekem az altiszt: kötelessé-
gem parancsolá, hogy üzenetemmél mentől gyorsab-
ban a nagyhercegekhez siessek, miért is habozás nél-
kül a világ minden veszélyei ellenére folytattam volna
utamat; tehát két más kozákot rendelének kísérete-
mül, frís lovat fogatának be, s csakhamar tovább re-
pülénk

Öten valánk mindössze: én, inasom, a két kozák s a kocsis. Ezt kivéve, mindnyájan jól valánk fölfegy-
verkezve, miért is azt gondolám: szükség esetében, a
legvérengzőbb farkasokkal is bátran síkra szállhatunk.
A ki Oroszországban nem járt, az nem is tudja, milly
roppant sebességgel lehet ott a végtelen síkságokon
utazni. Ha a hó némileg le van törve, csaknem olly
gyorsan lehet ott szánon utazni, mint másutt lassacs-
kábban járó gözkocsin. — Nemsokára a magános ál-
lomási épületet messzire elhagytuk vala mögöttünk, s
a rideg síkságon repülénk odább, mellyen sem fa, sem
falu nem látszik, s melly a Dnjepr folyó és az Azovi
tenger között végtelen messzeségre elnyúlik. Csak dél
felé vannak hullámos emelkedések, mellyek odább

Orosz jelenet.

mind magasabbak, míg nem a Taurusi hegyláncz-czá domborodnak föl; helyelközzel pedig emberek által rakott sírhalmok, ugynevezett kúnhalmok magaslanak elhimletten a pusztán. Valami két órát hajthattunk vala, midőn észrehevém, hogy a kozákok, kik majd szányom után, majd mellette lovagláznak, ismételve aggódó tekintettel hátra néznek, s egymással susogva beszélgetnek. Végre egyikök szányomhoz közeledve, ezt mondá:

„Atyus!“ — így szólítja meg az orosz nép az urat, — „ugy gondolom, s Petrovics is azt hiszi, még ma éjjel két nagy baj fog érni. Adja Sz. János, hogy mind a két veszedelemből szerencsésen kiszabaduljunk.“ „Mit akarsz ezzel mondani?“ — kérdezém. „A farkasok, atyuskám, nyomunkban vannak, aztán a fehér fellegek, ott a hold körül, sem tetszenek nékem, két óra sem telik bele, s itt lesz a szélvihar.“ — „Mi közöm hozzá!“ viszonzám kissé mogorván, mert minden kifogásnak, s megfordulásra czélzó javaslatnak elejét akartam venni. „Kocsis, hajtsd a lovat!“ parancsolám a kocsisnak. Mindazáltal magam is aggódni kezdék; mert már valami negyed óra óta a Dnjepr felől távoli orditást s rekedt ugatást hallottam vala, sőt ugy rémlett előttem, mintha a hold világában egyes sötét pontokat látnék, mellyek messziről a fehér hóleplen felénk közelednek. Aztán a hosszú fehér felhőcskék sem tetszenek nékem, mellyek dél felől mint az éjszaki fénynek sugárai vonultak fel az égnek boltozatán, noha azoknak jelentését még saját tapasztalásomból nem ismerem. Azonban gyorsan tovább haladánk. De néhány percz mulva észrehevém, hogy az öregebb őrszakállú kozák, ki már I. Napoleon ellen harczolt, mint azt a

mellén függő emlékpénzek bizonyították, fiatal kísérőjének valamit fülébe súg. Erre a fiatal kozák, ki az öregnek tulajdon fia volt, az ut közepén megállta, mi pedig tovább repülénk. Szányom oldalához hívám a kozákat s kérdezém: „Petrovics, miért marad hátra fiad?“ „Nagyságos ur, mondá az öreg, a farkasok kevés percz mulva sarkunkban lesznek, azért oda rendelém őt, hogy egyet közülök leterítsen. A fenevadak majd a dögnek esnek, s ezzel kis időt nyerünk utunk folytatására. Igaz, sokat nem fog használni!“ Nehány percz mulva, mig inasom fegyvereimet rendbe szedé, pisztolylövést hallánk, s mindjárt azután vágató ló dobogását, mellyen a hátramaradt kozák utánunk sietett. „A puskaport megkimélhetted volna, Vazul,“ — mondá korholódva az öreg, — „mire való a lándsád? a puskaorra még szükségünk lesz.“ — „Nem tehetém máskép, apám! a fenevadak nagyon nyakamon voltak, igen sokan vannak.“

Most egy kanyarulaton ismét a Dnjepr partjához közeledénk, s midőn hátra tekinték, néhány száz lépésnyi távolságban sok feketés alakot pillanték meg, mellyek a hómezőn gyorsan utánunk siettek. „Még egy próbát kell tennünk,“ mondá az öreg, „talán leteríthetjük nyomunkról; jó lovad van Vazul fiam, a farkas utól nem éri olly hamar, eredj a pusztának, s ha látod, hogy a farkasok utánad ügetnek, kanyarodjál vissza az előbbi állomásra; Sz. János legyen őltalmad!“ Vazul szót sem váltva, megállta, mig a farkasok közelebb jöttek, azután neki vágata egyenest a pusztán keresztül. El valánk fogulva a várakozástól, hogy e hadi cselnek mi lesz a kimenetele, de reményünkben megcsalatkozánk; a vezérfarkasok nem a

fiatal kozák nyomát követték, hanem egyesén utánunk rohanának az egész csapattal. Már egyes világító pontokat veheték ki, melyek mint fénybogarak villogtak felénk a sötét csoportból: azok a legelsők tüzes szemei voltak. Kétszövé puskámat fogva hátra dőlék a folyvást előre repülő szányon, s vaktában a sötét csoport közé lövék. Fájdalmas ordítás hirdeté, hogy golyómat nem hiába eresztém a szélnek, a farkasok egy két percig elmaradának, tán hogy elejtett pajtásukat mindjárt ott helyben felfalják. Petrovics éles fütty által jelt ada fiának, hogy visszaforduljon, s messziről láthatók a fiatal kozákok, a mint utunk egyik kanyargása felé nyargala, hogy ott ismét hozzánk csatlakozzék. „Petrovics, kérdezem az öregtől, mennyire van még ide az állomás?” — Még jó két órát kell hajtánunk, viszonzá, de ha nagyságos uram megengedi, tudnék még egy módot, hogy megmeneküljünk, s ha a vihar mind inkább közeledik, úgy sem tehetünk egyebet, mint azon menedékhelyre törekedni. — „Mit akarsz ezzel mondani öreg?” „Ide valami fél mérföldnyire elpusztult nogáji tatár falunak omladékai vannak, nagyapám, kit pusztai ördögnek neveztek, részt vett a falu lerontásában, régi mecsetének falai még állanak, gondolom azok között óltalmat lelhetnénk.” — „Tehát csak rajta, vezess oda, viszonzám, mindent meg kell próbálnunk!” „Csak nagyságos uram, riassza egy keveset vissza s tartsa illő távolságban azokat a vérengző ördögöket, mondá Petrovics, én majd a lovak mellé állok, mert életünk attól függ, hogy azok kitartsanak, s más baj se érje őket.” Ezzel a rudas ló mellé lovagla s megmutatá a kocsisnak, merre hajtson a pusztán keresztül, hogy rövidebb uton a mecset omladékát elérjük. Csak-

hamar Vazul is hozzánk csatlakozék, s bal felől lovagla a lovak mellett, hogy azokat megvédje. Ugy látszik, magok a lovak is tudák, milly nagy veszélyben forgunk, mert örült sebességgel rohantak. Azalatt inasom ismét megtölté puskámat s két pisztolyomat is rendbe hozá. Egyszerre, midőn hátratekinték a mind közelebb és közelebb utánunk orditozó üldözőinkre, két nagy farkas balról és jobbról a szán mellett rohana el, s a két rudas ló szügyének esék. Petrovics legott az egyiket lándsája gyors lökésével a földre terité, de a másik csakugyan megragadá a lovat, mire ez tüstént összerogyék. Azonban a fiatal kozák hirtelen lepattana lováról, s késével elmetszé a farkastorkát, melly azonnal hátra dőle, mig a ló ismét fölvergődék. Az egész dolog csak egy két perczig tartá, mindazáltal a csoport e közben jóval közelebb jött, s már csak vagy 80 lépésnyire volt. Ekkor ismét a csapat közzé durranték, s tovább sieténk, de a megharapott ló már 2 vagy 3 percz mulva tántorogni kezdé, a kocsis tüstént a rúdon szalada előre, hogy éles késével a ló istrángját és szijait elvágja, de mielőtt ezt megteheté, a szegény ló már összeroskada. Alkalmasint a farkas egyik üterét harapta szét. A kocsis mindjárt kiugrék, s leoldá a lovat a szán rúdjáról, a két kozák pedig azalatt a mind jobban közelgő farkasokra tüzel vala. Egy pillanat mulva a kocsis ismét ülésén termett, s tovább repülénk, ott hagyván a megsebesült lovat. „Jó szerencse az, nagyságos uram, kiáltá Petrovics, a bestyék most a lónál fognak mulatni, s addig tán elérjük a romokat!” Csakugyan nem nagyon messze, kissé magasabb halom oldalán, meglátám a sötét omladványokat, melyek felé hajtánk. De az öreg gyanakodása nem való-

súla, vagy nagyobb számmal voltak a farkasok, sem-hogy mindnyájan a lónak eshettek volna, vagy pedig érezték, hogy előttük jobb zsákmány van. Hallottuk ugyan vad ordításukat, mellyel a leroskadt lóra rohantak, de nagyobb részük nyomunkban marada. Tehát puskámat az inasnak nyújtám, hogy töltsse meg, s pisztolyaimat vevém kezembe, a kocsisnak pedig kardomat adám, hogy neki is legyen valami fegyvere. De most már a farkasok szorosán mögöttünk voltak, sőt a gyorsabbak már jobb és bal felől szányunk mellett sietének el, csak az oldalt két felől lovagló kozákok hosszú lándsái tartóztatták még vissza. A fenevadak hosszan kilógó veres nyelveikkel és lángoló szemeikkel utálatos látványt nyujtának. Ha kezemet kinyujtom, pisztolyommal is elérhetem fejeiket. Még csak egy két perczig kelle hajtanunk, s a rom falai közt valánk. — Ezt, ugy látszott, a farkasok is tudták; mert egyazon pillanatban a két legközelebbik mindkét oldalról magát a szánt rohaná meg. A jobbfelőlínek, melly kardmait bundámba vágta, pisztolyomat szegzém vicsorgó torkába, s egy lövéssel szétzuzám koponyáját; ugyan ekkor oldalam mellett is hallék ropogó ütést, s mindjárt rá iszonyú jajkiáltást. Megfordulok, imé, hű inasom állva tántorog, s mielőtt megragadhatom, áthanyatlik s kibukik a szánból épen az ordító farkasok közzé. A szerencsétlen ember a szánra kapaszkodó farkast a puszka agyával ütötte volt le, de ütése közben elveszté egyensúlyát, s így kiesék. Tüstént kiáltám a kocsisnak, hogy álljon meg, mert ki akarék ugrani, hogy inasomat megmentsem; de a kocsis vagy igazán nem hallá kiáltásomat, vagy az iszonyatos veszedelem miatt csak ugy tetteté magát, — a szány sebesen tovább

repüle, s a boldogtalannak jajkiáltásai már mögöttünk hangzának. Látám a farkasok sötét gombolyagját, a mint a zsákmánynak esett, s érzem, hogy ember már nem segíthet, csak hasztalanul magunkat is feláldozók. Egyébiránt boldogtalan inasom halála ránk nézve annyi vala, mint saját megszabadulásunk; mert míg a farkasok őt megrohanák és összemarczongolák, addig mi szerencsésen elérők az omladékokat. Ezek ugyan többnyire csak apró viskók egyes üszkeiből álltak, de az elpusztult falu közepén valami 12 láb magas kerek kőfal állott, mellynek nyílt bejárása volt. E kőfalazat a tatár falu mohammedán temploma, azaz mecsetje maradványa. E falmaradványok előtt szánunk megállá. Petrovics és Vazul tüstént lepattanának lovaikról és mindjárt a falak belsejébe futának, rám kiáltva, száljak ki és siessek utánuk. Megfogván a mi hamarjába kezembe akada, a kocsissal együtt beszaladék a kapun, míg a kozákok már jobbról és balról az utánunk rohanó farkasokat vagdalák. Még a lovakat sem leheté kifognunk s megmentenünk. Petrovics kezembe szorítá lándsáját s fölkére, hogy fiával s a kocsissal együtt ideiglenesen a bejáratot védjem, ő majd azalatt tüzet rak, mert megmaradásunk ettől függ. Csak most vévém észre, hogy futtában a szalmát lekapta a szánról s magával vitte. Mig tehát a sűrű tömegben előre tóduló farkasok a lovaknak esének, mellyek hiába igyekvének a környező omladványok közzül a szánnal együtt elszaladni, más farkasok pedig a kőfal nyílásán törekvének benyomulni, de szúrásaink, vagdalásaink által mindannyiszor visszariasztattak: addig Petrovics a bejárat melletti helyről elkapará a havat, s az odadobott szalmára a két kozák lónak magas párnáit és nyergeit

is veté. Nehány pillanat múlva felloboga a tűz, s világa azonnal visszakergeté a farkasokat, mellyek orditva és morogva némi távolságban körbe állának a kapu körül. Most a láng világánál, némileg biztosítva lévén ellenségeinktől, széttekinténk, óltalmi s védelmi eszközöket keresve. De fájdalom, alig találánk valamit, csak kevés rothadt fát lelénk, az is nagyon nedves volt a hótól, mindazáltal a füstölgő tűzbe dobtuk. „Ha csak még néhány perczig védelmezhetjük magunkat, mondá Petrovics, akkor a fenevadakra ott künn majd más ellenség támad, melly sokkal veszedelmesebb mint ők, s ugy látszik, ezt érzik is.“ — Ezzel föltekinté az égre, melly most egészen be volt borulva. — Egyetlen csillag se látszott rajta, délről már tómpa, mély üvöltés hallatszott. A nagy hideg ellenére nyomasztó, sőt tikkasztó volt a levegő. Még az ég boltozatát nézém, midőn Vazul kiáltá: „a farkasok! a farkasok!“ A dühös fenevadak csakugyan újra megkísérlék az ellenökbe rakott tűzgáton áttörni. Egyikök nagy szökéssel épen a lángok közzé ugrék, úgy hogy a szikrák szerteszét szóródának, de mindjárt rá durrantám pisztolyom utolsó lövését. Mindazáltal jobbról és balról más fenevadak igyekvének betörni, s csak a legnagyobb bajjal tudtuk őket éles lándsáinkkal és kardjainkkal visszatartóztatni. De mind nagyobb erővel és tüzzel támadának reánk; az egyikök már bal karomat is megsebesité, bundámnak köszönhetém, hogy nem veszélyesen, ekkor Petrovics ránk kiáltá: boruljunk le a földre; azt sem tudva miért, szót fogadánk neki, s a következő pillanatban olly erős csattanás és rázkódás történék, hogy azt hívök, a környező kőfalak omlanak össze. Petrovics a puskapor-tartómat dobta a tűzbe,

mely már kialvó félben volt, s tehát már kevés oltal-
 mat nyujthatott. A csattanás s a magasan felcsapó
 lángoszlop, melyet a szél kifelé hajta, megszasztá el-
 lenségeinket. De a puskapor fellobbanása után tűzünk
 egészen kialvék, s most olly koromfekete sötétség volt
 köröskörül, hogy épen semmit sem látánk. Csakhamar
 az elszaladó s menedéket kereső farkasok félelmes or-
 dítását hallók, a levegőben tompa zúgás morajlék: a
 vihar és hófergeteg töre ki egész dühével. A zivatart,
 mely ekkor beállt, nem bírom voltaképen leírni: úgy
 látszott, iszonyú forgószél a köröskörül lévő egész hó-
 takarót kavarja és sodorja föl. Szerencsénkre a domb,
 mely mögött a menedékünkül szolgáló omladékkal ál-
 lott, némileg megoltalmazta a hóvihar ellen. Olly zú-
 gás és üvöltés dühöngte felettünk, millyet sohasem
 hallottam; még a falak közt is alig nyithatók fel sze-
 münket a hegyes hó és jég-szálkák miatt, melyeket a
 szél ránk omlasztta. Én az olly hirtelen kitört zivatarra
 majdnem teljesen elbódulék, s csak azt érzém, hogy
 az öreg kozák a zugolyba hurezola, hol a két ló re-
 megve és nyöszörögve állt. Ott mind a négyen össze-
 buvánk s egymáshoz szorulánk, hogy mentől jobban
 védjük egymást a zivatar ellen. Szerencsénkre nemso-
 kára kissé világosabb lőn, úgy hogy legalább egymást
 megláthatók s helyzetünket szemrevehetők; de a szél-
 vész majdnem egyenlő erővel folyton folyvást dühöngte.
 Midőn társaim után tapogatózám, kezem bozontos
 bőrre akada, egyszersmind halk morgást hallék s két
 szikrázó szemet láték: a pisztolyom által megsebesített
 farkas volt, mely a tűzből a falak belsejébe menekült,
 s most, ijedtében a zivatartól, olly szelid lőn, mint a
 házi komondor. Mindjárt végkép leöltük; testének sü-

rü bundája a lovak meleg testeivel együtt jó óltalmat nyujta a mind csipősebb hideg ellen. A kőfalak közötti tér a szállongó és őrvénylő hőtömegek által lassanlassan mind jobban megkezdte telni. Vazul a szélvész ellenére szánunkhoz igyekvék jutni, melly a kaputól néhány lépésnyire volt. Kisérlete sikerüle, s nemsokára nagy medvebőr takarómmal s útitáskámmal tére vissza. De azután megint olly erős szélvész kerekedett, hogy helyünket semmikép el nem hagyhatók, kénytelenek valánk ott maradni, s mentől jobban összeszorulni, míg körülünk a hó mind magasabbra halmozódék, s nemsokára teljesen elboríta. Alkalmasint annak köszönhetjük megmaradásunkat. Mert ekkép saját magunk s a lovak testeinek melege a hóval elzárt kis helyen gyűlt össze, s tehát meg nem fagyhatánk. Bundánk s lándsáink segítségével fejünk fölött némi fedelet készítünk, így töltők az egész éjszakát, erősítésünkre, sőt a lovakéra is egy üveg rum szolgálván. A szélvész három óránál tovább tarta: lecsendesülte után mindnyáján elalvánk. Mikor az öreg álmomból fölráza, már világos nap vala. Mintha sírba feküdtünk volna! Egyfelől a kőfal rekeszte el, másfelől a falak közötti egész tért a hőtömegek töltötték be. Csak fejünk fölött volt egy kis nyílás. Midőn tanakodni kezdénk, hogyan másszunk ki hideg sírunkból, emberszót hallék odakünn. Valaki azt kérdezé: „Ki van ott?” Örömtelten válaszolám: „Császári követ!” Erre nyomban parancsot hallék, hogy a havat mentől gyorsabban takarítsák el. Az öreg Petrovics gondoskodása és leleményessége kifogyhatatlan volt, most is ő vala mindnyájunk nemtője; annélkül hogy tudtam volna, lándsája hegyéhez kendőt kötött, s e rögtönzött lobogót veszély jeléül

a fejünk fölötti nyíláson dugta ki, hogy az arra menő emberek észrevehessék. Valami negyed órai munka után a hó el vala takarítva, s midőn kimászám, épen a nagyherczegek előtt valék, kiknek a szomorú üzenetet kellett megvinnem. Ők császári atyjuk betegségének első hírére tüstént elindultak Szabasztopolból, s a mult éjszakát azon állomáson töltötték, melyet mi a farkasok s a zivatar miatt el nem érheténk. Az utról meg láták lobogónkat s azonnal sejdítvén, hogy talán szerencsétlen emberek vannak ott, a nagyherczegek megparancsolák, hogy vizsgálják meg a helyet.

A nagyherczegek szomorú szívvel olvasák leveleimet, azonnal tovább sietének, hogy atyjukat még életben találják. De mire Pétervárára érkezének, Miklós császár már a koporsóban fekvék. Én a nagyherczegek kíséretétől kapott szányon útamát egyenest Szabasztopolba folytatám, a két hű kozákokat illőn megjutalmazám s egyszersmind fölkerém, keressék föl boldogtalan inasom csontjait, s takaríttassák el tisztességeseu szentelt földbe.

A tűzhányó hegyek, s földrengés.

1. A Hekla.

Van hegyek, mellyek időről időre hamut, megolvadt izzó köveket szoktak kihányani nagy robajjal, gőzölgéssel és füstöléssel. Az olyan hegyeket tűzhányó vagy tűzokádó hegyeknek nevezik. A tűzhányó hegyek már külső alkatuknál fogva különböznek más hegyektől: többnyire kúpformájuk, azután vagy tetőjökön, vagy oldalaikon egy vagy több tölcéséralakú mélyedés szokott lenni. Rendesen azon mélyedéseikből szállnak föl a gőzök és a füst, s löveltetik ki a hamu s izzó vagy megolvadt kötömeg, mellyet lávának neveznek. Némelly tűzhányó sok ideig folyton folyvást füstölög, sőt hamut és követ is kihány, mások csak néhanéha törnek ki, azután ismét lecsendesülnek, s mintegy kialusznak, s rövidebb hosszabb ideig legkisebb jelét sem adják annak, hogy belsejökben gőzök képződnek s tüzes anyagok forrnak.

Különösen Amerikában és Ausztráliában van sok tűzhányó, de az ázsiai nagy szigeteken is. Európában az Iszland nevű szigeten, Olaszországban s a szomszéd

szigeteken vannak tűzhányók. Az iszlandi tűzhányók közzül leghiresebb a Hekla nevű hegy. Ezen hegy csak időről időre szokott kitörni; utolsó kitörései 1845-ben és 1846-ban voltak. September 1-jén délelőtt az iszlandi lakosok tompa robajt hallának, mint mikor télen a tenger hullámai a parti szirteken törődnek meg. Mindjárt a föld is megrendüle. Eleintén azt hívék, szélvész közeleg, de a robaj mind erősebb lett, majd a mennydörgéshez hasonlító csattanásokat hallának, nagy sötétség támadt, s csakhamar nagy hamu- és közápor is kezdte hullani. Midőn kissé felvilágosodék, a Hekla tetején koromfekete füstoszlopot látának, melly több ezer lábnyi magasságra felszállott; a fekete felhőt olykor olykor mulékony villámok czikkázák át, a hegy torkából pedig nagy kődarabok hanyattak fel roppant erővel. Erre a hegy oldalán rettenetes dörgéssel nyílás támadt, s ebből rémitő lávafolyam töre ki. E megolvadt kőfolyam nappal úgy lángolt, mint a kénláng, éjjel izzóveres volt, s lángfényével az egész láthatárt világította meg. Valami 60 láb magas volt, de csak igen lassan ereszkedett le a hegy oldalán. Szélétől ittott izzó kövek pattanának el, ugyancsak a szélén több repedés volt, ha ezekbe vas rudat dugának, ez mindjárt izzóvá lőn.

Azalatt a hegy belsejében folyvást dörge és robajlék. Fél évnél tovább tartának a hegy kitörései, s a kihányt hamu és láva köröskörül elborította a réteket és mezőket, kopár sivataggá változtatván azokat. Végre lecsöndesedett a hegy, s azóta csöndes maradt, noha csaknem folyvást füstölög.

1852-ben Miles, éjszakamerikai ember, látogatta meg a Heklát s egészen a tetejére mászék fel. Miles következőleg írja le azt:

Midőn a hegy lejtőjén felmászva oda érkezém, hol a hegy meredekebb, az 1845-ben kihányt lávát még melegnek találám, sőt több helyütt még füstölgött. A kapaszkodás igen veszedelmes volt. Balra a hegy éjszaki oldala emelkedett föl, mint függőleges kőfal, előtte 1000 lábnál mélyebb feneketlenség tátongett. Nagy követ dobálánk e mélységbe, de még vizshangját sem hallók meg. Jobbra a hegy tölcseirei voltak. E tölcsepek s a balra való feneketlenség között mászánk föl keskeny homokos kidomborodáson. A veszedelmet még a bal felől fuvó hideg szél s a felhők és a jobb felől felszálló füst és kengőz öregbíték. Miután a négy tölcseért megkerültük, szélesebb útra jövének s félóráig tartó további mászás után a hegy tetejére jutánk. Ez nem csúcsos, de széles és lapos, s csak itt-ott van rajta egyegy csúcsos kidomborodás. Összesen 8 óráig másztunk. A hegy tetején köröskörül kis lávadombok voltak, mellyekből füst szálla ki, sőt lábunk alatt is melegnek érezők a földet. Ha két vagy három hüvelyknyi gödröt ásánk, fenekén már forrónak találók a földet, s ha még mélyebbre ásánk, már a hat hüvelyknyi gödörből gőz is kitódula.

Kilátásunk nagyszerű volt. Nyugatra s éjszaknyugatra hegyekkel környezett s dombokkal váltakozó rétvirányok terültek; a völgyeket s lapályokat fehér, csillámló folyók szeldelték; a távol éjszakra s éjszakeletre hóval borított, széles hátú hegyek csillogtak a nap fényében. Éjszaknyugatra vonuló közel völgyben szép tavak csoportja látszott, mellyeknek sötétzöld vizében a parton lévő rétek tükrödzének. Itt ott nagyobbára alacsony nyír- és fűzfákból álló erdők mutatkoztak, mint sötétzöld csalit. Város, falu s emberi lak se-

hol sem volt látható. Magát a Hekla hegyet s az egész környékét szakadatlan fekete láva borította.

Miután darab ideig körültekintettem, még néhány 100 lépést odább menék, mikor is kis magaslaton felmászván, épen a hegy fő tölcserének szélére juték. Ez 200—300 lábnyi mély s csak 100 lépésnyi széles toroknyílás. Oldalfalainak egy része egészen függőleges volt, sok helyütt réseiből s hasadékaiból füst nyomult ki. Belsejében több helyütt vastag hó volt. Meredek oldaláról néhány követ gördítettünk le, ezek ropogva és dörögve zuhantak a fenekére, hol füstfelhőben eltűntek. Azután a tölcsernek lankásabb keleti oldalára menénk, hol a hólejtőn a gyermekek módjára lecsúszánk a mélységbe. Miután ezt megvizsgáltuk, az éjszaki oldalán ismét kimászánk belőle. A Hekla azon fő tölcseréből már régóta nem tört ki semmi láva, mindazáltal meleg gőzök szállanak ki belőle.

Iszland szigetén sok hő forrás is van. Ez annál csudálatosabb, mivel Iszland már igen éjszakra esik, tehát ott már nagy hideg uralkodik. Mind a tűzhányó hegyek, mind a hőforrások azt bizonyítják, hogy földünk belsejében nagy forróság van, s mennél mélyebbre juthatnánk a föld belsejébe, annál nagyobb forróságot találnánk ott. A tűzhányó hegyek mintegy földünknek kéményei, melyeken át a belsejében támadt gőzök kitörnek. Mikor e kémények bedugulnak, s a gőzök hamarjában ki nem rohanhatnak, akkor földrengések szoktak támadni. Általában csaknem mindenkor, valahányszor valamelly tűzhányó kitörésre készül, földrengés is szokott lenni.

2. A Vezuv.

Olaszországban a V e z u v nevű tűzhányó hegy van, nem messze Nápolytól. A Vezuv is csak időről időre szokott kitörni, de már ismételve nagy pusztítást tett az egész környéken. A földrengés is gyakran látogatja meg déli Olaszországot.

A régi időben sok századig csendes volt a Vezuv, mintha a gyomrában lévő tűz már egészen kialudt volna, s alján és lejtőin köröskörül virágzó helységek voltak, melyeknek lakosai nem is gyaníták, milly veszedelmes földön laknak. Egyszerre augusztus 24-kén a 79-ik évben Krisztus urunk születése után, (tehát épen 1779 év előtt), a hegy alján s nem messze a tengertől épült H e r k u l a n u m és P o m p e j i római városok lakosai azon hirt veszik, hogy a hegy tetejéből nagy fekete felhő száll fel. A jámbor lakosok a szokatlan látványra elrémülnek s az utcára szaladnak, a színházban lévők kifutnak s elszélednek, hogy a rémitő tűnemény okát megtudják. Ekkor látják, hogy a borongó felhő a Vezuv csúcsából kitóduló füstoszlopból támadt. E füstoszlop alakját megváltoztatva, lassanként ollyanná válék, mint valami óriási terebélyes fa, mellynek dereka fekete füstből, ágai pedig változó színű lángesomókból állanak. Darab ideig mind a két városban halotti csend uralkodék, a lakosok szíve elszorult, szavok elállá; de a csendet csakhamar a házi állatok bögése és félelmes vonítása, s a nők és gyermekek sirása és jajgatása váltá föl. Azalatt a sötét felhő az egész környékre terjeszkedék szét, s a nap vilá-

gát éji sötétséggé változtatá. Ekkor megrendüle a föld, a házak inogni kezdenek, ittott már a be-zakadó háztetők robaja hallatszék. Azután a hegy belsejéből kihányt s magosra lövellt fekete hamu, keverve izzó kövek töredékeivel árasztá el az utcákat, kerteket és házakat, s szakadatlanul hullva mind magasabbra halmozódék fel; egyuttal két iszonyú lávafolyam közelge a városok falaihoz, utjában mindent elperzselve s eltemetve. Most kiki futásban keresse menedéket; a sűrű sötétségben ideoda tódulnak a lakosok, egyik a másikat tolja előre, a rettenetes tolongásban sokan elbuknak, s a ki elbukik az ott marad, többé fel nem kelhet, a többiek elmennek rajta s könyörület nélkül elgázolják. Kiki csak magára gondol, senki sem törődik másnak bajával. Itt férfi siet roskadozó házába, hogy pénzét és drágaságait megmentse; amott egy anya kétségbeesett jajveszékléssel elvesztett gyermekét keresi; az egyik valami házfödél alatt keres óltalmat a szakadatlanul hulló hamuzápor ellen, a másik a ház beomlásától fél, s a szabadba akar menekülni. Mind hiába, odavesznek mindnyájan! Mind a két város egészen eltűnék a föld színéről, Herkulanumot az izzó lávafolyam boritá el, Pompejit pedig a kő hamu temeté el. Három napig tartá az iszonyatos kö- és hamuzápor, s azon egész idő alatt nem láták a napot. Csak negyed napra estve felégyérüle a zápor, s a nap ismét kisüte bágyatt és halvány fénynyel. Az egész környék köröskörül kő hamuval volt elborítva, a helységek vagy a hamu alatt eltemetve, vagy összerombolva. Mindenütt hajborzasztó pusztulás, összerombolt házak, elpusztult rétek és vetések, a földet borító holttetemek. A kik szerencsésen megmenekültek, jajgatva tévedezének ide oda, az

egyik elvesztett gyermekét, a másik feleségét vagy szülőit keresé.

Az egészen beborított Herkulanum, Pompéji és Stabiae városok 17 századig maradtak eltemetve, a föléjük halmozódott lávára és kőhamura idő jártában Portici városát, s Resina városa egy részét építették. 1720-ban Portici-ban mélyebb kutatásának s ekkor történetesen három márvány képszoborra akadának. Azután 1738-ban újra megkezdék az ásásokat, s nemsokára egy templomra s egy színházra találának, melyek a hajdani Herkulánumban voltak. 1750-ben Pompejit és Stabiae is fölkeresék, s azóta olly sikerrel folytatták az ásásokat, hogy most már a régi Herkulanumnak legtöbb utcáit és házait kiásták. De az egész várost nem lehet kiásni s napvilágra hozni, mivel akkor a föléje épült Portici és Resina beomlanék. Azért a kiásott utcákat ismét behányják, miután az ott talált képszobrokat, képeket, házbútorokat és mindenféle eszközöket és szerszámokat kivették. Pompeji kiásatása könnyebb, minthogy az csak kőhamuval van beborítva, s már néhány lábnyi ásás után a magasabb házak fedeleire akadnak. Nagy részét már egészen kiásták, s a földet is eltakarították, úgy hogy most a régi városnak utcáiban járni lehet. Ez nagyon érdekes dolog, minthogy saját szemünkkel láthatjuk, hogyan éltek a régi rómaiak, hogy rendezték be házaikat.

Az eltemetett városok közterein, utcáin s épületeiben talált képeket, szerszámokat s egyéb mindenféle régiségeket egész Európában széthordják, s most a nagy városok gyűjteményeiben láthatjuk azokat. — Pesten is vannak a nemzeti muzeumban Herkulanumból és Pompejiből való régiségek.

A Vezuv 79 óta is többször kitört. Különösen 1794-ben rettenetes dühvel töre ki, a kő hamu s a lávafolyam ismét sok helységet elborita, nevezetesen a Torre del Greco nevű várost majdnem egészen eltemeté. A lakosok azonban többnyire megmenekülének, s a hegy lecsendesülte után ismét eltakaríták a lávát és kőhamut s újra fölépiték a jobbra lerombolt várost.

1857-ben megint háborgott a Vezuv, de mégis nagyobb kárt nem tett. Annál több kárt tett a földrengés, melly 1857-ben Nápoly vidékén több napig egymásután dühöngött. Sok helység elpusztult, sőt több ezer ember is odaveszett.

3 Az Aetna.

Déli Olaszország körül több, kisebb nagyobb sziget van; azon szigeteken is vannak tűzhányó hegyek. A legnagyobb szigetet Sziciliának nevezik. — Ezen Sziciliában az Aetna nevű tűzhányó van. E hegyet nem régen Adalbert porosz királyi herczeg mászá meg. Adalbert herczeg az Aetna hegyet és környékét következőleg írja le:

Miután a Molino hegyfokot, s a feketés Cüklopszigeteket megkerültük, a Katániai tengeröbölbe fordulánk be. Az Aetna alja lankásan ereszkedik le a nagy síkságra, melly a tengerig elnyúlik. E síkság szélén, mindjárt a tenger partján Katánia városa emelkedik, mellynek két oldalán a hegy belsejéből kitört két fekete lávafolyam vonul el, egészen a tengerig.

Délután 4 órakor horgonyt veténk a Katániai révben. Mindjárt megérkeztünk után hajónkra jöve Waltershausen ur, ki már több év óta e vidéken

mulat s az Aetna hegyet vizsgálgatja. Sokan azt mondták nekünk, hogy most, május elején, az Aetna hegyet a sok hó miatt nem fogjuk megmászhatni. De Waltershausen ur, nagy örömünkre, arról biztosita bennünket, hogy a hó miatt bátran felmehetünk, annál is inkább, mivel már két hét előtt egy francia asszony férjével együtt egész csúcsáig fölment.

A hajóról kiszállván, vendéglőbe menénk, mindjárt megtevők a szükséges készületeket, s délután hat órakor már elindulánk. Kalauzunkul Waltershausen ur ajánlkozott. Bátyámon kívül gróf Oriolla, gróf Bismarck s Daum hadnagy kísérenek el. Utunk elsőben Katánia városán vive keresztül, a résztint magas házaktól beszegett Aetna-utczán, melly igen hosszú, s mellynek végén az Aetna látszik. Két kocsin menénk s Nikolozi helységig elég sebesen hajtánk, mert az út odáig épen nem emelkedik meredeken. Az Aetna töve alatt igen lankás, dereka már jóval meredekebb, felső kúpja pedig nagyon is meredek. A hegynek alul hoszszukás kör alakja van, a tenger felől nem látszik olly magasnak, mint a másik oldalról. Egész tövét csupa lávafolyamok borítják mint valami köpeny, mert az Aetna száz év alatt rendesen 16-szor szokott illy izzó kőfolyamokat kiokádni, mellyek azután oldalain szétfolynak, s lassan lassan kihűlnek s megkeményednek. E kőfolyamok résztint a hegynek felső és fő tölcséréből, résztint a hegynek oldalain felduzzadó és megnyiló kisebb tölcsérékből törnek ki. A már egészen kihűlt régibb lávafolyamokon főleg kaktus-növényeket ültetnek, mellyek ott gyökeret verve igen szépen diszlenek, s lassankint a sziklán termőföldet alkotnak, mellyen aztán bokrok és fák nőnek, s gabnát is vetnek.

A mint a fiatalabb és régibb lávafolyamokon keresztül tovább haladánk, az éjszaka köszönt be. A fellegek eloszlottak vala, az égen pompásan ragyogtak a csillagok; csak az Aetna tetején még folyvást borongott egy felhő. „Rendesen” — mondá Waltershausen — „csak napkeletkor láthatni tisztán és felhő nélkül az Aetna csúcsát, de most arra sem lehet biztosan számolnunk, mert néhány napja a fellegek nem akarnak eloszlani, mintha a hegyre tapadtak volna. De talán napkelteig feljuthatunk a csúcsra, s ekkor bizonyosan gyönyörű kilátásunk lesz.” Tehát csak felfelé igyekvünk, hogy mentől hamarabb a tetőre jussunk. Sovárogyva tekinténk a nagyszerű hegytömegre, mely mindig előttünk állott. Balra a Veres hegy (Monte Rosso) emelkedett az Aetna oldalán. Holdvilág nem volt, de a nyugoti égen szép, fehéres fény látszott, mely mint valami fényes felleg szálla fel.

Több helységet hagyánk el utunkban, mert az Aetna tövét köröskörül sok kisebb nagyobb falu és város környezi, mellyekben valami 200,000 ember lakik. Estve 9 órakor Nikolozi faluba érkezünk, mely a hegy oldalán az utolsó falu. Onnan már nem lehet kocsin folytatni az utat, hanem öszvére kelle ülni. Majdnem két óráig tarta, mignem a szükséges öszvéreket, vezetőket és hajcsárokat megkeríthetők. Végre elindulánk, két vezető elől mene, a harmadik vezető hátul, a negyedik pedig lámpással mellettünk ügete. Előttünk az Aetna emelte föl havas csúcsát, mely most egészen tiszta és felhőtlen volt.

A majd homokos, majd igen kavicsos földön gyorsan haladánk előre, beszélgetve a csillagos ég felé meredő tűzhegy rettenetes rombolásairól, mellyeket

ollykor a tövén elszórt városokban okozott. Waltershausen gyakrabban látta a hegy kitöréseit, rémitő dolgokat tudott elbeszélni, melyeket tapasztalt, mikor a tüzes tölcsér szélén az éjszakát töltötte. Gyakran a rengő és remegő földre kelle feküdnie, hogy a jéggel és hóval kevert rohanó szélvészről a gőzölgő és izzó mélységbe ne sodortassék. Waltershausen a hegy hátán rakatott magának lakást, hogy onnan a közélről vizsgálhassa meg a hegy kitöréseit. Gyakran nagy vakmerőséggel alászállt a tölcsér mélységébe, mikor ez ropant rázkódással dühöngött és bömbölt. 1838-ban egy estve nagyobb kirándulást tett a hegyen, s épen vissza akara erdei lakába térni, midőn két angollal találkozék, kik nagyon szerettek volna a tomboló tölcsér széléig feljutni. Vezetőik nem akarának tovább menni, tehát báró Waltershausen vezeté fel őket. Csakhamar ott állának a gőzölgő tölcsér szélén, de ezzel be nem érék, s vakmerően a tölcsér belsejébe ereszkedének alá. Akkor új tölcsérből tört ki egy lavafolyam, melly a régi tölcsér feneketlen torkába folydogála, s azt néhány száz lábíg betölté. E régi tölcsér egyik oldalfala rettenetes ropogással beszakada, s az izzó, gőzölgő és szikrázó láva most akadály nélkül a kúp oldalán omlék alá. Waltershausen s a két angol a tölcsér belső oldalából kiálló sziklán telepedtek le, kevés lábnyival az izzó folyam fölött, s teljesen elfáradva lévén, a hegy tombolása és bömbölése ellenére elaluvának. Végre fölébredének, s ujult erővel felkapaszkodának a tölcsér meredek oldalán, s odahagyák rémes hálóhelyüket.

Csakhamar az erdőbe érénk. Waltershausen folytatá elbeszéléseit. Mikor a hegy kitörni készül, első-

ben remegni kezd, s tölcseireiből fehéres gőzök szállnak föl, azután feketés és vörhenyes homokot, s végre roppant dörgéssel és bömböléssel izzó köveket hány ki, s veti föl magasra. Tulajdonképi tűzlángokat fennt sohasem lát az ember, csak ha alulról nézzük, akkor a kihányt kisebb nagyobb izzó kövek látszanak lángolni. Két három öl hosszú kőszálak, sőt ezeknél is nagyobbak hányatnak ki, s néha 10,000 lábnyi magasságra is felsodortatnak. A kövek kihánytatása után szakadatlan lávafolyam szokott a megnyilt tölcseérből kiömleni, s ezzel végit éri a kitörés. Az Aetna kitöréseit kísérő robaj és bömbölés nagyobb, mint a legnagyobb csaták ágyudörgése. A fölvetett kövek és kavicsok rendszeren visszahullanak a tölcseérbe, de néha a tölcseér környékére is hullanak, mint rémitő közápor.

Miután Waltershausen ur házikóját elértük, azon túl már meredekebb és kavicsos úton haladánk előre. Itt már az erdő megszűnik, s kopár kavicsmező terül el. Csakhamar egyes hófoltokon kelle keresztül mennünk. A hó felső kérge igen sima volt, úgy hogy öszvéreink gyakran elcsúszának. Végre mintegy 6000 lábnyi magasságban a hómezők olly terjedelmesek lettek, hogy le kellett szállnunk, s gyalog folytatni utunkat. Két meredek és sima hólejtőn gyakran négykézláb mászánk fel, azután a Kastély-szikla nevű római kőfal romokat érők el. Jobbra az Angyalhegy (Monte Agnolo) emelkedett, előttünk még nagyobb hómező terült. — Midőn ennek tulsó szélére jutánk, a napnak ragyogó tányérja emelkedett lassanlassan a tenger tükréből, s lövellte első sugarait az Aetna tetejére. Megfordulánk, s az ég boltozatán a hegynek árnyékát látók, ferde vonalban. Ez mindnyájunk előtt új, még soha nem látott

dolog volt.. A hegy tetején napkeltekor az egész hegynek árnyékát látni az égen. E csudálatos látványról ismét a felkelő napra fordítók szemünket. Mélyen alul a Katániai tengeröböl, a fekete lávafolyamok, a város magas kupolái, a rév és hajói látszottak. A tengeröbölhöz a szürakuzai lapos és homokos part csatlakozik Lentini tavával és Szimeto hegyével. Sőt Szicília déli csúcsa is látszik a hegyről. A partok mellett a sötétkek tenger terült, odább Kalabria partja kékllett s tul rajta a Tarenti tengeröböl csillogott fel.

Most már az Aetna utolsó s legmagasb kúpja állott előttünk. Mindinkább elbágyadánk, s gyakran meg kelle pihennünk. Azután kis reggelit költvén el, tovább mászánk, s végre teljesen kifáradtan elérők a tölcsernek szélét. Ez választófal által két részre van osztva, belső nyílása valami 300 lábnyi mélységű. A nyílás fölött emelkedő keleti csúcs 10,130 lábnyi magasságra van a tenger tükre fölött, a déli oldalon levő csúcs pedig 10,175 láb magas. Tehát ez az Aetna legmagasabb pontja. Az Aetna csúcsa e szerint majdnem 2000 lábbal magasabb mint a Tátrában levő Lomniczi csúcs.

Az Aetna teteje mindig füstölgött, a tölcser falai sok helyütt sárgásak a lerakódó kéntől. A felső kúp hegy egyik oldalán 5,500 láb mély hegyhasadék által van a hegynek fő tömegétől elválasztva. Eroppant mély völgyet, mellynek fekete meredek falai vannak, Ökör völgynek nevezik. A mostani fő tölcserék 1832-ben és 1838-ban támadtak, ekkor a régi sokkal mélyebb tölcser a feltóduló sziklák által két részre választatott, s részint betöltetett.

Mintegy fél nyolcz órákor érénk a tetőre, s miu-

tán vagy fél óráig ott mulattunk, ismét leszállánk. Gyorsan mászánk le a kúpon, s mentől lejjebb jövénk, annál kevésbbé érezők a fáradságot, jóllehet a nap igen erősen sütött. Már délután egy órakor Nikoloziban vá-
lánk, s négy óra tájban Katániába érkezénk.

4. Lisszabon romlása.

A földrengés a legveszedelmesebb természeti tü-
neményekhez tartozik. Hathatóssága és terjedelme na-
gyon különböző, néha csak gyengén s kis területen
rendül meg a föld, s a házakban semmi kárt nem
okoz, legfőlebb a harangok szólalnak meg, a bútorok
felborulnak vagy összekoczódnak. De néha úgy örvény-
lik és hullámoz a föld, mint a szélvihartól felkavart
tenger. Ekkor azután egész városok pusztulnak el, s
romjaik közzé ezer meg ezer ember temettetik el. Illy
rémitő földindulás többi közt 1755-ben volt.

Azon esztendőben november 1-jén gyönyörű reg-
gel volt Portugalliában, emberek és állatok gyönyör-
ködtek a reggelnek pompáján s csendes bájain. Lisz-
szabonnak, Portugallia fővárosának büszke palotái és
felséges templomai a Tajo folyam sötétszínű síkjában
tűkröszdtek, a legkisebb szellő sem zavará föl annak
hullámait, s a folyam partjain öröm és béke uralko-
dék. De ah! e kedves látképet csakhamar a rettenetes
romlás és borzalom jelenetei válták fel.

Minden szentek napja volt, s Lisszabon vallásos
lakosai a szentegyházakba sereglének, mellyeket az
ünnepre fényesen kidíszítettek s világítottak. Kilencz
óra után négy perczkor váratlanul megrendüle a föld,

az iszonyatos rázkódás valami hat másodperczig tartá, s e rövid idő alatt a szép város romhalmazzá lőn. A kiket az először beszakadt házak romjai el nem temettek, azok elrémülten s elbódultan futásnak eredének, hogy megmeneküljenek, s kétségbeesett mozdulatokkal és jajveszékléssel segélyt kérének a mindenható Istentől, mignem őket a beomló épületek elboríták, s a több helyütt megnyiló föld hasadéakai elnyelék. — Minden oldalról a rettenetes halál fenyegetődött. Némellyek a kikötő felé szaladának, ott remélve szabadulást. De ezen reményökben is csalatkoznak, mert a föld hatalmas lökődései a folyamot annyira fölzavarák, hogy hullámai kiáradának, s mindent elöntve magokkal sodorának. A fölzavart hullámokban a legnagyobb hajók is elmerülének, más hajók körben forgatának, vagy egymásba ütközve összezúzatának. Mind ezekhez még a több helyütt egyszerre kiütött tűz is járula, melly olly erővel dühöng, hogy mindent fölémészte, a mit a földindulás s a folyam kiáradása megkimélt vala.

A megmenekült emberek sorsa gyakran még szomorúbb volt, mint azoké, kik a romok között halálukat lelték. A férj nejét, a feleség férjét siratá, az anya elvesztett gyermekeit, a gyermek sírba szállt szüléit keresé. Egész családok is eltűntek, s egy közös sírba temettettek el. A zavar és nyomor közepette megnyiltak a börtönök, s a kiszabadult gonosztevők, a közszerencsétlenségen és fájdalomon meg nem indulva, istentelen gonoszságokat miveltek. Büntetlenül dultak, raboltak s öldököltek a holt tetemek, az omladékok és égő üszkők között.

Egy lisszaboni ember, ki szerencsésen meg-

menekült, következőképen írja le a rettenetes eseményt.

Szobámban ültem — így beszéli el a dolgot, — midőn asztalom s a rajta levő irományok tartósan mozogni kezdének. Csakhamar tompa, mennydörgéshez hasonlító robaj hallatszék, melly a föld belsejéből látszott jöni. Egyszerre az egész ház megrázkódék. Elrémlve felszökém. Még magamban tanakodám, a házban maradjak-e vagy az utcára menjek, midőn rettenetes recsegés meg ropogás kábitá el fületem. Házam felső emelete szakadt be, s az ingó falak s az illesztkeikből kimozdult gerendák azt bizonyíták, hogy az én szobám is nemsokára beszakad. De a rettenettől annyira elkábulék, hogy a földre rogytam, az utcát sűrű por- és törmelék-felhő tölté el, s oly sötétséget okozta, hogy a legközelebb tárgyakat sem vehetém ki. Nehány percz múlva némi csend álla be, akkor kiszaladék, s utamat a kikötőnek vevém, mert ez az egyetlen bátorságos helynek látszott. Majdnem minden utcát romok és omladékok rekesztettek el; mindazáltal leirhatlan bajjal és vesződsséggel majd négykézláb mászva a magasra halmozódott kőrakásokon keresztül, majd a földön heverő holttetemen és súlyos sebesülteken járva sz. Pál terére juték. E templom egészen össze volt roskadva, az isteni tiszteletre összegyűlt egész gyülekezet omladécai alá temettetett. Azon templom mögött a Tajo folyó partja volt. Ott, azt hívém, teljes bátorságban leszek, ha netán a föld ismét megindul. Tehát a még kevés percz előtt oly felséges templom roppant köhalmazán keresztül mászám, s végre sok veszélylyel a folyó partjára juték. Itt Lisszabon népességének felét találám egybegyűlve, minden korú és

rendű emberek elláthatlan sokaságát. Kiki térden állva imádkozék, halálsápadt arcczal a városnak fordulva, s az Istennél kegyelemért és könyörületért esdekelve. E pillanatban újra megrázkódék a föld, nem olly hatalmasan, mint első ízben, de mégis olly hatalmasan, hogy alig bírék lábamon megmaradni, s egyszerre azon rémkiáltás hallatszék: „a tenger jő, mindnyájan oda leszünk!” A távolból nyilsebességgel rop-pant víztömeg gördüle felénk, s zajongva és habozva olly erővel csapott át a partokon, hogy az embersokaság nagy része a hullámoktól elsodortaték. Én a veszély pillanatában szerencsésen egy gerendába kapaszkodám, s ezt karommal körülölelve, mind addig tartám, míg nem a hullám ismét lefolya. Átázott ruhával újra sz. Pál templomához menék, s innen nézém a pusztitást, melyet a kiáradt viz okozott. A legnagyobb hajók is elszakadának a horgonyok köteleitől, s árbocza nélkül vagy egészen összeroncsolva a folyam tulsó partjára hanyattak, vagy villámsebességgel körben forogtak, mignem az örvénylő hullámok között eltűntek.

Az új gátnak közelében egészen márványból épült pompás palota állott. Sok gyámoltalan ember azon palotának erős boltjai alá menekült; de azon igen szilárd épület is összeomlék a földnek második lökésére, s a boltjai alá menekült embereket egy lábíg romjai alá temeté; sőt a nagy gát is eltűnék a mélységben. Öt nappal utóbb az egykor olly szép és kedves sétahelynek nyoma sem látszott; hol azelőtt felséges fasorok diszlettek, ott most a tenger hullámai küszködnek habozva.

Csak kevés perczig állék sz. Pál temploma mel-

lett, midőn a harmadik lökés következék. A iolyam még nagy zavargásban volt, s e harmadik, noha gyöngébb lökésre olly erővel árada ki partjain, hogy térdig a vízbe juték, jöllehet meglehetős távolságban, s magas köhalmazon valék. Ez volt az utolsó erősebb rázkódás. A vizár lefolyta után, mindjárt a pénzverő hivatalba menekülék, ez nagyon szilárd épület volt. Az ott őrálló katonaság elfutott volt, csak egyetlen egy fiatal tisztt maradt a helyén, s kivont karddal a kapu előtt álla, hogy az épületben levő pénzt őrizze, melly két millio forintnál többet tett.

A föld rázkódásának megszűnte után nagy óvatossággal az ismeretes utcákat kezdém összejárni. — Mindenütt a legszivrepesztőbb jeleneteket látám. A legszebb nyilvános épületek, a templomok, a királyi várpalota, az operaház, számtalan magánházak összevisszahányt romhalmazzá változtak, vagy a földnek tátongó hasadékaiba süllyedtek el. Mindenütt csak jajgatást és nyögést hallék. Itt gyermekek szüléiket, amott szülék gyermekeiket keresék; itt a férj néma fájdalommal felesége holtteteme mellett üle, amott a barát agyonütött barátját siratá. Minden korrú és rendű emberek, lovak, öszvérek, kutyák, kocsitöredékek, házomladékok összevissza hanyva, a legrémítőbb zavarban egymás fölött, s egymás alatt heverének.

A szerencsétlen város romlását a mindenütt kitérő tűz még teljesebbé tévé. Sokféle okból támadt a tűz, a templomokban égő gyertyák is okozták azt. A föld rázkódásai miatt felborultak a gyertyatartók, erre az oltárok meggyuladtak, s a leszakadó gerendák élesztgeték a tüzet. A kiszabadult tolvajok és gyilkosok szintén nagy rettenetet okoztak, büntetlenül ra-

boltak, s tetézték gonoszságot gonoszságra több napig a szerencsétlen városban. Magában Lisszabonban legalább 30,000 ember vesztette el életét. De a fővároson kívül déli Portugalliában több más helységek is elpusztultak. S az akkori földrengést sok száz mérföldnyire érezték Európában, Afrikában, sőt Amerikában is.

Tigrisvadászat.

(Képpel.)

A tigris a macska nemhez tartozó állatok közül a legrettenetesb állat. Egész testén feketebarna csíkok vannak, farka hosszú és gyűrűdző. Igen hatalmas ugrásokat tud tenni, kedvét leli az öldöklésben, s az ember husát falánkságnak nézi. Csak Ázsiában s az ázsiai nagyobb szigeteken fordul elő. — Déli Ázsia két nagy és csúcsos alaku félszigetbe végződik, a nyugoti félszigetet Előindianának, a keletit pedig Utóindianának nevezik. Indiától délre és keletre sok kisebb nagyobb sziget van. Azon szigetek között a legnagyobbak: Szumatra, Java, Borneo és Celebes. Közös néven Nagy Szunda szigeteknek nevezik azokat. Eredeti lakosaik a malájok és batták. A szigetek partjait részint a hollandusok, részint az angolok birják, de legnagyobb részök független belföldi fejedelmek alatt van. Az azon szigetekeken megtelepült európaiak nagyon kevesen vannak a belföldiekhez képest.

A Szunda szigeteket többi közt a német születésű Todd orvos látogatta meg, s ő a következő módon beszéli el ottai vadász kalandjait.

Tigrisvadászat.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1845-ben Szumatra nyugoti partján, nem igen népes, s vadon országban mulaték. Ott igen sok elefánt, orrszarvu, tigris, szarvas s másféle állat van. Mind-ezen állatok különösen az erdőségben itt-ott találató meleg forrásoknál szoktak egybe seregleni, s a ki ilyen forrást tud, bizonyos lehet benne, hogy a lesből sokat fog löni. Én is lesbe állék illy forrás mellett, hol a puha, iszapos földön sok bivaly- és orrszarvu nyomaira akadtam vala. De több napig hiába leselkedém ottan, szarvast ugyan eleget lövék, azonban sem bivalyt, sem orrszarvút nem pillanthaték meg. Beleunván a várakozásba, eltökélém magamat, hogy a legfrissebb orrszarvu-nyomot fogom követni. Csakhamar az orrszarvuak szokott járására juték, melly több helyütt igen mély árokká lett. Ez árokba az eső vize szokott összefolyni, s én a kátyukban néha egészen térdig sülyedék el. Nagy ügygyel bajjal hegyhátra vergődém föl, ott azonnal bizonyos röffögő dörmögést halék, jeléül, hogy a környéken orrszarvú van. Óvatosan előre menvén, nemsokára mély árok szélére juték, mellynek iszapjában nőstény orrszarvú fetreng borjával együtt. Mind a két állat egészen el volt temetve az iszapban, csak hátgerinczök látszott ki. Szájokat is egészen a fölig a sárba túrták volt, úgy hogy se nem szaglálhattak, se nem láthattak. Észrevétlenül valami négy lépésre közelgék a nőstényhez, azután épen nyakszirte közzé sütém ki golyómat, mielőtt csak fejét is fölemelheté. Meg sem mocczanva adá ki páráját, mert a golyó koponyájába fúródott be, s agycsontját zuzta össze. Borja a lövésre felriada s elszalada, de csakhamar megállá. Ez alatt újra megtöltém puskámat, s azt is agyonlövém. Az öreg orrszarvú két szarva köz-

zül a nagyobbik 8 vagy 10 hüvelyk hosszú volt. A sinaiak ily szarvért 6 vagy 8 pfrtot fizetnek, ivóedényt készítenek belőle, s azt hiszik, hogy a belőle készült serleg az embert a méregkeverés ellen biztosítja, mivel mint állítják, a mérges ital mindjárt fölpezsdül benne, s buborékot hány.

A Szunda szigeteken kétféle orrszarvú van, az egyik fajnak csak egy, a másiknak pedig két szarva van. A belföldiek sajátos módon vadásznak az orrszarvút. Tudniillik két láb hosszú s rendesen kétélű karddal mennek neki, s vakmerőn ingerlik azt. Ha a felbőszült állat dühösen a vadásznak rohan, ez hirtelen félre ugrik, rendesen egy fa mögé, s rohantában új dőfést tesz az állat oldalába; ez otromba letére nagy nehezen megfordul, s még dühösebb támadást tesz; ekkor új dőfést kap, s ez úgy megyen tovább, míg nem az állat lerogyik. Azonban merész és ügyes ember legyen, ki ekkép akar harcolni az orrszarvúval.

A tigris Szumatrán s a többi Szunda szigeteken bajosan lehet vadászni. Mert a földnek legnagyobb részét áthatatlan rengeteg erdők borítják, a tigris pedig rendesen nappal alszik, s csak alkonyatkor és éjjel jár zsákmányolni. Sok esztendőt csaknem folyvást az erdőkben töltöttem, mindazáltal sohasem sikerüle tigris elejtenem Majdnem naponként látám frís csapáját, sok általa okozott szerencsétlenségről is tudósítottak, sőt egyszer saját kutyámat is elragadta a tigris, néhány nap múlva pedig ugyanazon helyen, tőlem alig néhány száz lépésnyi távolságra, batta asszonyt ölt meg; mind a mellett soha farkasszemet nem nézheték a tigrissel. Azon tartományokban, hol sok tigris van, a mezői munkával foglalkozó emberek rendesen nagy kosár

alatt dolgoznak. Mert a tigris csendesen lopózkodik, s azután csak egyet ugrik, ha ezen ugrása foganat nélkül marad, mintegy megszégyenülve elkullog. — Mondtam már, hogy a tigris rendesen csak este felé vagy éjjel barangol, de néha nappal is kijár. Aztán az emberek a szántóföldekről estve felé haza mennek, s ekkor jó óltalmat nyújt nekik a kosár, mert mihelyt tigrist pillantanak meg, azonnal a kosár alá bujnak; a tigris neki rohan a kosárnak, de karmával nem érheti az alatta levő embert, s további kísérlet nélkül elfut.

Vannak utazók, kik azt állítják, hogy Szumatrán azért nem szaporodik a népesség, mivel a tigris minden esztendőben sok embert megöl. Annyi bizonyos, hogy a tigris által esztendőnként megölt emberek száma egyremásra 1000-re rúg. A tigris rendkívül erős állat, mindazáltal gyáva, az embert sohasem támadja meg nyiltan, mint az oroszlány, s ha történetesen emberrel találkozik, s észrevétlenül meg nem rohanhatja, rendesen futásnak ered. Ellenben ha észrevétlenül lepheti meg az embert, akkor használja az alkalmat, rendesen hátulról ugorva vágja le az embert.

1840-ben Ranz nevű hadnagy Jáva szigetén rengeteg erdőben lovagolt. Ekkor véletlenül egy tigris rohaná meg őt, s a vállbojtjába kapaszkodék karmával. De a vállbojt leszakada, s az állat a földre bukék. Azonnal elfuta, s többé feléje sem néze a hadnagynak. Különös, a tigris úgy mint az oroszlány bizonyos félelemmel van az európai ember iránt, s ha európaiak és indusok együtt járnak, bizonyosan a tigris mindég az indusokat támadja meg.

Hogy a Szunda szigeteken még most is annyi tigris van, annak oka leginkább a malájok babonája.

A malájok ugyan most többnyire a mohammedán vallást követik, de régi vallásukból is sok babonát megtartottak: névszerint még most is hiszik a lélek költözését, azaz azt hiszik, hogy a meghalt ember lelke valami állatba költözik, különösen pedig azt gondolják, hogy a lélek a haldöklő emberből a tigrisbe és krokodilba száll, azért nem igen bántják azon vadállatokat, melyekben, véleményök szerint, meglehet, hogy saját elhalt rokonaik lelkei vannak. Valameddig tehát a tigris csak bivaly húásával lakozik jól, mindaddig nem igen üldöztetik, öt hat bivaly a malájra nézve még nem a világ. De ha a tigris bácsi, vagy krokodil néni emberre fente fogát, akkor vége szakad az öccsének türelme, ez aztán habozás nélkül tört vet a szemtelen bácsinak és néninek.

A malájok a tigrisfogókat rendesen földbe szúrt fakarókból, különösen pálmafaikból készítik: azoknak hosszúsága 8, szélességük pedig csak 2 lábnyi. A fogó hátulsó végire eleven kecskét pánnyáznak ki. Ha már a kecskétől oda csalt tigris illy fogóba kerül, akkor szűk volta miatt a karók közt nem tud megfordulni, azért nem is igen védelmezheti magát, s a malájok könnyen elbánnak vele, láncsaikkal agyonszúrják. — Minden tigrisnek rendesen saját területe van, mellyen egyedül uralkodik, s maga mellett nem tűr más tigrist. Azért könnyű a bűnös tigrist kiszemelni, s a számára készített fogóban elfogni. A rendes vadászat ellenben sok nehézséggel és költséggel jár, miért is puska által kevés tigris ejtetik el. Vannak azonban kivételek is. Így pl. Jukus őrmester 1839-ben egy napon két tigrist ejtett el. Azon őrmester 15 vagy 20 katonával valami távol őrsön volt, midőn a malájoktól hallá, hogy

az arra épített új országúton a tigrisek miatt járni sem lehet. Az őrmester mindjárt megtölté puskáját, s a már felhajtott 10 üveg égettborot még kettővel megtoldván, nagy lelkesedéssel útnak indula, a malájok félénken utána ballagának. Alig hogy az új országúton 800 lépést tőn, már is roppant tigrist pillanta meg épen az út közepén. Jukus 30 lépésre közelite hozzá, aztán egy lövéssel agyonlövée. Tovább menvén, negyed óra mulva más tigrisre akada, ezt is minden teketória nélkül kimúlata a világból. Részeg volt, azért nem félt, s golyója jól talált. A malájok azonban úgy bámulták, mintha rendkívüli adományokkal volna felruházva.

Becsület dolgának tartám, hogy a tigrisek hazájában tigrist is elejtsek. Sok próbát tevék azért. Nem messze Padang várostól egy tigris három hét alatt valami tizenkét bivalyt tépett szét. A falu, mellynek területén a dolog történt, rengeteg erdő szélén volt. Én tehát az erdőben egy fán építették magamnak gunyhót s közel hozzá más fához kecskét köttetéek. Két éjszakát tölték azon gunyhóban, mitsem törődve a szúnyogok csípéseivel; de jóllehet a tigris bizonyosan ott a környéken lappangott, mégis vagy megszaglált, vagy meglátott, elég az hozzá, bántatás nélkül hagyá a kipányvázott kecskét. Még más két helyen tevék hasonló próbát, mind hiába. Egyébiránt a Padang közelében tartózkodó tigris utóljára is elvette érdemlett díját. Egy bivaly tehén keresztül döfte szivét, épen akkor midőn borját akarta megtámadni. Ez ritka eset, hogy a bivaly a tigrisen győzedelmeskedik; rendesen a tigris győz, s ha a bivaly agyon is döfi amaszt, rendesen már úgy meg van marcangolva, hogy győzelmeért életével lakol.

A megvénhedt tigris nagyon nyomorult életet visel. Karmai és fogai kihullanak, s e nyomorult állapotjában gyíkokkal s más csúszó mászó férgekkel kénytelen táplálkozni, nemesebb vadat hatalmába nem ejt het, meg sem eheti. Illy csontig kiaszott vén tigrist 1840-ben találtak a batták egy barlangban. Se karma, se foga nem volt, megrohaná ugyan elég bátran a battákat, s meg is szalasztá őket, végre mégis agyonüték őt, s ekkor láták, hogy se karma se foga nem volt, s azért senkit meg nem sebesíthetett közzülök.

Jáva szigetén már kevesebb tigris van. A jávai fejedelmek nagyon szeretik a mulatságot, mellyet nekik az elfogott tigrisek viadala a bivalyokkal nyújt. Némelly fejedelmek még érdekesb látványosságot rendeznek. Ha néhány tigrist összefogdostak, ketreczekbe zárják azokat. Azután egybegyülekeznek a jávaiak, néha hatezren is, s nagy szabad téren csatarendbe állanak körben, 15, sőt 20 láb hosszú gerelyekkel fegyverkezve. Hat hét ember egymás mögött áll. A fejedelem és környezete magas állványon foglal helyet. A 4 vagy 5 kötröcz a tigrisekkel a kör közepén van. Adott jelre egy jávai ember kiáll a körbe, csak két láb hosszú kardot villogtatva kezében. A karddal kezében a nemzeti tánczot járja, lábát kezét mozgatva, s tánczolva mind jobban a kötröczökhöz közeledik. Darab ideig a kötröczök körül tánczol, azután az első kötröcz tetejére ugrik s megnyitja az ajtaját. A kiszabadult tigris rendesen nem ügyel arra, ki a kötröczén ül, de vad ügetéssel egyenest a zárt körnek rohan; rést sehol sem talál, azért nehányszor körülfut a körben. Azalatt az elébb említett jávai ember a második, azután a harmadik s negyedik kötröcznek is megnyitja ajtaját. —

Néha megesik, hogy a tigris, jóllehet az ajtó megnyílik, nem akar kimenni, akkor a jávai ember leugrik a kötröcz tetejéről, s a tigrisnek farka végét vágja el, mihelyt az a rostélyon kinyúlik. Erre a tigris nagy dühvel kirohan, s nem ügyelve az egyesre, ki őt bántotta, a körülálló sokaságot támadja meg. A körben futó tigrisek végre minden áron keresztül akarnak törni a zárt sorokon, tehát a kiszegzett láncsáknak rohannak, s agyonszúratnak, mindazáltal néha sikerül egyiknek másiknak a körön keresztül törve az erdőbe menekülni.

Ha már a Szunda szigeteken vagyunk, még a krokodilokról is fogok nektek valamit beszélni. A krokodil nem igen hagyja el a vizet, rendesen csak 6 vagy 10 lépésnyire távozik a parttól. Igen éles hallása van, s a legkisebb neszre tüstént a vízbe ugrik. Sokat jártam az indiai folyókon, s a magányos helyeken mindig találtam 20, sőt 24 láb hosszú krokodilokat a parton heverve, néha félig kitátott szájjal szundikálni látszóttak. Mikor messziről észrevettem, gyakran igyekvém őket csendesen simuló kis sajkán megközelíteni. De sohasem sikerült olly közel jutnom hozzájuk, hogy golyómat szemökbe süthettem volna, szemök tája ugyanis alkalmasint testök egyetlen helye, mellynek megsebesítése által némi távolságból rögtön elejtethetnek; legföljebb 30 lépésre közeledhettem észrevétel nélkül. Azonban sok krokodilt lőttem, noha azok gyakran csak a vízben múltak ki a világból. Mindig altestökre céloztam, mert ez legpuhább részök, s igen meglepő látvány, midőn azon szörnyeteg a golyó benyomulása után majdnem egyenest a magasba ugrik, száját, melly csaknem testének harmadrészét teszi,

mint valami ollót széttátja, s ez állásában, mint ha a folyót elnyelni akarná, dühösen a vízbe ugrik. Indiában sem hallottam, hogy a krokodil a szárazon támadt volna meg valaha egy embert, gondolom, mikor a parton hever, kis gyermektől is megijedne, s a vízbe sietne. De a vízben nagyon veszedelmes, s a vízre menő embereket és állatokat rendesen úgy ejti hatalmába, hogy farkának hatalmas csapásával levágja, s a vízbe rántja, azután megragadja zsákmányát, s a mélységbe viszi magával. Egyes esetekben az indusok a krokodil szájából is kiszabadulnak, ha eszméletököt és bátorságukat el nem veszítik. Így 1840-ben Szumatra szigetén, a Szinkel folyóban fordult elő illy eset. A Szinkel folyóban igen sok krokodil volt, néhány hét alatt a katonák közzül is igen sokan odavesztek, midőn a folyóhoz vízért mentek, vagy ott ruhájokat mosták. Valamelly napon jávai katona mene vízért, midőn edényét a folyóba bocsátá, véletlenül ott leskelődő krokodil farkának szokott csapásával leüté őt. A katona rögtön a folyóba bukék, s a krokodil által megragadták, de azért el nem veszté eszméletét s lelki jelenségét, s ujjait a szörnyeteg szemébe szorítá, mert szemé igen érzékeny. De a krokodil ki nem ereszté zsákmányát, hanem a tulsó part felé úszék vele. A katona azonban egyre szorítá szemeit, s tulajdon fejét kinyújtá a vízből, hogy meg ne füljön. A krokodil vagy 50 lépést előre úszék, azután megfordulván, nagy kanyargással ismét azon part felé úszék, hol a katonát megtámadta vala, ott végre kiereszté zsákmányát. A katona ugyan sok sebet kapott, mindazáltal felgyógyult. A krokodil alkalmasint nagy fájdalmat érzett, aztán

nem is látott, azért nem tudta, merre úszik, s végre kénytelen volt zsákmányát kibocsátani.

Különös, némelly folyóban igen vakmerők a krokodilok, más folyókban ellenben gyávák vagy legalább emberségesebbek.

1843-ban Szumatra szigetén kis folyón csónakázék előkelő maláji kíséretében. A folyó partjain sok krokodilt láték, de maláji barátom s gazdám kérésére nem lövék rájuk. A babonás maláji tudniillik nagyon félt a szörnyetegek bosszujától. Nehány nap múlva indus kereskedőt nyelt el valamely krokodil. Ekkor babonás barátom már szükségesnek tartá a bűnös krokodilt elfogni, mert, így monda, — miután emberhúst megízlelt, jövődöben is meg fogja áhitozni. Én ugyan el nem képzelhetém magamnak, hogyan lehessen az 50 krokodil közzül, mert tán annyi tartózkodott azon vidéken, a bűnöst kiszemelni s elfogni. Maláji barátom azonban egy tukan-buha-aja, azaz krokodilfogó emberhez fordúla. Ez habozás nélkül kijelenté, hogy titkos fogásai által képes a bűnöst kiszemelni s magához csalni. A krokodilfogó tehát valami 50 rőf hosszú, egy újjnyi vastag spanyol nádat vön, egyik végire valami 1 rőf hosszú nyársat köte, mellynek két vége igen élesre volt kihegyezve. E nyársat aztán döglött kutya testébe dugá, a krokodil tehát a kutyával együtt okvetlenül a botot is elnyelé. Mint-hogy pedig a nyárs a közepén a spanyol nádhoz volt erősítve, azért meg kellett fordulnia, s rézsut állásba jutnia, ha a krokodil megrántotta. A nyársat szájában érző krokodil természetesen szabadulni akar, de mentől jobban erőlködik, annál jobban fúródnak be a nyárs hegyes végei az ő torkának vagy hátának puha húsába.

E szerszámmal a krokodilfogó csakugyan még azon éjjel megfogá a krokodilt, melyről állítá, hogy a kereskedőt elnyelte vala.

A megsebesült krokodil előbb utóbb megdöglik, mert sebhelyére azonnal kis botrogok, azaz ollótlan rákok tapadnak, melyek folyvást esznek rajta, sebe tehát mind mélyebb és nagyobb lesz. Sőt a botrogok a krokodilnak béleit is keresztül rágják. Azért a krokodilok csak iszapos medrű folyókban élnek, a kavicsos és köves vizeket kerülik, mert mihelyt hasuk a hegyes köveken megsérül, azonnal botrogok esnek belé. A krokodilnak csak hasa lágy és érzékeny, háta pedig pikkelyes pánczéllal van fedve.

A malájok azt hiszik, hogy a folyó vagy tenger fenekén a krokodilok királya felséges palotában lakik, s hogy ott emberek szolgálják ötét.

Utazás Europa legéjszakibb partján.

W a y l o r B a y a r d, éjszakamerikai ember, a múlt nyáron (1857-ben) Európa legéjszakibb partján, melyet az éjszaki Jegestenger övez, hajózott ide s oda. A mit ezen utazásán látott és tapasztalt, azt a következő elbeszéléséből fogjátok megtudni.

A mint tegnap reggel a hajó fedezetére menék, látám, hogy már a Mageroe sziget s az európai száraz föld között elnyuló keskeny tengerszorosban vagyunk. A sziget legéjszakibb csúcsán az Éjszakfok mered égnek. A tengerszoros mindkét partján meredek és kopár sziklák emelkednek, mellyeket csak itt ott takar egy egy zöld hant mohhal vagy rövid fűvel. A sziklák közötti völgyeket és hasadékokat felülről le egész a tengerig hó és jég tölti be. Sehol emberi lak, fa vagy bokor nem látható; sehol hálászcsónak nem rengen az elhagyott tengeren, a néma csendet csak a kőszirtek közül repkedő sirályok szakíták meg, az éjszaki tengerek ezen legszokottabb madarai. Midőn hajónk tovább haladva a keletre nyíló tengerszoros végét elérte, a Mageroe sziget délkeleti csúcsa előtt kis csónakot pillantánk

meg, melly felfelé evezett, Kjelvik falunak vevén utját. Ez igen egészségtelen hely, s különösen a sűly uralodik ottan. A sűly, mint tudjátok, nagyon veszedelmes és fájdalmas betegség, mellynek folytán az embernek vére, majd egész teste is megposhad, s rothadásnak indul. Ki sűlyben szenved, annak arcza színe szennyesen sárgává lesz, inye megdagad, sötét színt ölt, s könnyen vérzik, foga kihull, egész testén kékes-veres foltok támadnak, lába megdagad; azután nagy fájdalmat érez tagjaiban és csuklóiban, lassankint egész teste feldagad s elbénul. Különösen a hajósok között szokott azon betegség uralkodni. De Kjelvik lakosai is többnyire a sűlyben halnak meg. Ott sem fa, sem főzelék nem terem, a Jegestenger felől jövő viharok a természetnek minden életét elnyomják. Mindazáltal az ember ott is élél, s az isteni gondviselés ott is táplálékot és tüzelő anyagot nyújt neki. A tenger és tengeröblök hemzsegek a sok haltól, mellyel az ember táplálkozik, pénzt és másféle eleséget is szerezhethet magának, midőn a halat boldogabb vidékek lakóinak eladja. De hogy rakhat tüzet, honnan kapja a fát, ha az a zord vidéken sehol sem terem? — azt kérditek. A szűkéges fát maga a tenger szállítja oda, olly vidékekről, hol elég bőven terem. Tudniillik Közép-Amerika partján, a Mehikói nagy tengeröblből a tenger úgy kirohan, mintha folyó volna, s igen széles folyó képében felfelé áramlik a nagy Atlant tengeren. Azon tengeri folyam egyik ága Európa nyugoti partjai hosszában, mindig éjszakra megyen, s így eléri az Éjszakkokot, ezt megkerülvén, még egy darabig keletre fordul. Áramlásában Amerika partjairól sok fatörzst, gallyat és ágat hord magával éjszakra, s hol ellenkező folyás, vagy pedig más akadály miatt

meglassul, ott elhullatja, s lerakja a maga terhét. Így az Éjszafok vidékén Közép-Amerika partjairól került pálma, mahagoni és másféle fát égetnek, melyet a tenger önkényt és ingyen szállít el, s ott azután elhullat.

Midőn a Porszangi és Laxe tengeröblök között emelkedő fokhegyhez közeledénk, a sziklák még meredekebbek lettek, s olyanok voltak, mintha löporral hányták volna szét. A tetőkről roppant ködarabok omoltak alá, s halmozódtak össze a barlangokhoz hasonlító mélységek körül. Ezekben ezer meg ezer sirály tanyázik. Egy helyütt a szikla omolványok valami vár-dőledékhez hasonlítottak, melynek falai és bástyái ágyugolyók és bombák által romboltattak össze. A sziklavár minden kiálló párkányán és ormán ezer meg ezer fehér sirály telepedett meg éji nyugalomra. Ekkor gőzösünk ágyuját a legnagyobb boltozatra irányoztatám, s elsüttetém. Az egész sziklavár megrendüle a csattanó és dörgő viszhangban, erre pedig olly vad, átható, bódító, sokezer hangu sivaly és kiáltás támadt, mint mikor ellenséges hadak valamelly elfoglalt várost dűlnak. A sivitásra olly zúgás és suhogás következék, millyent szélvihar erdőben támaszt; a szikla-üregekből fehérés felhő szálla fel, s egy pillanat alatt a levegőt olly sűrű madártömeg lepé el, mint ősszel a hulló levelek a földet boritják, s egyuttal általános éles sivities hallatszék mindenfelől. Ujra ágyuztaték, a madarak ismét fölriadának, s a többi üregekből is fölrepülének, hogy majdnem az egész láthatárt befátylozák. A felriadt madarak fejünk fölött kerengének, vagy mint sűrű hópelyhek a vízbe hullának, rettenetesen zúgva, surrogva s rikácsolva. Legalább 50,000 madár egyszerre repkedett a levegőben, s bizonyosan ugyanannyi a sziklák ormairól

s a barlangok belsejéből sivitozott. Soha illy zajt, zsi-bongást és sivitást nem hallottam.

Már éjjeli 11-re járt az óra, midőn a Szvaerholt nevű sziklavárat megkerülök. Itt nyáron bizonyos ideig a nap le nem áldozik, hanem folyvást az égen kering. Szvaerholt tehát úgy lángolt a nap sugaraiban, mintha izzó vas volna, s a rejtekeibe visszatérő madaraknak kavargó fellegei arany színt öltöttek az éjjeli nap sugaraiban, mint ősszel a nyírfa-levelek. Messze távolban éjszakra a nap sáfrányszínű takaróban függött a Sarki tenger tiszta láthatára fölött. Kissé följebb vakító narancsszínű felleg-csikok lebegtek az ég boltozatán, s még följebb, ott, hol a világos sárga szín gyöngéd rózsaszínen át kékbe olvadt: könnyű pára-füzérek csüngtek, mellyeket az átvilágító sugarak alig látható halvány vörös és aranyos-szürke színnel hímeztek. A tenger bágyadt színű szövethöz hasonlított, mellyet keresztül kasul narancs- és sáfrányszínű fonalak futottak át, ezeket a váltakozó, villogó hullámok szökdelése támasztá. Magát a levegőt szelid, rejtélyes láng járta át, sőt délre is az azurkék eget mintha aranyos fátyol takarta volna. A hegyfokok, t. i. a Laxe- és Porszangi tengeröblök, s a Mageroe sziget fokai köröskörül emelkedtek, különböző távolságban, s mindegyikének szikla-homlokát valami mennyei dicsfény körzé. Messze távolban éjszakeletre az Éjszakesúcs, az európai szárazföld legszélső éjszaki nyulványa piroslik a nap sugaraiban bágyadtan csillogva, s épen akkor, midőn óráinkon éjjeli 12 óra vala, nyugat felé az Éjszакfok mutatkozott, mint hosszú, bíborszínű sziklaszegély, mellynek homloka 900 lábnyi magasra függőlegesen emelkedik a Sarkitengerből. Az éjjeli nap épen ezen két

fölséges fokhegy között állott, sugarainak tüze kissé le volt lohadvá, s olly szinpompát árasztott reánk, hogy ezt teljességgel leírni nem lehet. Mert a sarkvidéken az éjjéli nap sem a mi napkelténk, sem a mi napnyugtánkhoz nem hasonlít, hanem mind a kettőnek kedves és bájos voltát egyesíti magában.

Reggeli 10 óra tájban Vadzoehoz érkezénk, a gőzök csak odáig járnak. Vadzoe már Oroszországban van, kis falu, mintegy 800 lakossal; kikötője nem mély, de biztos. E kikötő épen el volt lépve halászbárkákkal és a Fehértengerről jött orosz kereskedőkkel. A helység kopár domblejttö alján épült, sehol fát vagy cserjét, de még terjedelmesb pázsitot se lát az ember. Itt nyáron semmiféle virág nem illatozik, csak a szárított halak büze csapja meg az ember orrát. Egykét ház mellett kis kertet láttam, ebben néhány merész retek, s még vakmerőbb burgonya nyult ki a földből, melyek a virágzás idejét bizonyosan nem fogják megérni. Még június elején is 4 láb magas hó borította az utcákat, s már 6 hét mulva ismét megindul a hófergeteg. Egykét eltévedt tehén buzgón nyomozá a legelőt, néhanéha bús tekinteteket vetve a szárítás végett kifüggesztett tőkehal fejekre, melyeknek levével majd a hosszú tél alatt táplálkozni fog. — Délután kísétálék, de a szél olly fagyos volt, hogy örültem, midőn jól átfázva szállásunkra megtérék.

Bizonyos Ász nevű pék házában szállánk meg. Ez igen jól értett a rováshoz, azért valami nagy szálloda igazgatójának is beillett volna. Hogy szobánkhoz férhessünk, kénytelenek voltunk a család szobáján, azután a konyhán, végre még ácsműhelyen is keresztülvergődni; ablakunk pedig korcsmára szolgált, melyből

megrészegeedett lappok bámulandó sebességgel hullongtak ki egymásután, kiket valami hatalmas kéz lökött ki a házból. Tudniillik épen a lappok házasodásának ideje volt, melly julius végére, s augusztus elejére esik. Az egész helység hemzsegett a fiatal házasoktól, kik atyjokfiaival, rokonaikkal és barátjaikkal ide sereglettek vala, mindnyájan ünnepi öltözetben, hogy itt megeskettessenek. A postamester közbenjárására két lappnőt és egy gyermeket rajzoltam le; ezek a legczifrában voltak felöltözve, s hiuságuk teljesen ki volt elégitve, midőn képöket a papíron láthaták. A lappok nyári öltözete következő: bő és redős kabát, világos zöld posztóból, a gallér s az ujjak széle skarlát-teres és sárga szalaggal van beszegve, a főveg sisakhoz hasonlít, de taréja szélesebb és laposabb, s elől kerek. A főveg is skarlát-teres posztóval van bevonva, s kék és sárga szegélylyel beszegve.

A lappok arcbőre fris, rózsás, barna sárgára hajló, szemök világos kék, hajuk barna, járomcsontuk kiálló, szájok felette nagy. Termetre középnagyságuk.

Julius 31-kén Hammerfestbe érkezénk, s mindjárt régi szállásainkat foglalók el. Tegnapelőtt nyolcz nap óta először szállt le a nap a láthatáron alulig, de nem olly mélyre, hogy a sötétség látható lett volna. E szüntelen nappali világosságot már szivemből meguntam, s a sarki éjjél fényét és pompáját szivesen odaadnám hazám csillagos éjeiért. Az, hogy nincs éjszaka, egészen megzavar, az időt se tudjuk jól megkülönböztetni. Az ember sohasem álmos, csak fáradt, s ha a nap fénye mellett nyolcz órát aludt is, még bágyattabbnak érzi magát, mint lefekvésekor. Végre az álom megszakad, s szabálytalanná lesz: a megszokott éjjeli álom helyett,

az ember igen sokszor alszik el, de mindig csak kis ideig alhatik. Ez végre nem jó, s bizonyos nyugtalanságot és kényelmetlen érzést okoz. Hammerfesti kereskedő, ki a Spitzbergen nevű szigetre szokott gyakrabban utazni, azt besszélé nekem, hogy ott sohasem tudta bizonyosan, éjtszaka van-e vagy nappal, s hogy mindig csak a szakácstól tudta meg. — Eleintén azt hiszi az ember, hogy az az éjjeli napvilág valami nagyon kényelmes dolog. Az ember mindig lát, az egész 24 óra alatt folyvást olvashat és írhat; sohasem kell sietni, mert a napnak nincs vége hossza. Nem kell a napi munkát estig megtenni, hisz nincs is estve, a nap folyvást tart. Az ember sohasem késik el, s úgy látszik nekünk, hogy vállainkról valami kellemetlen kényszerítés gördült le. De ha nehányszor a 24 óra letelt, a nélkül, hogy alkonyodnék, csakhamar azt óhajtja az ember, bárcsak egyszer sötét is volna, hogy ne látna, ne gondolkodnék, sőt még a mulatságnak is végét óhajtja. Nincs az a kényszerített nyugalom, melly az éjjeli sötétséggel jár, nincs az az édes magány, melly az álomnak legjobb enyhet kölcsönöz. Ha az ember fényes nappal lefekszik, minduntalan azt véli hallani: „kelj föl!“ mihelyt csak a szemét megnyitja. Valahányszor a hajószobába lementem, s ott útitársaimat mély álomban találtam, rögtön azon gondolat villant meg agyamban, hogy valami baj van; úgy rémlett előttem, mintha álomszert adtak volna nekik, vagy hogy más baj érte őket, mivel olly jól alusznak, holott a nap teljes erővel süt. Igaz, ez éjszaki nyárnak jó oldala is van. Titkolódzásról, rejtezkedésről szó se lehet, a nap mindent lát, mint az Isten szeme, s a gonosz ember nem szereti a nap világát. Mindazáltal az ember megkívánja az éjtszakát, azt akarja, hogy

maga is örködhessék magára, ne örködjék csak mindig a soha le nem nyugvó nap.

Hammerfest a földnek legéjszakibb városa. Azelőtt a világ legszomorúbb helyének tartottam, de most nyájasabb színben mutatkozik nekem. Ma idevaló kereskedőhöz szoltam be. Örömmel látám, hogy a szomszéd kertben valami 8 láb magas körisfa terem. „Oh, mondá a kereskedő, elég fa terem itt, odább feljebb a völgyben egész erdő van.“ Elmenék, némi keresés után csakugyan rá is találék arra az erdőre. Mit gondoltok, milyen az a hammerfesti erdő? A fák valami 6 láb magasságot érnek, némelyek dereka olly vastag, mint a karom. Ezt nevezik ott erdőnek.

John Anson W. Loebell in Berlin

A rászedett medve.

A rászédett medve.

(Képpel.)

Gyuri, Vazul és Pista, előkelő amerikai ember fiai, gyakran nagyobb vadászati kirándulásokat tettek. Egykor erdő szélén szabad ég alatt háltak, hogy más napra kelve a vadászatot folytassák. Egész nap sokat lovagoltak vala, s a napi munka után jó izűen és mélyen aludtak. Már szürkülni kezdé, midőn Gyuri álmában érzé, hogy homlokát valami hideg, nyirkos dolog érinti. Felriada álmából, testvéreit is felkölté, mert azt hivé, hogy kigyó marta meg. Szemét dörzsölve feltekinte, s a reggeli szürkületben látja, hogy valami feketés négylábu állat üget tova.

„Miféle állat lehet az?” — Kérdé testvéreit, mutatva az elfutó állatra. „Alkalmasint farkas!” viszonzá Vazul.

A mint a testvérek az elfutó állat után nézének, mást is megpillantának. Mind a kettő egy facsoport felé ügetett. Ott a fák között csakhamar még egy barnás alak jelent meg. Amazok ilyenest azon barnás alaknak mentek, hozzáérven, enyelgeni s játszani kezdenek vele.

„Lám, lám!“ mondá Pista, „hogy ijedünk meg, pedig csak egy indián s két kuttyája.“

„De hiszen, az nem lehet indián, nem is ember, de nem tudom miféle dolog. Ha Ázsiában vagy Afrikában volnánk, megesküdném rá, hogy valami nagy majom s két kölyke.“

Azalatt fölkelének a testvérek, s puskájokat kezökbe vévén, kissé közelebb menének. Ekkor észrevették, hogy a barnás alak egy medve, melly hátulsó lábán áll, s a feketés állatok az ő kölykei, mellyek anyjokkal enyelegnek. „Nőstény medve!“ kiáltja Pista, „de mi különös, bocsai egészen feketék, az öreg pedig inkább vörhenyes barna!“

„No ez korántsem valami szokatlan dolog,“ válaszolá Gyuri, „máskor is tapasztaltuk, hogy a medvekölyök más színű, mint az anya — De mit csinálsz Pista? ne hirtelenkedjél, ne lőjj, talán ádáz medve, ez pedig nagyon dühös!“

De mig Gyuri e szavakat elmondá, Pista már célba vevé a medvét, s eldurantá puskáját. A medve legott mind a négy lábára ereszkedett, fejét rázva egy perczig ide oda ugrála, dühösen dülva fülva. A golyó alkalmasint orját érte, az pedig nagyon érzékeny, s a legjámborabb medve is dühbe esik, ha orrát megsebesítik. Ez is csakhamar a három testvérnek rohana, szerencsétlenségökre Pista másik csöve épen nem, Gyuri és Vazul puskái pedig csak seréttel voltak megtöltve. Hamarjában nem tudák, mit csináljanak. Ekkor Vazul ezt kiáltá: „Másszunk fel hamar a fára, az ádáz medve nem tud mászni, így megmenekülhetünk.“ — A három testvér csakugyan mindjárt az erdőnek szalada, s mindegyik külön külön fára kúszék föl. Az erdő fehér

tölgyekből állott, ezen tölgyeknek rendesen igen nagy gallyaik vannak, ezek nem messze a földtől ágadzanak el, s néha olly hosszúk, mint a millyen magas a fa.

Azalatt a medve azon fa alá juta, mellyen Gyuri mászott vala föl. Darabig ott álla a fa alatt, azután Gyuri rettenetére talpával megfogá a fát, s a legnagyobb ügyességgel fölkezde rajta mászni. Csak most látá Gyuri, hogy az nem ádáz medve, hanem vörhenyes színű, ugynevezett fahéj-medve, melly valamennyi rokonai közzül legjobban tud mászni. Gyuri nagy ijedtséggel feljebb meg feljebb mászott. De látván, hogy az állat utána siet, más gondolat villant meg agyában. Egy gallyon végig kúszerék odáig, a meddig csak lehetett. Ott azután egy kötelet horgola a gallyra, folyvást ügyelve a medve mozdulataira. A medve nemsokára a gally tövéig juta el, s kis tétovázás után rajta kezde előre mászni. Közelebb közelebb juta Gyurihoz, ez már forró lehelletét érzé, azonban kötele már a gally körül volt horgolva. Vazul és Pista látván, hogy testvérök veszélyben forog, leszállának a fáról, s Gyuri fája alá sietének. Vazul mindjárt golyóval tölté meg puskáját. Gyuri most kezébe vevé a kötelet, s hirtelen leereszkedék rajta. A medve utána akara menni, s dühös szemmel az tekinté alatta függő Gyurira. Ez alig ére a földre, már Vazul a medve fejének irányozá puskáját, s egymásután mindkét csövét rá durrantá. A medve még egyet hörge, azután a földre zuhana.

A kölykök nemsokára körülfogák anyjok holt testét, olly fájdalmasan nyöszörgének, hogy vadászaink megsajnálák őket.

Éjszaki Amerikában négyféle medve fordul elő: a fekete, a fahéjszínű, a szürke vagyis ádáz, s a

fehér vagyis jeges-medve. Az utóbbi csak a Jeges-tenger partvidékein tartózkodik. A szürke vagy ádáz, a legmérgesebb szárazföldi medve, sőt erejére, bátorságára s vadságára nézve még a jeges medvét is fölülmulja. Sokkal jámborabbak a fekete és fahéjszínű medvék, ezek csak akkor támadják meg az embert, ha kölykeiket féltik és védik, vagy ha általában megsebesíttetnek. A fekete medve, különösen barnásabb faja, sokban hasonlít az európai barna medvéhez, egész északi Amerikában van elterjedve az Atlant tenger partjaitól kezdve a Csöndes tenger partjáig, s egyaránt a meleg és hideg tartományokban. Bőre és husa miatt nagyon üldöztetik, s a fáradhatlan amerikai vadászok, évenként több ezret lőnek le vagy fognak el veremben, csapodában, hurokban. Egyfelől sok ravaszságot és okosságot mutat, de másfelől a legostobább kamasz. Ha barlangban rejtezik, a vadászok rendszeren tüzet raknak barlangja körül, s ekkép kifüstölik őt. Néha megtörténik, hogy medve uram, mikor a füst nagyon alkalmatlankodni kezd neki, dühösen a tűznek rohan, s tenyerével szétszórja azt, azután pedig megint barlangjába búvik. Mondják, hogy néha a vadász a medve barlangjába is megyen, szövétneket vive magával. Azt gondolná az ember, ez a legnagyobb vakmerőség, s a medve tüstént nyakon csipi a tolakodó vendéget, s kiebrudalja őt. Korántsem, a medve nagyon restelli a szövétnek világát, s mikor a vadász a barlangjába mászik, hátsó lábára ül, s tenyerével eltakarja arcát és szemét, hogy ne lássa a világot. A vadász tehát bátran hozzá közeledik, s kénye kedve szerint rá durrantja puskáját, s szétzúzza koponyáját.

Utazás az éjszaki sark felé.

1. Bevezetés.

Mindnyájan tudjátok, hogy földünk igen igen nagy teke vagyis golyó, melly szabadon lebegve maga körül forog, mint a szekér kereke, s egyszersmind a nap körül is kering, mellytől világát kapja. Hogy földünk saját maga körül forog, s forogtában mindig csak egyik felével néz a nap felé, abból az következik, hogy földünkön felváltva nappal és éjtszaka van. Hogy azután földünk még a nap körül is kering, s ezen keringésében a világító és melegítő naphoz való állását megmegváltoztatja, abból az következik, hogy földünkön különböző évszakok vannak; nevezetesen hogy pl. nálunk majd tavasz, majd nyár, majd ősz, majd tél, s azután ismét tavasz stb. van. A földgolyó két végit, mellyek közzül az egyik dél, a másik pedig éjszak felé van fordulva, a földsarkainak nevezik; van tehát két földsark: éjszaki és déli. A földgolyó közép övét, melly a két sarktól egyenlő távolságban van, s a föld dereka körül fut, egyenlítőnek, az egyenlítő két oldalán elterülő

vidéket pedig egyenlitői vidéknek, vagy egyenlitői övnek nevezik. Ugyanazon egyenlitői vidéket forró övnek is mondják, azért, mivel az egyenlitő táján a nap legerősebben süt, s tehát ott legnagyobb meleg is van; ellenben minél távolabb esik valamely ország az egyenlitőtől, annál nagyobb hideg szokott abban lenni, a sarkvidéken pedig már örökös hó és jég van, és nemcsak az északi, de a déli sark vidékén is. Azért a sarkok közelében a nehezen befagyó tenger is vagy mindig, vagy az esztendőnek legnagyobb része alatt keményen be van fagyva, s a szárazföldet nagy hó és magas jéghegyek borítják. Az egyenlitő vidékén tehát igen nagy forróság van, a sarkok vidékén pedig roppant nagy hideg uralkodik; az egyenlitő táján azonban élhetnek emberek, ellenben a sarkok körül semmiféle ember sem élhet. Ott legjobb, hol, mint pl. Európában s különösen hazánkban is, sem igen nagy meleg, sem igen nagy hideg nincs. Földünknek azon vidékét, hol ilyen középserű meleg és hideg van, mérsékelt földövnek nevezik. Hogy a sarkok körül olly nagy hideg van, annak az az oka, hogy ott a nap minden esztendőben bizonyos ideig föl sem kel, s folyvást éjtszaka van. Igaz, hogy a másik félévben bizonyos ideig megint le sem száll a nap, s folyvást nappal van, de azon idő alatt nem képes a tél alatt összegyűlt havat és jeget elolvasztani. Mikor nálunk nyár van, akkor az északi sark körül hónapokig folyvást süt a nap, s le sem tűnik a láthatárról. Ugyanakkor a déli sark körül föl nem kel a nap, s ekkor ott mindig éjtszaka van. Mikor pedig nálunk tél van, akkor a déli sark körül nem nyugszik le a nap, az északi sark körül pedig mindig éjtszaka van.

Ha valamely földképre, mellyen földünk le van

rajzolva, vagy pedig földtekére néztek, akkor látjátok, hogy Európa, hol mi lakunk, azután Ázsia s Amerika az északi sark felé nyulnak fel. Európa és Amerika között az Atlanti nagy tenger, Ázsia és Amerika között pedig az ugynevezett Csendes tenger van, ezen tengereknek felső részei szintén az északi sark felé terjednek. Ott az északi sark felé azon tengerek többnyire be vannak fagyva, s azért ottani részeit Jeges tengernek nevezik. A Jeges tengerben Amerika s Európa között, sok kisebb nagyobb sziget s egy igen nagy sziget vagy szárazföld van. Ezen nagy szigetet Grönlandnak nevezik. Grönlandban már igen nagy hideg van, mindazáltal még ott is élnek emberek.

Sokáig nem tudták, az Európától északra eső tenger, Grönland, a szomszéd szigetek s Amerika északi részei hogyan vannak elhelyezve, felosztva, lehet-e egészen a sarkig utazni vagy sem? Lehet-e Amerika északi részei felett elhajózni, s ekkép északról a Csendes tengerbe jutni? Laknak-e ott emberek, s miféle állatok s növények vannak ott a sark felé? Már pedig mind ezeket tudni akarták, s azért sok európai és amerikai ember indult el az északi sark felé eső szárazföldek, szigetek kikutatására. Némelyek egészen a földszarkig akartak eljutni, de ez csakugyan nem sikerült nekik; a nagy hideg, jég és hó miatt a legkeményebb s legmerészebb férfiak kísérletei is meghiúsultak. Különösen az amerikai születésű Franklin János kapitány igen merész és tapasztalt hajós volt, ki azon jeges vidékeken több utazást tett, s mindig tovább meg tovább akart előnyomulni. 1845-ben tavasszal ismét elindula két hajóval; igen messzire nyomulhata a jégen keresztül a sark felé, de ott azután alkalmasint hajói befagytak

vagy szétzúzottak a szélvészek és jéghegyek által, mert egész legénységével együtt odaveszett. Már 1848-ban aggódni kezdének az ő sorsa felett, s az angol kormány egy hajót küldte a jeges vidékekre, Franklin és emberei fölkeresésére s megmentésére. Azon hajó sehol sem találta Franklin nyomát, azért mind Angliából, mind Amerikából új meg új utazásokat tettek hajókon, sarkakon és szányokon, de mind hiába; Franklint még mindeddig sehol sem találták meg, sem élve, sem halva.

Azok között, kik Franklin fölkeresésére az igen igen veszedelmes utat megtették, az amerikai születésű Kane talán a legmerészebb s legderekabb ember volt. Kane 1822-ben született Filadelfia éjszakamerikai városban. Iskolai tanulmányait már 19 éves korában végezte el, s orvossá lőn. Mint orvos elsőben is Sinába méne egy amerikai követséggel; ezen útjában meglátogatta a Filippini szigeteket, továbbá Mindoro, Jáva és Szumbava szigeteit. Hogy nagyon vakmerő ember volt, már a következő tetteiből is látjátok. Valamelly szigeten tűzokádó hegyet talált, ezt meg akará vizsgálni. Fölméne tehát a hegy tetejére, hol tölcserforma mély nyílást talála. E nyílásból nagy gőz és füst szállt fel, Kane, hogy belsejét megvizsgálhassa, bambusznádból készült kötélén száz lábnyi mélységre bocsátkozék le a rettenetes tölcserbe, s azután még vagy hatszáz lábnyira csúszék lefelé a kősalakon és hamun. Ott azután a felszálló gőztől elkábula, s eszmélet nélkül összerogyék, de az edényt, mellybe a tölcser belsejében talált ként és salakot rakta vala, görcsösen kezében tartá. Kisérői csak nagy bajjal huzák fel s menték meg a bizonyos haláltól.

Kane azután Jáva szigetéről Indiába méne, majd

Cejlonba, innen Egyiptomba utazék, s Afrika keleti részét járja össze, hol a homokpusztában majdnem szomjúság és forróság miatt veszté el életét. Ezen sokféle utazásai és kalandjai után haza méne. De nemsokára ismét Afrika nyugati partjaira utazék, hol több országot összejára, mignem az ott uralkodó láz ágyhoz szegezé, s hazamenetelre kényszerité.

De alig hogy otthon egészsége helyreállott, ismét Mehikóba siet, hogy az akkora ott folyt háboruban részt vegyen. Ez alkalommal meg is sebesüle. De felgyógyulta után azonnal ismét munkához láta. Mehikóból hazatérvén, 1850-ben az északi sark vidékeire indula el, s mint önkényes csatlakozók egy úti társasághoz, melly Franklin fölkeresésére hajózott el. Ezen utazásából 1852-ben tére meg, s már a következő 1853-diki esztendő tavaszán újra elindula a jeges vidékekre. Ezuttal ő maga vezérlé a hajót, összesen csak 18 meg-edzett embert vive magával 1855-ben haza érkezék; egészsége meg vala törve, mindazáltal új utazást tervezte a sarkvidékre, 1857-ben szándékozáék harmadszor oda utazni, de merész terveinek a halál vete véget. A tetőtől talpig derék, becsületes Kane 1857-ben február 13-dikán halálozáék meg. Az északi sark felé tett utazásait szerencsésen még halála előtt leírta s kiadta angol nyelven.

Most hát olvasni fogjátok, azon Kane mit tett, szenvedett és tapasztalt az északi sarkvidéken. Hadd beszélje el maga.

2. Az első veszedelmek. — Szélvész.

Uj-York kikötőjét 1853. május 30-kán hagyók el, s már július 1-én Grönland partján Fiskernes révén szállánk horgonyra. Grönland délibb partján néhány dán telepítvény van, ilyen Fiskernes is, melly a tőkehal fogásának és elkészítésének főhelye. Itt 19 éves eskimo fízkót ajánlának nekem vadászul, föl is fogadám őt, miután próbáját becsülettel megállotta, s dár-dájával egy madarat röptiben elejtett vala. János, ez az eskimo vadász neve, jószivű, kövér fiu volt, s ha a vadászat fel nem izgatta, hidegvérű s közönyös mint valami indián. Csekély bérén kívül, csak azt köté ki magának, adjak még anyjának két hordó kenyeret s ötvenkét font sertéshúst. Megadám, a mit kívána, s felül rá még jó puskát is adék neki, mi őt egészen boldoggá tette. Sok hasznunkra volt ő nekünk; nemesak kutyáinkról gondoskodott, de gyakran mi magunk is csak neki köszönhattük, hogy egy izletes harapást kaptunk.

Fiskerneszt elhagyván, Grönland partjai mentében éjszának hajózánk, s jul. 10-én a Czukorsüveg nevű dán telephez érkezénk. E regényes fekvésű telep az iramszarvasbőr fő rakhelye, itt tehát magam és legényeim számára bevásárlám a szűkeges iramszarvasbőröket, mellyek azon hideg vidékeken mind a férfiaknak, mind a nőknek ködmönül és bundául szolgálnak; a tengeri borjúk bőre pedig nadrágra legalkalmasabb. — Még feljebb hajózván, a belföldiektől vontatásra alkalmas kutyákat is szerzek, mert szányokon is szándékoztam kirándulásokat tenni. Így a Grönland délibb partjain elszórt dán telepeken összeszerezvén mindent, a

mire szükségünk lesz, folytatók utunkat, s nemsokára a zajló jég s az úszó jéghegyek közzé jutánk. Gyakran kényszerültünk az álló jegen keresztül utat vágni vagy fűrészelni, hogy előbbre nyomulhassunk, s még gyakrabban a zajló jég között kellett vonszolnunk a hajót. Ez néha a roppant vastag és nagy jégtáblák közzé úgy beszorula, hogy minden pillanatban attól kelle tartanunk, izzé porrá törik. De hajónk igen erősen volt építve, s noha gyakran ropoga és recsege, mindazáltal szerencsésen kiállá a bajt. Az elboritással fenyegető jéghegyeket is szerencsésen kikerülők vagy elhárítók hajónkról. Augusztus 19-én közeledő jégviharnak jelenségei mutatkoznak. Mindjárt megtevém a szükséges intézkedéseket; a hajón mindent megerősíték, magát a hajót pedig három igen erős alattsággal a tengerből kiálló sziklához kötők. Augusztus 20-án reggel a vihar csakugyan kitöre. A szél dühétől felkavart és hajtott jég rettenetes robajjal és zajongással tódula és zajlék a hajó körül. Azután kissé csillapodni kezd a vihar, s azt gondolván, hogy föl sem kerekedik többé, szobámba menék, hogy kissé megmelegedjem s megszáradjam. De a szél csakhamar uj erővel töre ki, s az egyik alattság éles surrogással elszakada, hajónk tehát már csak két kötélén tartott, a szélvész pedig nőttön nőtt, s úgy üvölte, mint a mérges orosz lány. Fél percz múlva uj surrogó csattanást hallék: a másik kötél is elszakada, s már csak egy kötél tartott, melly manilai kenderből fonva s 10 hüvelyknyi vastagságú volt. Mindjárt a födélzetre készülék, s épen főkabőr csizmámat huzám lábamra, midőn egyik legényem betoppana: Kapitány! a kötél nem állja ki tovább, úgy fú mint az ördög, félek, a zajló jég közzé sodortatunk! De a manilai kenderből való alattság jól tarta, úgy zen-

gett, mint hárfa húrja. De e zengése hattyúdala volt, addig feszüle és zenge, mignem elszakada, olly csattanással, mintha ágyút sütöttek volna el. Hajónk legott a nyargaló jég közzé sodortaték.

De nemsokára sikerüle a hajót megint hatalmunkba keríteni s kormányozni, s nagy ügygyel bajjal a zajló és nyargaló jégrögök közepette biztos helyre hoztuk azt. De szerencsénk nem tarta sokáig. Most a zajló jéggel borított keskeny csatornába igyekvénk jutni, melly a partok s a nagy úszó jégmező között elnyult. Két órai legmegfeszültebb munka után is csak keveset haladtunk vala előre, midőn azt látók, hogy a csatorna éjszakfelé mind jobban összeszűkül, s hogy a sulyos jégrögök, egy felől a partszirtek, másfelől a jégmező párkánya közzé szorulván, egymás között összezúzódnak. Most tehát nem teheténk egyebet, mint a hajót, a mennyire lehetett, azon irányban kormányozni, mellyben akarattunk ellenére is hajtattánk. Mindnyájunk szeme az ellenségre, a feltornyosuló s rémitő robajjal összetörő jégrögökre vala fordulva, néma aggodalommal közelgénk hozzájuk. Reggeli 7 órakor már egészen az egymásrátóduló s feltornyosuló jégtömegek előtt valánk, mindjárt legnehezebb horgonyunkat vetők ki, hogy a hajót feltartóztassuk, de a vad jégár ellen hasztalan vala minden erőködésünk. Horgonyunk oda vészett, s a szélvésztlől hajtott hajónk gyámoltalanul odább rohana a 30, sőt 40 láb vastag jégrögökön. Egy előttünk feltornyosuló jégtömeg hajónk fedelére zuhana le, derék hajócskánk mindazáltal törhetlen erővel küszködék a rettenetesén zajló jéggel. De ezután uj ellenség jelenék meg előttünk. Epen utunkban, mindjárt a jégrögök mögött, mellyekkel hajónk folyton folyvást összeütközék, nagy jéghegyek

emelkedtek. Lehetetlen vala előttük kitérnünk, s csak az volt a kérdés, vajjon a jéghegyeken össze fogunk-e zúzatni, vagy pedig talán épen azok váratlan menedéket fognak-e nyújtani a tomboló vihar ellen? Reményünk növekedék, midőn a szélvész hajónkat a jéghegyek közötti nyílás felé hajtá. Egyszerre a hajó megállapodék, s egyuttal azt is látók, hogy a jéghegyek nem állanak helyben, de tömegök egész nagy súlyával a zajló jég felé rohannak, hogy tehát okvetlenül a jéghegyek és zajló jégrögök össze fognak csapni, s ez összezapásban hajónk össze fog zúzatni. De azon pillanatban délről alacsonyabb jéghegy nyargala felénk; midőn hajónk mellett rohana el, egyik legényem hirtelen egy horgonyt vága beléje, s ekkép hajónkat hozzákapcsolá. A jéghegy mint valami gőzmozdony, úgy voná maga után a hajót, s ekkép csakhamar a parti szirtek közötti keskeny csatornába kerülénk. E keskeny, alig 40 láb széles nyíláson nagy nehezen keresztülvergődénk, s már a következő perczben a jéghegyek a parti jéghez ütödték. Menekülésünk tehát csak egy hajszálon függött. Soha emberek buzgóbban nem hálálkodhatnak Istennek, mint mi hálálkodtunk neki, hogy a rettenetes haláltól olly kegyelmesen megmentett.

Az nap már eleget túrtünk vala, de a veszélyeknek még nem volt végök. Új szélőkés hajónkat kisodrá biztos rejtekéből, s a vihar csakhamar megint a jég közé hajtá azt. Most hol nagy erőködéssel előre vontatók a hajót, hol ismét magára kényszerülénk azt hagyni, hogy a szélről hajtva a zajló jégrögökön keresztül kasul törjön. Hajónk természetesen sok kárt szenvedett, erős teknője azonban a legnagyobb szorongásokat és lökéseket is megállotta. De három legényünket a legkisebbik saj-

kával ott kényszerülénk hagyni a jégrögökön. Végre kis jégment nyitvába jutánk, melly magas hegyfok mögött s nagy jéghegy mellett terült el. A jéghegy ótalmat nyujta a szélvész ellen, a legénység tehát annyi erőködés meg munka után nyugalomra hajthatá fejét. Én magam nem merék lefekünni, mert a szélvész még mindig dühöngött, s a zajló jégrögök nagy erővel tódulának a jéghegyre, hogy ez meg is mozdula. Elcsigázott legényeim alig pihenhettek meg, már is egész kikötőnk szét vala rombolva. Midőn a fedélzetre jöttek, hajónk már hátrafelé rohant. Kormányunk izzé porrá tört. — Csakhamar ismét a jég közzé szorulánk. Új meg új rögök ütődtek hajónk mindkét oldalára, ez egyre recsege és ropoga, oldalra dőle, előre hátra emelkedék és süllyede. Végre sikerült azt a parthoz kapcsolnunk, hol az üvöltő szél s a zajló jég ellen, biztosítva voltunk.

Midőn vasárnap 36 órai folytonos vigyázás s virasztás után hajószobámba menék, alig birtam a sok ruhásakokon, sátrakon, élelmi szereken, s mindenféle más holmikon keresztülvergődni. Mindez ott volt összehalmozva, a csónakok is készen voltak, hogy hajótörés esetében mindjárt a csónakokba ülhessünk, s a mit lehet, magunkkal vihessünk. E veszedelmek alatt társaim magaviselete valóban férfias és dicséretes volt. A tisztek és legények egyaránt a legretteneteseb veszélyek között is teljes buzgalommal és bátorsággal tették meg kötelességeiket, sőt minden pillanatban saját életöket kockáztatták. Négy legényem a zajló jégrögökön maradt, s csak a szélvész lecsillapulta után menthettük meg őket.

Hajónk megkárosult ugyan, de nem annyira, hogy rajta utunkat nem folytathattuk volna. A tél gyorsan

állott be, a fiatal jég mind nagyobb nagyobb tömegekben jelent meg. Mindazáltal eltökélém magamban, hogy még feljebb hajózunk éjszakra. Leirhatatlan bajjal és veszélylyel vergődénk tovább, magam is úgy dolgozám, mint a közlegények, hogy ezek el ne csüggedjenek. Végre a legnagyobb erőködéssel a hajót azon tengeröbölbe vontattuk, melyet téli kikötőnkül szemeltem vala ki. Itt horgonyra szálltunk, a jövő nyár elérkeztét megvárandók.

Első telelésünk.

A hideg nőttön nőtt, a fiatal jég már a hajónk körül levő jégrögöket is összeforrasztá; a madarak, a tengeri fecskék, a havasi sármányok már mind eltűntek. Nem sokára beáll a hosszú éjszaka, s nekünk még sok teendőnk van. Elsőben is a hajó teknőjét kell kiürítenünk, s a podgyászt és élelmet a szomszéd szigetre szállítanunk. Azután a téli élelmezésről kell gondoskodnunk. Eddigelé e tengerszoros környékén kevés vadat láttunk. A besózott hús pedig nem igen egészséges, kivált azon körülmények között, melyekben mi forogtunk. Hajónk födélzetén meleg téli házat építünk, a hajó belsejét is úgy rendezők el, hogy az mentől szárazabb és melegebb legyen, mind a mellett a friss levegőt belé lehessen eresztetni.

Azután, hogy a szányokon nagyobb kirándulásokat s felfedezési utazásokat tehessünk, a grönlandi part mentében bizonyos távolságokban élelmi raktárakat akarék állítani, hol a szükséges eleséget találhassuk meg. Mert a kutyáktól vontatott szányokon csak úgy

lehet nagyobb utat tenni, ha a szükséges élelmet helyben találja az embert; igen nagy terhet nem lehet a szánra rakni, a kutyák pedig sokat esznek. Kutyáim részint az eskimo, részint az ujjfundlandi fajból valók voltak. Az eskimo kutyák még olyan vadak voltak, mint a farkasok. Ollyan féktelenek és ragadozók, hogy alig birtunk velők. Legyen az medvetalp, vagy eskimo koponya, vagy kosár moh, vagy bármi más; egy pillanatra sem ereszheted ki kezedből, hogy rögtön neki ne esnének s üvöltő vesződés között egy kapásra be ne nyeljék. Minap egy pehely-vánkosnak rohantak, ma reggel pedig az egyik eb két egész madárfészket falt be, melyeket az elébb szedtem volt a sziklákon, és pedig tollastul, sárostul, kavicsostul, mohostul, legalább egy vékányit. Mig a zajló jég között küzködtünk, a kutyák mindannyiszor csoportosan kizudultak, valahányszor jég-táblát, vagy jéghegyet, vagy ideiglenes révet értünk, s vissza nem térithette se szó se korbács.

Alig végeztük be teendőinket, már is a téli éjtszaka beállott. A nap már eltűnt, s november elején már csak délben láthatánk valami keveset, nemsokára e szürkület is eltűnt s teljes éjtszaka lőn. E teljes éjtszaka kilenczven napig tart, azután ismét szürkülni kezd. Ugyanis azon vidéken a nap összesen száznegyven napig nem kel föl, tehát az éjtszaka 4 hónapig s 22 napig tartana, ha a nap leszállta után s fölkelte előtt több napig tartó alkony és szürkület nem volna, melly a hosszú éjtszakát kissé megrövidíti. Odáig, hol mi akkor voltunk, még soha keresztyén emberek nem jutottak vala, mi tehát egészen ismeretlen vidéken ütöttünk tanyát. Tapasztalásból tudtam, hogy a téli hosszú éjtszaka igen károsan hat az ember egészségre, kivált ha

sokat tünődik és aggódik, s ha naponkint mozgást nem tesz, s rendesen nem táplálkozik. Azért mindenféle mulatságokat gondolánk ki, álorczás bált rendezénk, ujságot adánk ki, naponkint versenyt futánk, sinkózáink s egyéb testi gyakorlatokat tevének.

Különben életünk igen egyformán folyt le, azért nagy esemény volt, midőn legvénebb kutyánk, az öreg Bősz eltűnt. Ez nagyon különös természetű ficzko volt. Mint tökéletes képmutató és tányérnyaló, olly hízlegőleg tudta farkát csóválni, hogy kiki kedvezett neki, de senki sem becsülte. Az asztal minden hulladékát s a nyalánkságok morzsáit az öreg Bősz kapta, nem is utasított el soha semmit, a mivel csak megkínálták, vagy a mit elkáphatott, azt mind felfalta. De bár millyen jól tartatott, mégis soha sem lakott jól és sohasem volt kielégítve. Bősz vén kutya volt, fogai bizonyíták, hogy sok tél viharzott el felette, lába rakva volt bibiresókkal és holttetemmel. Ha kirándulást szándékoztunk tenni s a kutyákat a szányba készültünk fogni, az öreg Bősz soha sem találhattuk meg. Egyszer azonban ráakadtak s előhozták s kihúzták buvó helyéből. Ekkor ő keme azonnal sántikálni kezdett, s ettől fogva, valahányszor be akartuk fogni, mindjárt megsántult, a szány elindulta után pedig sántasága ismét elmúlt. Bősz a hideget is nagyon restellette, s folyvást a fedélzeti ház ajtaja előtt heverésze s addig csóválgatá farkát, míg be nem eresztették. Legjobban fókabőr bundámon szeretett heverni. Bármennyire látszott is egyhez máshoz ragaszkodni, mindazáltal soha sem engedé magát senki által elesá-bittatni, hogy utána menjen a jégre, legfőlebb a hajó széléig ment, farkát egyre csóválva, itt aztán uj csóválással bucsút vett csábitójától s a szobába sietett vissza

a kuczkóba. Azért lassankint nagyon is meghizott, s én úgy vélekedtem, kis mozgás nem fog neki megártani. Tehát meghagytam legényeimnek, hogy valamelly kirádulásukra magukkal vigyék. A legények csakugyan megkötözték, mert ilyenkor nagyon makacs, sőt mérges is volt, s kötéllel a szányhoz csatolták. A szány megindult, Bösz akarva nem akarva, kénytelen vala utána ügetni. De midőn kissé megálltak, Bösz restelte a tréfát, s hirtelen összeszedvén erejét, elszakítá a kötelet s tüstént elfuta, maga után vonszolva a rajta maradt kötéldarabot. A hajó felé szaladt ugyan, de oda nem került vissza, s noha lámpásokkal is keresték, soha többé nyomára nem akadtak.

A folytonos sötétség és nagy hideg igen nyomasztó és káros befolyást kezdte egészségünkre gyakorolni. Mindent elkövettem, hogy a legénységet felvidámitsam, elszórakoztassam s jó kedvben tartsam, mert csak ekkép lehetett őket a veszélyes nyavalyáktól megóvnom. Még a kutyák is nagyon megérezték a télnek mostohaságait s egymás után dögöltek. A napfény hiánya s a nagy hideg miatt, ugyszólván, lelki betegségbe estek. Mohón ettek, testi erejük nem fogyott, jól is aludtak, de olyanok voltak, mint elmebeteg. Néha dühösen megugatták a levegőt s egyenes vagy görbe vonalban nyugtalanul s fáradhatlanul futkostak. Ugy látszott, ránk sem ismernek, ha hizelegtek is, nem tudták, viszonozzuk-e hizelgésüket vagy sem, fejökkel lökdöstek, vagy ide oda hajlongtak, szemökben pedig különös aggodalom tükröződött. Néha körmeikkel kapartak meg, mintha fókabőreinkbe akarnának befurakodni, néha órákig mogorva hallgatsággal ültek, azután hirtelen felszöktek s ugatva ismét órákig futkostak s rohantak fel

s alá. Többnyire állkapocs-görcsöt kaptak, s 36 óra eltelte előtt kiadák párájokat.

Januárius 21-kén végre a déli láthatáron narancs-szinü fényt vevénk észre, másnap első sétámat tevém a jégmezőn, melyet olly sokáig sűrű sötétség burkolt vala be. Februárius 21-kén a déli láthatáron már a nap tányéra is felbukkana, de csak kis időre; első valék, ki meglátám. Olly hosszú éjtszaka után valahára ismét sütkérezém a verőfényben! Februárius 28-kán a nap sugarai már hajónk fődélzetét is elérték, s valóban, nagy ideje volt, hogy az örömre derítő napot ismét üdvözölhettük, mert a súlynek nyomai már mindnyájunk arczain láthatók voltak. Napról napra mind hosszabb ideig sütött a nap, de a hideg azért még nem szállott alább, sőt ellenkezőleg még inkább növekedett. Hogy millyen hideg uralkodik azon vidékeken, azt a következőkből fogjátok megérteni.

3. Nagy hideg. Napi rend.

Az itt uralkodó nagy hidegben minden élelmi szereink igen furesa s különféle alakú szilárd testekké váltak, s hosszas tapasztalásra vala szükségünk, mignem megtanultuk, hogyan bánjunk el velők, midőn annyira elváltoztak. Igy pl. az aszalt alma kemény tömeggé lett, melly karimákba szelt kalcedonkőhöz hasonlita; épen ugy az aszalt baraczk is elváltozott. Ezt a hordóból kivenni, vagy a hordót róla lehuzni, teljes lehetetlen volt. Többféle kísérlet után legjobb s legrövidebb eljárásnak azt találtuk: a hordót gyümölcsöstül nehéz fejszével kettévágtuk, s azután az egyes darabokat fölengesztettük. A

savanyu káposzta csillámkö- vagy faggyupalához hason-
 litott. A káposztarétegeket csak feszítő vas segítségével
 lehetett szétválasztanunk. A barna cukor még fűcsább
 ízévé lett. Vegyetek parafa forgácsot, keverjetez hoz-
 zá olvasztott kaucsukot vagyis ruganyos mézgát, aztán
 hagyjátok megkeményedni a keveréket, s ez akkor olyan
 lesz, millyen a mi barna cukrunk volt. Csak fűrészszel
 lehetett azt kivennünk s összedarabolnunk. A vaját és
 disznósírt vésővel s ütővel kelle szétrepesztelnünk. A
 disznó- és marhahús olyan volt, mint valami kőmozaik,
 fejszével nem igen lehetett kettéhasítani, feszítő rudat
 és emeltyűt kellett elővennünk. Egy ekkép megfagyott
 hordó hust kettéfűrészeltünk, azután két napig a hajó-
 konyhán tartottuk, mindazáltal a hús néhány hüvelyk-
 nyire a felülete alatt még olly kemény volt, mint a ka-
 vics. A lámpaolaj olly keményen megfagyott, hogy, mi-
 dőn a hordó dongáiból kifejtettük, ott állott, mint kő-
 henger, melylyel az országútra hordott kavicsot szokták
 egyengetni. Csemegére való jég és fagyalt minden ki-
 gondolható és ki nem gondolható különféleségben kínál-
 kozott nekünk. Az egyetlen nehézség csak az volt, mi-
 kép bánjunk el vele, mert ám ügyes ember legyen, ki
 nem akarja, hogy a jég nyelvéhez ragadjon. Egyik em-
 berem minap egy jégcsap kristályos átlátszósága által el-
 csábittatván, szájában akará szétharapni. Következése
 az volt, hogy egy darabka nyelvéhez, két más darabka
 pedig ajkához fagyott, s mindenike egy egy darab bőrt
 horzsolts le. Becsinált ételeink akár ágyugolyókul, akár
 kartácsokul szolgálhattak volna.

Változás kedvéért tegyünk most egy sétát, termé-
 szetesen jól beburkolózva az itt divatozó iramszarvas
 és fókabőr ködmönbe, bundába, sapkába, czizmába.

A hideg ne legyen nagy, s csak szelid szellőcske lengjen. Az első két perczre tegyük be erősen ajkunkat, s ereszsztük be a levegőt óvatosan az orrlyukon és bajuszon keresztül. A levegő száraznak, csipősnek, mindazáltal szelidnek és kellemesnek tetszik. Szakáll, szemöld, szempilla s a fülön levő pelyhek gyöngéd, fehér, tisztos zúsmarával vonulnak be; a bajuszon s alsó ajkon lógó jégből lebegő gyöngyök támadnak. Ha nyelvedet kiöltöd, legott a jégkéreghez fagy, és csak szaporán húzd vissza a nyelvedet, vedd kezedet is segítségül, ha azt még leoldani akarod. Mentől kevesebbet beszélsz, annál jobb; az áll nagyon szeret a felső állkapczához ragadni, s ebben a szakáll hathatósan elősegíti. Sőt gyakran szemem is össze volt enyvézve, s megérttem, hogy csak mulékony szembehunyás is veszélyessé lehet. Ha sétánkat folytatjuk, még azt is fölfedezzük, hogy a puskánk vasa lassanlassan két pár gyapju keztyűn is keresztülhat, s olly érzést okoz, mint a forró viz. — Forduljunk most egyet, s menjünk a szél ellenébe: — a manóba, miféle változás ez! Hogy fuvatnak el kipárolgásaink! Milly csipős hideg fut alá a nyakon, mint hat be a zsebeken át! Ej no! hajóskés van nadrágom zsebében, eddigelé meleg volt, most egyszerre olly hideg, mint a jég, s olly forró mint a tűz. Csak siessünk vissza a hajóra! Mert egyszer alig háromnegyed mérföldnyire voltam a hajótól, midőn illy fris szélről meglepetém, s mármár azt gondoltam, szemem soha nem látja többé a hajót. kísérőm pofája elfagyott, én pedig halálos bódultságot éreztem.

Egyszer történesesen kezemmel iramszarvas bőrből készült sapkámba nyultam, s meglepetésemre valamit mozogni éreztem benne, mintha rovarféle állat

volna. Én ugyan a rovaroktól nem igen undorodom, mert Afrikában sáskát s denevért is ettem, de most, hogy sapkámban csörömpölő, rovarféle mozgást éreztem, nehezen leirható megindulás, meglepetés, öröm, sőt némi buta bámulás fogott el. Mert e vidéken s ez időben se madarat, se másféle állatot sehol sem látnunk; élő állatnak egyetlen porszeme sem csillog a nap-sugárban; a levegőben egy hang sem leng, melly életet árulna el. Körültünk élő teremtménynek se nyoma se sejtelve; nincs poloska takaróinkban, nincs serke hajunkban, nincs pondró sajtunkban. Honnan került tehát sapkámba a rovar? — Megfogom a csúszó-mászó csudát iramszarvas sapkámban s gyöngéden hüvelyk-s mutatóujjam közzé szorítom, kiveszem, s megnézem. Ugyan találgatok ki, mi volt az? — Hát csak megfagyott hely!

S most megmondom még nektek, mikép töltöttük itt a napot, azaz a 24 órát a hosszú éjszaka és tél alatt. Hat órakor Gary barátom, a legénység azon része, a melly már aludt vála, a fedélzetre megyen. Ezek mindjárt munkához látnak, kitisztítják a hajó fedélzeteit, mindent rendbe szednek; azután a hajó melletti jégléket vágják fel, melly minden éjjel befagy. Azon lékben t. i. a sós hust és káposztát áztatjuk, hogy friss ize legyen. Félnyolczra az egész legénység fölkel, megmosdik, azután kinyitja az ajtókat, hogy a friss levegő a gőzöket elhajtsa, azután mindnyájan a hajószobába gyülekezünk reggelire. Sok tüzelőnk nincsen, azért a hajószobában főzünk. A reggeli kétszersültből, disznóhusból, keményen megfagyott becsinált almából, tea- és kávéból, s néhány burgonyából áll. Reggeli után a dohányosok rágyujtanak; azután 9 órakor a le-

génység egy része megpihen, másik része munkához lát. Az egyik farag, a másik kötelet ver, a harmadik varr, a negyedik csizmát készít, az ötödik bádogoskodik, a hatodik madarakat fejt, a többiek végre a hivatalszobába mennek. Ebben egy asztal van, rajta egy homályosan égő s hatalmasan füstölgő lámpa, mellyben olaj helyett besózott szalonna van, s végre a három széken három ember ül, felhuzott lábbal, mert a földön igen hideg van. Mindeniknek másmás teendője van: én irok vagy táj- és térképeket rajzolok, egyik pajtásom naplóját és jegyzeteit másolja le, másik pedig holmi számvetésekkel bibelődik. Még egy bajtársunk van szobánkban, de ágyban fekszik s hirlapot olvas. Tizenkét órakor kiosztogatom parancsaimat, azután kutyáimat tanitom. Nemsokára megint mindnyájan összeszegyülünk s ebédelünk. Az ebéd olyan mint a reggeli, csak hogy a tea és kávé helyét savanyu káposzta s aszalt baraczk foglalja el. Mind reggelineél, mind ebédnél egyik fő étel a nyers burgonya. Ezt orvosságul kell enni a súly ellen. Noha szépen meghámozom, veres pettyeit gondosan kiszedegetem s olajba mártom, mindazáltal legényeimet alig tudom rábeszélni, hogy szemöket behunyják s így lenyeljék. Ebéd után kiki azt teszi, a mi tetszik, alszik, társalog, vagy sétát, vagy más mozgást tesz, így eltelik a délután. Hat órakor vacsorálunk, azután még egy két óráig elmulatunk, végre lefekszünk.

Igy csak elmulik a 24 óra, de bizony kényelemről nem igen lehet szó. A hideg olly nagy, hogy a ser a szobában is megfagy; a hajó fedele gerendáiról pedig szétvagdalt jéggel töltött hordók függnék, melly jégből a mindennapi italra szükséges vizet olvasztjuk. Lám-

pabeleink a szózott szalonnában nem akarnak jól égni, elajunk pedig elfogyott: legényeim parafából és gypotból készített s csésze aljában úszó mécs homályos világánál kénytelenek dolgozni. Fris húsunk egészen elfogyott, burgonyánk is már csak egy hordóval van. Az összes legénység, kettőt kivéve, a sülyben szenved; sápadt arczunk s beesett szemünk azt bizonyítja, hogy a sarkvidéken töltött egy nap jobban vénheszti el az embert, mint más vidéken töltött egész esztendő.

4. Szerencsétlen kirándulás

Martius 19-kén Brooks vezetése mellett 8 legényt elküldtem, hogy élelmiszereket szállítsanak bizonyos távolságra s ott lerakják, hogy a később teendő kutató utazásainkon megtaláljuk. Nehány nap múlva éjfél tájban lépteket hallánk a földélzeten, s nemsokára Sonthey, Ohlsen és Petersen, a küldött társaság három tagja, toppannak be. Képök ki volt dagadva, szemök beesett, s alig tudtak dadogni. Hajborzasztó dolgokat beszéltek. Társaikat ott hagyván a jelen, életök veszélyeztetésével indultak vala el, hogy engemet Brooks, Baker, Wilson és Pierre veszedelmes állapotjáról tudósítsanak, kik félig megfagyva s betegen ott maradtak. De hogy hol maradtak, azt egyikök sem tudá megmondani, csak azt tudák, hogy amott valahol éjszakkeletre, s hogy elváltukkor nagy hófergeteg volt. Tom, ki még egészséges volt, azért maradt a betegekkel, hogy őket táplálja. Ezek hallattára, első felhevülésemben mindjárt minden teher nélkül akarék elindulni nehanyad mágammal, mert gyorsan kelle segélyt

vinni, ha meg akarom menteni. Leginkább azon aggódtam, hogy nem tudtuk, a nagy hósvivatagban merre keressük szegény bajtársainkat. Ohlsennek még legjobban voltak helyén az érzékei, őt tehát kalauzul akarám vinni, de annyira el volt gyengülve, hogy járni sem tudott.

Egy perczig sem késheettem. Mindjárt rendbe szedénk egy szányt, ratevénk egy bivalybőr takarót, kis sátrat s egy zsák pemmikant (azaz összeapritott s összesajtolt húst), azután Ohlsent egy bőrsákba bujtatók s a szányra kötök, lábát kutyabőrbe és dunna lúdpehelybe takarók, s így elindulánk. Kilenczen-jöttek velem, csak azt vívők magunkkal, mit hátunkon czipelhettünk. A hideg valami 35 foknyi volt, millyen tehát nálunk soha sem szokott lenni.

Elsőben egy tüalaku jégtoronynak, azután hosszú sorban álló roppant nagy jéghegyeknek irányában menénk. De 16 órai utazás után eltévedénk. Tudtuk, hogy bajtársaink ott valahol, 8—10 mérföldnyi környéken vannak. Ohlsen 50 óráig szemét se hunyta vala be, s nemsokára elindulásunk után elaludt, mikor aztán fölébredt, esze egészen meg volt háborodva. A sok egyforma jéghegy között sehogy sem tudta eligazodni. Tehát meghagyám legényeimnek, hagyják ott a szányt, s keressünk elébb valami utat vagy lábnyomot. Felütők sátrunkat, elásók a pemmikant, kiki csak egy kis adagot vive magával, s elszéledénk. Nyugodtan nem állhattunk egy helyen, mert mindjárt megfagytunk volna. Erősen kellé mozogni, vizet se tudtam a jégből olvasztani, s midőn havat tettünk a szánkba, hogy szomjunkat csillapítsuk, az úgy égetett, mint a pokolkő, s ajkunk és nyelvünk vérezni kezdett.

Embereim ugyan szót fogadva elszéledtek, hogy a hóban lábnyomokat keressenek, de a félelem s a jégmező változatos alakja miatt újra meg újra egy csoportba kerültek össze. Többeket legényeim közül szűklélekzetűség és tagreszketés fogott el, sőt magam is, bármennyire erőködtem jó példát adni nekik, két ízben eszmélet nélkül összerogytam. Már csaknem 16 órája volt, hogy étel és ital nélkül jártunk vala a hóban és jegen, végre új reménysugár inte felénk. Gondolom, János, az eskimo vadász volt az, ki a szánynak nyomát fedezte föl. A hófergeteg majdnem egészen eltörülte vala azt, de nemsokára emberláb nyomaira is akadtunk. E nyomokat követve két kis lobogóhoz érkezünk. Megtaláltuk tehát beteg bajtársaink tanyáját, miután megpihenés nélkül egyfolytában, valami 21 órát gyalogoltunk vala. A kis sátor csaknem egészen be volt temetve a hótól. Midőn oda érkezem, legényeim már a sátor előtt állának kétfelől, némán intve, hogy elsőben egyedül én menjek be. Bemásztam a sátorba, s midőn a sötétből felém hangzó „Isten hozzott“-at, melylyel a négy beteg üdvözlött, s erre a kívül állók örömkialtását meghallám, akkor valóban megindultam s szívem háládatossággal telt el. A betegek bizonyosak voltak benne, úgy mondák, hogy nem hagyom elveszni, hogy fölkeresem s megmentem.

Most összesen tizenöten voltunk együtt, a hideg valami 32 foknyi volt, a sátor alatt pedig alig fért el nyolcz ember. Tehát társaságunk fele kénytelen volt kívül fel s alá járni, hogy meg ne gémberedjék, míg a többiek a sátor alatt aludtak. Sokáig nem maradhatánk e helyen. Mindenikünk két óráig pihent, azután ismét útra keltünk a hajó felé.

A sátron s a betegek betakarására való bundákon kívül, csak 50 órai utazásra való élelmet vivénk magunkkal, a többi holmit ott hagyók. A betegeket gondosan iramszarvas-börbe varrók s a szányon levő bivalybőr ágyra ültetők félig fekvő helyzetben, azután még más bőrökkel és zsákokkal is betakarók, s mind azt úgy összekötöttük, hogy csak a betegek szája előtt marada kis nyílás a lélekezés végett. Mind ez sok időbe és fáradságba került, de ezen gondoskodás nélkül betegeink okvetlenül a halál fiai lettek volna. Négy óráig tartott, mignem őket levetköztettük, s a mondott módon bepólyáztuk. Majdnem mindegyikünknek egy vagy más ujja elfagyott. Végre csakugyan fölkészültünk; az egész társaság körbe álla, s rövid imádkozás után útra kelénk. Szerencsénkre, elég tapasztalásunk volt abban, mikép igazgassuk a szányt a jégen. Utunk nagyobb része egymásra következő jégthalmokon vitt keresztül, némellyek e halmok közzül hosszú vonalban s 15—20 lábnyi madasságban terültek el, s mindenütt olly meredek voltak, hogy tetemes kerüléssel meg kelle azokat kerülnünk; más helyeken a jégthalmok között hasadékok lappangtak, mellyeket csak vékony hóréteg borított, s mellyek annál veszedelmesebbek voltak, mivel, ha valakinek lába beléjük esik, s ekkép megsérül, az nem mehet velünk s ott kénytelen elveszni. Azonkívül a szány minduntalan fel akart dőlni, mivel igen nagy teher volt rajta, a betegeket se lehetett olly szorosán odakötni, hogy le ne csúszhassanak. Mindazáltal az első hat órában jól ment a dolog. Erős húzás s emelgetés által egy órában majdnem egy negyed mérföldet tettünk meg, s az új jégrögöket szerencsésen elértük, mielőtt végkép kifáradtunk volna. Szányunk jól állotta

ki a próbát. Ohlsen lassankint annyira felüdült, hogy már ő is befoghatta magát a szányba. Már bizonyosan azt remélém, hogy a mult napi állomásunkat, mely feleuton volt, baj nélkül el fogjuk érhetni. Ott volt hátrahagyott sátrunk is. De azon helyhez még legalább két mérföldnyire voltunk, midőn rögtön mindnyájan mind lelkileg mind testileg annyira elbágyadánk, hogy valóban nagy aggodalom szállott meg. Elsőben Bon-szal és Morton, két legkeményebb emberem engedelmet kére az alvásra: nem fáznak, ezt mondták, a szél sem bántja, mindössze egy kis alvásra volna szükségök. Kevéssel azután Jánost, az eskimo vadászt, félig megmeredten egy hófuvatag alatt találák. Tamás még ilyenest állt, sőt járt, de behunyt szemmel, s alig birt dadogni. Blake ledőlt a hóra, s nem akart többé felkelni. Nem fáztak, nem panaszkodtak hidegről, de hiában téptem, öklöztem, löktem, biztattam vagy korholtam: meg kellett állapodnunk. Nagy nehezen fölállítók sátrunkat. Kezünkben annyi erő sem volt, hogy tüzet üthettünk volna, s így étel és ital nélkül maradtunk. Még a szeszes ital is összefagyott, noha a betegek lábainál sok bunda és takaró alatt volt. Ohlsent, Tamást, Jánost s a többi betegeket a sátor alá vittük, a többiek közül is annyit dugtunk be, a mennyin ott elfértek. Azután a csapatot Gary oltalmára bizván, azon meghagyással, hogy négy órai pihenés után ismét fölkerelkedjenek s utánam iparkodjanak, Godofréddal előre mentem. Szándékom az volt, hogy a feleuton hagyott sátrat elérjem, s ott kis jeget és pemmikant fölengeszszek, míg a többiek is megérkeznek. A jég sima volt, s baj nélkül lehetett rajta járni. Nem mondhatom, hány órát jártunk, mignem a két mérföldnyire levő

sátrat elértük. Mert mind a kettőnket bizonyos butulás fogott el, s az idő tudatát is elvesztők. Hihetőleg négy óráig jártunk. Hogy ébren tartsuk magunkat, szakadatlanul beszélgettünk, képzelem, hogy sokszor igen badar lehetett, a mit beszéltünk. Ezeket életem legnyomorultabb órái közzé számítom; egyikünknek sem voltak helyén az öt érzékei, s annak, mi velünk történt, csak igen zavart emlékezetét tartottuk meg. Mindazáltal mindketten ráemlékezünk, hogy előttünk egy jégmedve sétált s kedvtelésből egy bőrsákot tépelt, mellyet Gary a mult napon gondatlanul lehányt vala. A medve összevissza tépte s ide oda hömpölyögtette a zsákot, de szerencsénkre, utunkat nem állta el. E mellett homályos aggodalom kinzott, hogy talán sátrunkkal s ott hagyott bivalybundánkkal is az történt. Godofrédnak élesebb szeme volt mint nekem, s már messziről kivette, hogy csakugyan sátrunk is fel van döntve. Én is azt hívéim látni, de a hideg annyira elkábitott vala, hogy a mennyire visszaemlékezem, tovább ballagtunk, a nélkül, hogy jobban siettünk volna.

Alkalmasint csak a mi megérkezésünk mentette meg a sátor tartalmát. Mert ez sértetlen volt, noha a medve a sátrat feldöntötte s a bivalybundákat és pemmikan széthányta vala. Világosan csupán arra emlékezünk, hogy csak tömérdek bajjal sikerült a sátrat felállítanunk. Szó nélkül iramszarvas bőrből készült alvózsákjainkba bujtunk s mintegy három órai mély álomba merültünk. Midőn fölébredtem, hosszú szakállam egy álló jégtömeg volt, keményen hozzáfagyva bundámhoz. Godofréd késével volt kénytelen azt kivágni belőle, s még negyed napra is szakállam jó részét bundám szőréen láthatám.

Még hátramaradt társaink megérkezte előtt tüzet ütöttünk s levest főztünk. Szerencsénkre, a szél elállt s a nap tiszta volt. Miután a készített eledelen mindannyian némileg megerősödtünk vala, a betegeket ismét a bőrbundákba és takarókba bujtattuk s azután folytatók utunkat. Leirhatlan nehézségekkel kelle küzdenünk, mert mindenütt magas jégtáblák és jégthalmok nehezíték az utat. Erőnk csakhamar ismét kifogyott, s lassan lassan mindegyünk elhagyta magát. Többé nem tartózkodhattunk, hogy havat ne nyeljünk; erre szánk feldagadt, sőt nehánynak a nyelve úgy megdermedt, hogy dadogni se tudtak. Szerencsénkre a nap tisztán és melegen sütött, különben okvetlenül mindnyáján oda vesztünk volna. Tovább utaztunkban mind sűrűbbek lettek állomásaink, s félálomban bukdestunk a hóra. Ezt meg nem gátolhattam, s különös, ez enyhülésre szolgált. Magam személyével tettem a kíséreltet; három percz leteltével felköltettem magamat, s e rövid alvás után olly könnyebbséget éreztem, hogy társaimra is annyi időt szabtam. Leültek a szány oldalára, rögtön elaludtak, s midőn a három percz letelt, felriasztattak. Végre délutáni egy órakor, mint hívők, hajónkra értünk, mindnyáján el voltunk tébolyodva, úgy ballagtunk, mint álomban járó emberek. Utóbb lábnyomainkon láttuk, hogy zigzagban jártunk a hajó felé, tán valami ösztön vezérelt bennünket. Én legépebbnek hittem magamat, s jól emlékszem társaim hóbortos dadogásaira, de utóbb tudtomra jött néhány rendeletem és beszédem, mellyek olly képtelenek, hogy meg kelle győződnöm, az én eszem sem maradt helyén. Megérkeztünk után mindnyáján darab ideig félrebeszéltünk, Ohlsen félig meg volt vakulva, más két legénynek ne-

hány elfagyott lábújját kellett elvágni, még másokon az állcsont-görcsnek jelei mutatkoztak, sőt Baker e betegségben meg is halt.

Az eskimók.

Valamellyik napon egyik a földélzeten őrtállók közül, azon hirrel toppant be a hajószobába, hogy a par-ton emberek jelentek meg. Mindjárt felszaladtunk, s a sziklás tengerből partjain csakugyan vad és esetlen alakokat, de nyilván emberi lényeket láttunk. Eskimók voltak, kik e zordon vidéken 12 s több mérföldnyire a hajónktól tanyáznak. A mint összegyűltünk a földélzeten, a magasabb jégdarabokra hágtak, egyenkint állva, mint valami színházi csoportozat alakjai és félkört képezve. Kurjongattak, tán hogy figyelmünket magokra vonják, vagy tán csak meglepetésüket akarták kifujni; de nekem ugyan hijába kiabáltak, semmit sem értettem. Ujra meg újra csak ezt ismételték: „Hoa, ha, ha!” — Ka, kaá! ka, kaá!”

Könnyű volt észzevennem, hogy fegyvereket nem forgattak, csak kezükkel s fejükkel hadonáztak nagy hevesen. Nyugalmasb vizsgálás arról is meggyőzött, hogy számuk nem akkora, sem alakjuk nem olly szálas, mint némellyikünk első pillanatra képzelni akarta. Petersent, ki az eskimo nyelvet tudta, tolmácsul magammal vivém, fegyvertelenül, nyitott kezemet csóválva, egy természetes alaknak tarték, a ki körül többen csoportosultak mint mások körül. Nyilván megérté, hogy mit akarok, s mint bátor ficzkóhoz illik, azonnal a jégre ugrott s fél uton elém futott. Majdnem egy

fővel magasabb volt mint én, erős és jó termetű, arcban barnás színű, szűrő fekete szemű. Öltözete kissé szeszélyes szabásu, fehér és kék rókabőr ködmön volt csuklyával, aztán fehér medvebőr nadrág és csizma egy darabban, melly lába elő részén a medve karmaival végződött.

Hamar megértettük egymást. Alighogy szóba álltunk, társai alkalmasint jelt kapva tőle, elötolakodtak, s körbe fogtak; de nem sok bajunkba került, há tározottan tudatni velök, hogy helyben kell maradniok, mig Metek, a főnök velünk jön a hajóra. Jóllehet ez most életében először látott fehér embert, mindazáltal félelem nélkül jött velem, mig társai künn maradtak a jégen. Szakácsunk eléjük hordta legnagyobb nyalánságainkat: jó fehér kenyeret, sertés hust, jókora czukordarabokkal; de hozzá sem akartak nyulni. Erőszakról nem tartottak részünkről, s igen sápadt arczu legényeknek ítélték bennünket.

Most a többieknek is megengedtem, hogy a hajóra jöjjenek, s noha ők nem tudhatták, mikép fogadtuk főnöküket, kilenczen vagy tizen azonnal nagy készséggel engedtek a föl hívásnak. Mások e közben előhozták szányaikat mintegy ötvenhat derék kutyával, kis távolban a hajótól jégbe szurdalták lándsáikat s fókabőr szíjjakkal hozzákötötték kutyáikat. Az állatok nagyon jól megértették a dolgot, mert mindjárt lefeküdtek. Szányaik bőrrel csudálatosan összefűzött kisebb csont lemezekből állottak, rozmár agyarból készült talppal. Czizmájukba rejtett kés volt egyedüli fegyverök, de szányaik mellett leszúrt lándsáik rémületes szerszámnak látszottak. Nyelük narvál szarvából vagy kettejével összefűzött medve-csontból állt, melly-

hez az aczélból készült s lapátalakú penge nagy ügyességgel volt erősítve. Az aczélt, mint később megtudtam, csere útján szerzik a tovább délre lakó fajoktól. Fát nem láttunk náluk.

Midőn először hajónkra léptek, csak igen bajosan lehetett eligazodni e nyers ficzkokkal. Hárman, négyen egyszerre beszéltek, egymás közt és hozzánk, jó ízűen nevetve tudatlanságunkat, hogy nem értjük őket, aztán tovább folytatva fecsegésüket, szünet nélkül sürögtek forogtak, próbálgatták az ajtókat, befurakoztak a legsötétebb sikátorokba, majd ismét előbujtak, szorgalmasan megtapogatva mindent a mit láttak; s a mihez csak hozzányultak, azt elkérték, vagy ha lehetett, ellopták. Egész erőnket össze kelle szednünk s folyton őrt állanunk; és jóllehet az alkalmilag osztogatott lökések és rángatások nem igen udvariasok voltak, jó kedvök mindazáltal nem tágitott. Vendégeink folyvást ki s be, s a hajó körül futkostak, élelemszereket hoztak be, ismét kihordták kutyaíknak a jégre; az egész idő alatt pedig loptak derűre borúra, mig nem végre délután, mint fáradt gyermekek, aludni dőltek. Kényelmes fekhelyet rendeltem nekik a kőszén tüze mellé. Ez új tüzelőszer láttára szörnyen elbámultak, mert az keményebb volt a zsiradéknál s lágyabb a kovánál; de végre megnyugodtak azon hiszemben, hogy szintolly jól melegít mint a foka-zsir, melylyel ők élnek. Vaszfazekat s egy kis vizet kértek, aztán egynehány darab rozmár húst tettek a tűzhöz; de a lakomának javát, mintegy öt font hust fejünkint, már csak inkább nyersen ették meg. Nem falatozták fel mind egyszerre, de mindegyik annyiszor evett és akkor, midőn épen a vágy sürgette. Evés után mindenik aludt, a nyers hús falattal oldala mellett a bun-

dán; mikor fölébredt, első dolga volt enni, azután újra elaludt. Nem feküdtek le, hanem ülve, mellre hajtott fővel szunnyadtak el, egynémellyike derekas hortyogással.

Reggel indulni akartak, de én még értekezni kívántam velük, szerződést kötöttem velök, mely csak néhány szóból állt, hogy kiki észben tarthassa. Igyekeztem tudókra adni, milly hatalmas Proszpero gazdájok — mert ekkép neveztek engemet — s milly kegyelmes lesz irántok, ha parancsait teljesítik. Kegyelmem bizonyságaul megvettem mindazon hust, melyet átengedhettek, s négy kutyájokat, s cserében tükkel, gombokkal s ócska dongákkal örvendeztettem meg őket. Eltelve hálával, nagy buzgón ígérgették, hogy néhány nap mulva több hússal visszatérnek s majd szányt és kutyákat is hoznak számomra. Ezzel búcsuztunk. Két percz alatt kutyáik be voltak fogva, szányaikra kaptak, megpattogtatták hosszú fókabőr ostoraikat s tova ügettek délnyugoti irányban. Eléggé ismertem az efféle kötéseket, semhogy biztosan számot tartottam volna visszatérésökre, s csakugyan nem is jöttek.

De néhány hét mulva három látogatónk jött; sátorba helyeztem őket s jól tartottam. Ört rendeltem melléjük, s midőn reggeli két óra felé távoztam, megelégedetten ettek és főztek és ismét ettek, legkisebb kilátás nélkül, hogy e foglalkozásukat majd csak félbeszakítják. Illy dőzsölés után európai vagy amerikai embernek eszébe sem jutott volna délig a fölkelés. De vendégeink rászédtek az örtisztet s elillantak. Vendégszeretetemet azal fizették, hogy nemcsak a mécset, üstöt s a lakmárjuknál használt fazekat, hanem legjobb kutyámat is ellopták. Többi kutyám el volt csigázva, különben azokat is elvitték volna.

E lopás zavarba ejtett. Nem akartam ellenséges indulatnak tulajdonítani. Előbbi tolvajságaikat olly méltóságos egyszerűséggel hajtották végre, s ha rajta kaptak, olly becsületes hahotára fakadtak, hogy azt kelle hinnem, valami általános elsajátítási törvényök van, melly nagyon hasonlít a spártaiak azon törvényére, hogy szabad a lopás, csak vigyázzon magára az ember, hogy rajta ne kapassék. Láttam, hogy erősen kell föllépnem. A tolvajokat kinyomoztuk s hajónkra hoztuk. Egy uttal elhivattam Meteket, Etah eskimo helység főnökét, alkudozás végett. Öt nap múlva megjelent s hamar megkészült köztünk az egyesség.

Az eskimók így kötelezték le magokat:

Igérjük, hogy nem lopunk. Igérjük, hogy hozunk nektek fris húst. Igérjük, hogy eladunk vagy kölcsönözünk nektek kutyákat. Segíteni fogunk, bármikor lesz szükségtek, s megmutatjuk, hol találhattok vadat.

Mi pedig viszont azt fogadtuk:

Igérjük, hogy nem hozunk rátok halált s meg nem babonázunk, hogy semmifélekép meg nem károsítunk, meg nem bántunk. Vadászatainkon számotokra is fogunk löni. Hajónkon szívesen látunk. Ajándékozunk nektek gömbös és varró tüket, kétféle kést, egy abroncsot, három maroknyi kemény fát, egy kis zsírt, egy árat és fonalat, s ezeket s azonkívül mindazt, a mire szükségtek lesz, a legjobb fajta rozmár és fóka húsert nektek cserébe adjuk. Végre kölcsönösen megfogadtuk egymásnak, hogy most és mindenkorra barátokul és testvérekül valljuk és viseljük magunkat egymás iránt.

E szerződés valóban nagy fontosságu volt ránk nézve, s Etah népének teljes gyülekezete előtt is meg erősítettett. Minden további közlekedésünk azon szerző-

désre volt alapítva. Esküvel nem pecsételtük, de azért sohasem szegtük meg. Jártunk s keltünk a hajó s tanyák közt, meglátogattuk egymást majd csak udvariasságból, majd pedig szükségből, vadászaton is gyakran találkoztunk, szóval a legjobb egyetértésben voltunk. Eskimo barátjainknak részben megmaradásunkat is köszönhetjük, ők vadászatainkon tettek- és tanácscsal segítettek, kutyáikat, mint közös jószágot használtuk. Szükség idején egymást segítettük, s mint mi hálával tartozunk nekik, úgy ők is mint jótevőiket tiszteltek bennünket, s keservesen gyászolták eltávozásunkat.

Egyik kirándulásom alkalmával másodmagammal Anoatok nevű eskimo tanyára akadtam. A kunyhó, mellybe beszóltam, igen durva kerek tanya volt, elég ügyesen kőből építve s kívülről gyeppelel körülrakva. Bolthajtáshoz hasonlító teteje nehéz, lapos kövekből volt összerakva; az egész lak nyolcz lábnyi hosszú, két lábnyi széles s olly alacsony volt, hogy alig lehetett benne igyenesen ülni. A téli bejárása tiz láb hosszú alagút s olly keskeny, hogy az ember csak nagy bajjal mászhat végig. Főző-edényt a kunyhóban nem találtam, a mit lakói nyersen nem ettek meg, azt tüzes kővön pörkölték. Konyhaeszközül mindössze csak egy víztartásra szolgáló durva, csészealaku edény volt fókabőrből.

Ereztük, hogy mi mégis csak jóval előbbre vagyunk szegény testvéreinknél, midőn mi is saját módunk szerint kezdénk elhelyezkedni. A talajt lekaparók, az évek óta rágyúlt mocskot és szemetet eltávolítók s a száraz, fagyott kövekre ágyneműnket terítők. Nemso-kára vidáman világított lámpám, azután a levesre, rozmár sültre s meleg kávéra került a sor. Tettünk róla, hogy akár lankadtságnak, akár fázékonyságnak legki-

sebb jelét se adjuk, s így ez előkészületeket s a bőséges ellátást az eskimók nem magyarázhaták pulyaságra. Láttam, meg vannak győződve arról, hogy minden tekintetben feljebb állunk, mint ők. Azután elénekelték számunkra nyers, egyhangu dalukat, hogy fülünk szinte megrepedt a széthangzástól. E dal csak abból állott, hogy számtalanszor ismételték: Amna-aja, amna-ja, amna-aja, amna-ja! Az éneklés után komoly és hosszadalmas szertartások között mindnyájunkat elkereszteltek s testvéreikül fogadtak. Az ének, evés és ünnepély után alvózsákomba bujtam. Mire fölébredtünk, ők már régen fen voltak s nyers húst reggeliztek, melly a kunyhó talaján hevert az esti hulladék között. A húst hosszú szeletekre metélték, egyik végét szájukba tették, bekapták a mennyire a nyeldeklő tágassága engedte, aztán a kifigyegő részt szájuk tözomszédjában elvágván, hozzákészültek a második harapáshoz. Valójában ügyesek voltak abban; a kik közzülünk megpróbálták, csúfosan megbuktak. S már apró, alig két éves gyermekek is minden baj nélkül ették illy módon a nyers húst.

Az eskimo a telek száma után határozza meg életkorát, mert a tél ott az évnek nagy uralkodó szaka. A telet „okipok“-nak, azaz a szilárd jég szakának nevezi. Midőn a világosság visszatérte után a napsugarak olvasztani kezdik a jeget, akkor az „upernaszak“ áll be, azaz a vízcepppek ideje. Május végével vagy még később „upernak“, azaz, az olvadás szaka következik, s ez az eskimók tulajdonképi nyara. Akkor az állat- és növényvilág új életre serken, a jégmező megtörik a tengeren és szagztatott jégdarabokban zajlik a partok körül; a hó eltűnik a hegyekről s a sokáig lezárt völgyekből s hasadékokból patakok zuhognak. Augusztus közepén

az upernak átmegy az „a o s z a k“, azaz a jégtelen időszakba. Tulajdonképp akkor is elég jég van még, csak-hogy a jégmezők délfelé úsznak s a tenger legalább a partok mentében kissé nyitabb. Azon időszak már szeptemberben éri végét, midőn a költözködő állatok ismét délre vonulnak. Ez az „o k i a k u t“, vagyis az ötödik időszak kezdete, midőn a patakok már megint fagyni kezdenek s olvadás már csak legfeljebb déltájban van. E rövid szak után a teljes tél következik, mikor is az új jég megszilárdul az öblökben s a sötétség és fagy uralkodik.

Az azon vidékeken lakozó szegény eskimók minden eszköz és tudomány nélkül küzködnek a zord éghajlat mostohaságaival: kijárás nélküli jégsánczokkal vannak elrekesztve a többi világtól. Keletre, délre és éjszakra megmászhatlan jégsánczok, nyugatra a többnyire befagyott tenger rémségei! — Fájuk nincs, azért a nyilat és ívet nem ismerik. Az azon éjszaki eskimóktól lakott partvidék legalább 120 mérföld hosszú, mindazáltal mindnyájan ismerik egymást, kik azon egész területen laknak. Nincs házasság, születés vagy halál, mit szóba ne hoznának s emlékezetükbe ne vésnének. Bármilly nyomorultak, de szeretetben s közösségben élnek, mint egyetlen család tagjai. Falvaik, vagyis inkább tanyáik csak 3—4 kunyhóból állanak. Nyáron nem igen közlekedhetnek egymással, de mikor a tél jégmezeje a tavakat, szárazföldet és tengert egy darabba egyesíti, akkor megnyílik köztük a társas élet s gyakran látogatják egymást. Akkor a fővonalon olly vert az út mint nálunk. Kunyhótól kunyhóhoz ügetnek a kutyák, kormányozni is alig kell őket. Idejüket az eskimók a nagy sötétben a csillagok után mérik és ren-

dezik. Minden sziklának megvan neve, minden dombnak megvan jelentősége, s a legifjabb vadász is könnyen meggleli a verembe rejtett élelmet, legyen az bárhol e zord vidéken.

A nyolcz eskimo tanyán, melyeket e vidéken találtam, valami száznegyven lélek lakik. E számból megérkezésem óta ötten haltak el, az életben maradtakat pedig olly sanyarok és csapások érik, hogy nemsokára az egész népség ki fog veszni. Ezt magok is látják és érzik, de ugy látszik, e szomorú körülmény legkisebb hatást se tesz rájuk. Körülvéve halottjaik sírjaitól, lakatlan kunyhóktól, ők még sem mutatnak sem aggodalmat, sem bánkódást.

Kevésbbé mostoha a tovább délre lakó eskimo népségek sorsa. Déli Grönlandon, mint látók, több dán telep van, melyeknek lakosságát legnagyobb részt szintén eskimók teszik, kik többnyire már keresztyének s erkölcsaikben nagyon megszeliidültek. Mindnyájan vendégszeretők s vendégökkel habozás nélkül osztják meg falatjokat.

De a tovább éjszakra lakó eskimók sorsa igen sanyarú. Még halottjaikat sem temethetik el az anyaföldbe, mert ez nyáron is olly keményen van fagyva, hogy sirt nem áshatnak. Halottjaikat tehát ülő helyzetbe teszik, térdöket a derékhoz szorítják, azután bőrzsákba dugják, s föléjük nagy kövekből durva sírboltot építenek, melyre azután kőgulat halmoznak. Ez egyszerű síremlék nemzedékről nemzedékre illetetlen marad, sírhoz soha nem nyúl az eskimo, soha le nem rombolja azt.

Az eskimók igen ügyes vadászok. Ha valamelly jéghegy aljában medvét szaglászta föl, gondosan meg-

vizsgálják a nyomot, kipuhatolják annak korát, irányát, sőt a medve gyorsaságát is. Azután a kutyákat a nyomra vezetik s ők magok némán ügetnek mellettök a jégen. Midőn a jéghegy sarkán befordulva a vadat meglátják, a kutyák farkaséhoz hasonlító, vad üvöltéssel előre ugranak, s a vadász „nannúk! nannúk!” (medve) kiáltással s minden izma megfeszítésével hozzáfog az üldözéshez.

A medve talpra kél, megszemléli üldözőit s nagy sietséggel futásnak ered. A vadász futtában, a mint szányára támaszkodik, egyik pár kutyáját kioldja a hám-ból. Ez egy perczbe sem kerül; a befogva maradt kutyák egyenlő gyorsasággal folytatják futásukat. Most a keményebben szorongatott medve védelmi állásba helyezkedik, míg első két üldözője, a kifogott kutyák kis távolban megállapodnak s békével a vadász érkezését várják be. E pillanatban a vadász az egész fogatot kiszabadítja a hám-ból s lándsájához kap és jégen havon át botorkázva, támadásra készül. Ha két vadász van, a medvét könnyen elejtik; mert az egyik szinleg jobb oldalról intézi a lökést, s a mint a fenevad feléje fordul talpával, a másik vadász védetlen bal oldalába teszi a halálos döfést. De ha csak egy is a vadász, ez nem tétovázik. Keményen megmarkolja lándsáját, aztán hirtelen a medve utjába lép és mintha menekülni akarna, futásnak ered, mi által üldözésre ingerli az állatot. Hanem a medve alig ereszkedik le hosszú, esetlen testével, hogy a vadászt üzőbe vegye, ez sebesen visszafordul s egy ugrással régi helyén terem. A medve újra fölemelkedni készül, s e perczben bal oldalába furódik a lándsá. Ha e döfés ügyetlen, a vadász gyakran ott kénytelen hagyni a medve oldalában a lándsát s futással

menekülni. De még ez esetben is, ha kutyái jól támogatják, az ügyes vadász többnyire leteríti ellenfelét.

Illy tusa alkalmával az eskimók nem egy sebet kapnak, mert a medve e környéken vadabb, mint tovább délre. Fogát általában igen gyakran használja. De az átkaroláshoz, pofozáshoz és csapkodáshoz, mit a fekete és szürkés medve szeret, csak különös alkalmakkor folyamodik. Midőn a fehér medve a jégmezőkön sétálgat, fel-feláll hátsó lábára, hogy tágasb látköre legyen; illy helyzetben gyakran láttam, hogy pofozkodik a levegővel, mintha magát a komolyabb tusákhoz gyakorolgatná. De különben a sarki medve csak akkor ágaskodik lábára, ha nagyon szorítják, vagy ha nősténys a kölykét védi. Az eskimók a rozmár vadászatában is igen merészek és ügyesek. A rozmár vadászata még veszedelmesebb mint a medvéé. A rozmár igen idomtalan állat, gyakran sajátságos ugatást hallat, melly részint a tehén bögéséhez, részint a szelindek mély ugatásához hasonlít. Az eskimók fölkeresik a befagyott tengeren azon helyeket, hol sok lék van, mellyekben a rozmárok tartózkodni szoktak. Mihelyt rozmár ugatást hallanak, azonnal csendesen és nesz nélkül közelednek. A rozmár a jég lékeiben, hol a víz alá merül, hol ismét felbukkan. Mig feje a víz alatt van, az eskimók nagy sebességgel előre futnak, de mihelyt azt kidugja, azonnal megállanak és meg sem mocczannak. Így közelednek hozzá. Ha már a lék szélére értek, rendbe szedik a szigonyt. Ha most a rozmár felbukkan, szakállából a vizet kirázza s mellével a vizből kiemelkedve a jövevényen bámul, hogy azután ismét a víz alatt eltűnjék, az eskimo az alkalommal élve, hirtelen oldalába vágja a szigonyt s azután a szigony kötelének kongját kezében

tartva, nagy sebesen elfut s futtában a jégbe kis csont botot szúr, melybe a kötél végét akasztja. Ekkor rettenetes tusa kezdődik. A megsebesült állat hánykolódik, a víz hullámszik és habzik, a kötél majd megfeszül, majd kitágul, a jég recseg, repedések támadnak rajta, az eskimo tovább és tovább szalad. Most új recsegés hallik, s a rozmár nem messze azon helytől, hol az elébb a vadász állott, bukkan fel, áttörve a jégen. Látván, hogy ellensége már tovább állott, a rozmár megint a jég alá merül s más helyen töri át a jeget; az eskimó új sebet ejt rajta s ismét elszalad, a rozmár még dühösebben üldözi, s ekkép tovább foly a tusa, mignem az állat ellankad. Ekkor az eskimo úgy huzza ki, mint a horgonyra került pisztrangot. A megsebesült rozmár néha magasan kiemelkedik a vízből s hatalmasan a jégnek veti magát, ha ez beszakad, mind mérgeesebbé és vadabbá, ugatása bőgőssé válik, szája tajtékzik. Gyakran agyarával nagy jégtáblákat szakaszt el, s általában félelem nélkül üldözi a vadászt. Néha 60—70 sebet is ejtenek rajta lándsával az eskimók, mignem végre elejtik.

A rozmár az úszonylábú emlős állatokhoz tartozik. Teste halalakú, rövid négy lába is inkább halnak úszonyához, az úszószárnyához hasonlít, de feje majdnem olyan, mint a majomé, csak hogy szájából két roppant nagy, néha harmadfél láb hosszú agyarfog nyúlik ki, melyek igyenest lefelé állanak. Ez agyarok egészen gömbölyűk, csak belső oldalukon van hosszantfutó kívülgyelés. Ajkait sertés szakáll borítja. Feje aránylag kicsiny, teste 18—20 láb hosszú, elől 10—12 láb vastag, bőre vastag, ránczos, kevés rövid szőrrel borított. Szalonnája fehér s olly kemény, mint a disznóé.

A fók a vagy tengeri borjú szintén az úszonylábu emlősökhöz tartozik, egészen véve nagyon hasonlít a rozmárhoz, feje azonban majdnem olyan, mint a kutyáé, s nincsen agyara, s kisebb mint a rozmár. Sok fajtája van.

A czethalak vagyis bálnák is az éjszaki tengerekben élnek. Azon igen nagy állatokról bizonyosan már sokat hallottatok, azért itt nem mondok többet róluk.

De a narvált, melyet már szintén emlegettünk, talán nem ismeritek még. Ez is a bálnaféle állatokhoz tartozik, sokkal kisebb, mint az igazi czethal, mert testének hossza legföllebb 18 vagy 20 lábnyi, vastagsága pedig a feje mögött csak vagy 3 lábnyi, farkúszója tövén pedig épen csak 9 hüvelyknyi. Feje kicsiny és lapos, alsó ajka ékidomú, hasa fehér, oldala és háta pedig fekete foltokkal vannak tarkázva. Állkapczájában nincsen fog, de az állkapca középcsontjából egy, néha két agyarfog nyúlik ki, igyenest előre. A him narválnál agyara 5, 8, sőt néha 10 láb hosszú, a jobb agyar rendesen nincsen kinőve. Ez agyar a narválnál legrettegeteb fegyvere, melylyel a legerősebb csónak teknőjét is átfurhatja. Különben a narválnál békés állat. A grönlandiak sok hasznát veszik, húsát és szalonnáját megeszik, ináiból kötelet vernek, agyarából fegyvert készítenek, vagy másféleképen használják.

Megszabadulás.

A nyári hónapok alatt több kirándulást tevénk, de a zord idő miatt nem sokra meheténk. A jég nem tágu-la hajónk közeléből, a kikötőt s az egész tengerszorost szakadatlan jégmező borítá. Kénytelenek valánk helybenmaradni s a második telet is ott tölteni. E második tél alatt még nagyobb sanyaruságokat szenvedénk, mint az első tél alatt. Tüzelőszerünk lassankint egészen elfogyott, már a hajóhoz kényszerültünk nyúlni, s elválasztható farészeit tüzelőül használtuk fel. Eleségünk-ből is kifogytunk, különösen növényi eledelünk nem volt, pedig éz a súly ellen nagyon szükséges. Illy körülmények között a patkánytól sem undorodám; patkány elég volt hajónkon, tavaly hijába igyekeztünk őket kipusztítani. A patkány-leves és sült engemet csakugyan meg is mentett a sülytől. Most már egészen úgy éltünk, mint az eskimók: a rozmár és medve hust nyersen ettük, sőt nagyon örültünk, hacsak egy szelet friss húst kaphattunk, bár millyen volt az. Az eskimók ugyan hűséges segélyt nyujtának nekünk, de csakhamar az ő élelmiszereik is elfogytak s köztük is szörnyű-inség támadt. Legényeim mind jobban elbetegesültek, egyszer mindnyájan ágyban feküdtek, s rajtam kívül már csak Bonsal birt mozogni és dolgozni. 1855-ki január vége felé már kétségbeejtő állapotban sinylődtünk. Legényeim egészen tehetetlenek voltak, örültek, ha még mozgoghattak; friss húst sehol sem szerezhettünk, semmit sem lőhettünk, s itt-ott felállított fogóinkban sem foghattunk semmi vadat. Ha pedig csak egy napig friss húst

nem adhattam legényeimnek, a súly azonnal újabb erővel tört ki. Hála Istennek! hogy legalább a januárius elmúlt. Nagy nehezen a februáriust is kihúztuk. Februárius 25-kén a nap először sütött ki ismét. Oh! mennyire áldám az Istent, hogy azt még egyszer megláthattam! A fedélzeten állok vala tűnődve sorsunkon, midőn egy jéghegy, melyet jól ismertünk s melyet olly sokáig a sötétség takart volt el szemünk elől, a nap sugaraiban ismét kifényesedett. Azonnal ott hagytam a hajót, s olly gyorsan, a mint csak birtam, kis jégdombra másztam, s onnan látám a napot, a mint lassan aláhömpölyge a láthatáron!

Végre kitavaszkodék, de a jég most sem akara fölengedni, a hajó kilencz lábnyi vastagságu jég között maradt elrekesztve, s a merre csak szemünk láthatta, mindenütt jéghegyek és jégmezők terültek el Komolyan tanakodtunk, mitevők legyünk s abban állapodtunk meg, hogy hajónk odahagyásával igyekezzünk életünket és tapasztalatainkat megmenteni.

Ez elutazásra már a tél folytában kezdénk lassan előkészülni, s kiki azt tévé, a mire elcsigázott s beteg állapotában képes vala. Midőn az enyhébb időszak beálltával bővebb és egészségesebb eleséget szerezhetünk s ennek következtében testi erőnk is helyreáll, gyorsabban és szorgalmasabban folytatók a készülleteket. Még három ép csónakunk vala, ketteje 24 láb hosszúságu, a harmadik czédrusfából készült, kisebb és könnyebb s csak 13 láb hosszú volt. A hajóról vett fával mentől jobban kitataroztuk azokat s vitorlavászonból sátorfedeleket készítünk fölējök. Minthogy még folyvást roppant jégmező választott el a nyílt tengertől, azért a csónakokat szányakra kellett raknunk s így a jégen át

vontatnunk. A negyedik szányra a négy beteg legényt akartuk ültetni, kik még mindig nem tudtak járni; azon szányba még életben levő kutyaínkat akartuk befogni. A hajótól valami 6 vagy 7 mérföldnyi távolságban elhagyott eskimo kunyhó volt, ezt az élelem raktárául s azok hajlékául szemeltük ki, kik netán az első utazási napok alatt megbetegednének.

Eleségünket illetőleg a kétszersültet porrá törtük, s vizmentes zsákokba tömtük. A disznózsiradékot és fagygyút felolvasztottuk s szintén zsákba öntöttük, hol megkeményedett. Ugyanazt tettük a még meglevő bablével; a lisztet s húskétszersültet pedig kettős zsákba tettük, hogy meg ne ázzék. Ez vala minden eleségünk, melyet magunkkal viheténk. Legrosszabbul a konyhaedényekkel valánk, mert a mellyeket ide hoztunk volt, azok már mind hasznavehetlenekké váltak. De a szűkség leleményessé teszi az embert. Ruhát, csizmát s takarót mindenféle bőrökből, harisnyát vitorlavászonból készítettünk.

Az elindulásra május 17-két tüztük ki. E napon a szány-csónakokat a legények és tisztek a jégmező szélére vonák, azután ünnepélyes búcsut vevénk a hajótól. Vasárnap volt. Az egész legénység a téli szobába gyülekezik össze; mohhal kitömött falai már le voltak bontva, a fa elégve, az ágyak már a csónakon heverték, a kemence hideg és üres volt, szóval teljesen felkészültünk vala. Az egybegyült legénység körébe lépven, elővevém a bibliát simádságot olvasék föl; azután Franklin kapitány arczképét, melly a hajó szobájában vala kifüggesztve, kivevém a ketreczéből s kaucsuk kendőbe takarám. Erre az illető tisztek tudósításait s véleményeit olvasám föl, ezek megegyeztek abban, hogy a

hajót okvetlenül oda kell hagynunk; végre előadám a nehézségeket és bajokat, mellyekkel küzdenünk fog kel-
leni, miután valami 200 mérföldet kell álló és zajló jé-
gen keresztül tennünk, de egyszersmind azon reménye-
met is kifejezém, hogy, ha tiszték és legények együtt
maradnak s kötelességeiket hiven teljesítik, az isteni
gondviselés ótalma alatt életünket meg fogjuk ment-
hetni. Erre tiszték és legények önkényt megfogadák
egymásnak, hogy hiven együtt maradnak s egymást
segítik. Végre irott oklevelet szegezék ki a hajó oldalán,
s ebben előszámláltam az okokat, mellyek a hajó elha-
gyására kényszerítettek. Most az egész legénység a fő-
délzetre gyült; a lobogókat felvontuk s ismét lebocsa-
tottuk, azután kétszer a hajó körül mentünk, s mind-
egyik még egyszer vizsgálá meg azt, s tevé megjegy-
zéseit. A hajó elő részén való faképet a legénység levette
s a „Remény“ nevű csónakra vitte, hogy ha lehet leg-
alább azt megmentse.

Azután hátat fordítva a hajónak, a szányokhoz
mentünk, minden örömkialtás nélkül, mert kiki érezte,
micsoda veszedelmek várnak reánk.

Az utazás kezdete nagyon bajos vala s bús aggo-
dalmat költe szivemben. Mindnyájan el voltunk csigáz-
va s gyengülve. Tiszték és legények egyaránt befogák
magokat a szányokba, de az első nyolcz nap alatt csak
három mérföldet tehettek meg. Én az alatt a negyedik
szányon a betegeket és a hátralevő eleséget szállítám a
megjelölt eskimo kunyhóba. Sokszor tevém meg azt az
utat ide oda, junius 8-kán utóljára látogattam meg a
hajót, mellyet még akkor is 9 láb vastag jég környe-
zett, s junius közepén a betegek s az összes eleség az
eskimo kunyhóban vala. Azután leirhatlan vesződséggel

együtt folytatók az utat, melly annál veszedelmesebb és bajosabb volt, mivel a jég sok helyütt már fölengedett s az üres szánt is alig bírta meg. Egyszer a Reo day-csónak szányostul együtt csaknem elmerült s ménveszett. Csak Ohlsen eltökéltsége mentette meg. Midőn észrevevé, hogy a jég enged, minden erejének megfeszítésével emeltyűt dugott a szány alá s egymaga az egész terhet hordá, mignem a szány ismét biztos jégre kerüle. A jég alatta is beszakadt s csak a legnagyobb erőlködéssel vergődhetett ki. Ez erőködés életébe került; mindjárt görcsöt kapott tomporában, azután állcsontjában is, s három nap múlva meghalt.

Más helyütt megint a másik csónak kezdett elmerülni, még pedig az, mellyen irományaink és rajzaink voltak. E drága oklevelek megmentését kiki becsület dolgának tartá. Én a másik csónak mellett voltam, s midőn oda érkezém, mindent a legnagyobb zavarában találék. Blake nagy kötelet horgolt volt dereka körül s térdig a jeges vízben állva a szekrényt keresé, mellyben az irományok voltak, Bonsall az eleségzsákokat ügyekvék kihuzni. Szerencsénkre, ez épen legkönnyebb csónak volt, végre tehát nagy nehezen sikerült azt kiemelnünk. De Stephenson majdnem belefult, még hirtelen megkapta a szány talpát s így kimászott; Morton már a jég alá került, szerencséjére Bonsall észrevette s hirtelen üstökénél ragadta meg, s így huzta ki.

Végre az eskimo telepekhez s a nyílt tengerhez közeledtünk. Az eskimók hűséges segélyt nyújtottak vala nekünk s a Sándor fokhegynél mindnyájan, kik Eta környékén tanyáznak, összegyűltek, hogy búcsut vegyenek tőlünk. Ők valóban testvéri indulattal voltak irántunk. Mindegyikök becses emléket kapott tőlünk,

valami kést, reszelőt, fűrész, vagy más apróságot. Most családostul összesereglettek, vigadozva s kurjongatva hozzám tódultak, szakadatlanul ezt kiáltva: „Köszönet, köszönet, nagy kapitány!” Mig a fiatal Majuk újra meg újra madarakat hoz ajándécul, mintha folyton folyvást örökre ennem kellene, a szegény Aninga könyeket hullat s megnyuzott madár bőrével törölgeti szemét! Szivem megindul e szegény, mocskos, nyomorult s mégis olly boldog teremtmények látásán, kik olly sokáig szomszédjaink s az utolsó időben barátaink voltak. Ők nem ismerik a képmutatást, mindnyájan sereglettek ide, hogy még valamivel szolgáljanak, s csak két nő s egy vak aggastyán maradtak a tanyákon. De ihol! még többen érkeznek — tíz éves fiúk, kik szánkákon kis gyermekeket tolnak előre. Az egész népség itt akar megtartani. Most mindenben bővelkednek, a mit csak megkívánnak: esznek, isznak, alusznak, a közel jéghegy vízzel kínálgatik, mi eledelt főzünk a nagy üstben, s a rövid nyári napfény meleget és világosságot nyújt nekik.

Végre ünnepélyesen kiosztogatók utolsó ajándékainkat. Kutyáimat is odaadám nekik közös jószágul, csak kettőt tartottam magamnak. Azután ünnepélyes beszédet intézék hozzájok, s ezzel búcsut vevénk tőlük.

Junius 19-én csónakjainkat a tengerre bocsátók, felültünk s tovább evezünk. Mindössze még tizennégyen voltunk életben, János vadászon kívül, ki az eskimókhoz ment vala s vissza sem tért többé.

Darabig jégtől ment tengeren vitorláztunk, de majd ismét álló jégmezőkre, vagy pedig zajló jég közzé kerültünk, a csónakot megint vontatnunk kellett, mi annál nehezebben esék, minthogy a szűk táplalat s a

fárasztó munka mindnyájunkat nagyon elbágyasztott s elcsigázott vala. Valamelly reggel sűrű köd ereszkedett le s köröskörül jégmezők területének el. Mindnyájan elcsüggedtünk, kénytelenek voltunk derültebb időre várakozni. Csónakjainkat nagy jégröghöz kötöttük. Egyszerre nagy szélvész támadta, melly a jégrögöt nagy sebességgel előre hajtá, épen a szirtes partnak álló jégöve felé. A jégrög csakhamar összezsapott az álló jéggel, s egyszerre a legnagyobb rombolás, a legrettenetesebb zajlás közepett valánk. Kiki gépszerűleg felugrék s dolgához láta, de én egy pillanatra minden reményről lemondék. Nem olyan összeütközés volt az, millyen azon tengereken gyakran történik, de az egész jégsík, mellyen álltunk, s köröskörül száz rőfnyire a jég összetorlódék, összezúzódnék s összevisszahányaték a nagy nyomás és összezsapás alatt. Elég veszély között forogtunk vala, minden veszélytől meg nem rettentünk, mindazáltal nem hiszem, hogy közzülünk csak egy is képes volna megmondani, hogyan s mikép szabadultunk meg s kerültünk ismét a vízre. Csak azt tudjuk, hogy teljesen leirhatlan robaj között, mellyben ezer trombita szava is úgy elenyészett volna, mint egy ember szava, ide oda rázattunk, fölemeltettünk, körben forgattunk s ismét a jégtöredékek hullámzó sivatagja közzé hanyattunk, s hogy midőn a legények az erre következett aggodalomteljes szünet alatt csáklyaikhoz kaptak, a csónakok a jég, hó és víz vad árjában odább örvénylettek. Darabig egészen tehetetlenül előre hanyattunk s olykor megpillanthatók a fenyegető fokhegyet, melly felé sodortattunk. Végre a jégrög megállta a sziklánál, a zajló jég odább nyargala, s mi az evezőlapátok és csáklyák segítségével megszabadulánk tőle.

Nemsokára nagy örömünkre nyílt vízre kerülénk, előttünk szárazföld emelkedett, melly felé most evedzénk. De a szárazföld előtt széles jégöv volt, mellyre hiába ügyekvénk felmászni. A szél folyton folyvást dühöngött, mind a három csónak nagyon meg volt károsulva, a víz alulról is beszivárga, s a csapkodó hullámok felülről is ránk öntötték a vizárt. Csak folytonos munka által lehetett a csónakokat az elmerüléstől s a zajló jég-rögöktől megmenteni. Végre a dagály beálltával sikerüle az álló jégövre felmászunk s a csónakokat kihuzunk. Mindjárt mély és szűk sziklahasadékba menekülénk, melly olyan volt mint egy barlang. Midőn az utolsó csónakot is azon biztos helyre vonszolók, rég nem hallott, de jól ismert zaj üté meg fülünket: egy farka dunnalud repült el fejünk fölött. Ez kedves jel vala, mert azt mutatá, hogy azon madarak e sziklákban seregesen fészkelnek és költenek. Midőn átfázva, átázva s éhesen lefeküvénk, azon édes álomra szenderülénk el, hogy fölébredtünkör bö lakoma vár reánk.

Majdnem három egész napot tölténk e sziklabarlangban, s mig künn a szélvész egyre dühöngött, szorgalmasan szedegetők a tojásokat, naponkint 1200 tojást is szedénk s vigan lakomázánk.

A szél lecsendesülte után ismét utra kelénk. Folyvást borult napok voltak, s csak nagy bajjal folytathatók utunkat a part mentében. Eleségünk csakhamar ismét elfogyott, már megint csak a kis kenyér-por adagokkal kelle beérnünk. Az ut is mind bajosabb lön. Nemsokára két nagy jéggát közzé kerülénk, mellyek bennünket a nyílt tengertől elrekesztettek. Tehát ismét a partok felé fordulánk s nagy ügygyel bajjal elérők a magas szirteket. Nagy szerencsénkire sok madarat,

nevezetesen karakatnát és sirályt találánk ott s megint bő lakomákat csaphatánk. Nemcsak madarat és tojást, de növényeket is találánk, mellyeket főzelékül költöt-tünk el. Tüzet ugyan nem rakhattunk, fagygyut nem adhattam tüzelőül, mert már száz fontunk sem volt belőle s ezt eledelül kelle meghagynunk; a madár-fészkek, a gyepek és moh pedig, mellyeket ott találtunk, nem akarának égni. No de régóta megszoktuk volt a nyers húst, tehát itt se törődénk sokat a sütéssel és főzéssel. Nyolcz napot tölténk azon sziklás parton, azután ismét utra kelénk.

Eleintén jól ment a dolog. A partokon mindenütt madarat és tojást lelénk, sőt száraz gyepek is, mellyel tüzet rakhatánk. De végre el kelle a partoktól távoznunk, hogy a nyílt tengerre juthassunk. Számba vevők az összes élelmi és tüzelő készletet, s úgy találók, hogy összesen 640 font eleségünk van, tehát 36 font egy egy ember számára, tüzelőnk peoig 17 napra való. Miután a csónakokat, a mint csak lehetett, kitataroztuk vala, délnyugatnak evedzénk a végtelen messzeségre terülő jégmezők felé. A jéghegyek és jég-rögök között számos csatorna vonult el, mellyek hol több hol kevesebb zajló jéggel voltak boritva, s hol kitágultak hol összeszűkültek. E csatornák között annál nehezebben lehetete eligazodni, minthogy gyakran a sűrű ködök minden kilátást elzártak. Egyszer illy csatornában úgy elrekedtünk, hogy sem hátra sem előre nem meheténk. Köröskörül roppant jéghegyek s vadul összeterlódott jég-rögök emelkedtek. Tehát megint szánra kelle a csónakokat raknunk; az egyik szányt már tüzelőül elégettük vala, azért a kisebb csónakot is szét kelle bontanunk, s csak a könnyebb czédrus

bordákat raktuk a másik két csónakra. Azután kiki befogta magát, s így elindultunk. Csak harmadnapon értük el a jéghegyet, mely a kormányost félrevezette vala. Ezt megkerülvén, újra a nyílt vízre bocsáthattuk a csónakokat.

Ekkor tehát már csak két csónakunk volt s nyolcz napra való tüzelőnk. Eleségünk mindinkább elfogyott, madarat ritkán láttunk, nagyobb vadat pedig nem sikerült elejtenünk. Nehányszor tengeri borjúra akadunk, de nem lehetett hozzá férnünk, egy rozmárt is láttunk, de ezt sem sikerült elejtenünk.

Midőn az élelmi készletet újra számba vevém, szükségesnek találám a már is elég sovány adagokat még kisebbre szabni: egyegy embernek naponként csak 10 lat kenyérport, 8 lat fagygyút s 6 lat madárhúst szánhattam.

A folyvást nagyon veszélyes és fárasztó munka s a sovány eledel úgy elcsigázta a legénységet, hogy egészsége mind jobban hanyatlék. Mindnyájan szűken lélekeztek, lábok megdagadt, álmatlanságtól s folytonos lappangó láztól gyötörtettek. Csak lassan utazhattunk, mert sokat kelle pihennünk, a legközelebbi szárazföld pedig még igen messze volt. Mármár mindnyájan kétségbeestünk. Ekkor kis úszó jégrögön nagy tengeri borjút pillantánk meg, mely úgy látszott, alszik. Hím volt, s akkora, hogy eleintén rozmárnak véltem. Mindjárt jelt adék a másik csónaknak, s azon valánk, hogy az állatot meglephessük. Petersen a csónak orrán állott a hosszú angol puskával, az evezőket hárisnyákkal pólyázók be, hogy olly nagyon ne locsoljanak. Midőn az állathoz közeledénk, mindnyájan anyyira fölgerjedénk, hogy az evezők alig birtak rendesen

evezni. Midőn már csak 300 lépésre valánk, jelt adék, hogy az evezőket kivegyék a vízből, s a csónakot csak hátulról taszítsák előre egy evezővel. A tengeri borjú nem aludt, mint gondoltuk, s midőn már csaknem egy puskalövésnyire voltunk tőle, fölemelé fejét. Még most is látom a kemény, aggódó, majdnem kétségbeeső kifejezést, melyet legényeim kiaszott arcza ölte, midőn láták, hogy az állat mozdulni kezd; életök az ő elejtésétől függött. Jelt adék Petersennek, hogy lőjjön; Gary lelapula a csónakon, melly nesztelenül odább simula; nekem úgy látszott, biztosan lehet lőni. De Petersen annyira föl vala gerjedve, hogy remegő kezével hijába ügyekvék puskáját a csónak szélére fektetni. A tengeri borjú ekkor előlső uszonyára támaszkodva föl-emelkedék, ijedős kíváncsisággal tekintte ránk, aztán a vízbe készült ugrani. E pillanatban megdördül a puska, az állat egész hosszában a jégrögön terüle el, csaknem egészen a víz szélén. Még egy lövést akarék tétetni, de legényeimet nem leheté többé visszatartóztatni. Vad kurjongással mindkét csónakkal a jégrögnek rohanának, tüstént megragadák a borjút s a biztos jégre vonszolák. Mintha eltévelyodtak volna. Csak most látám, megnyit szenvedtünk vala az éhségtől. Sirva, nevetve s késeikkel hadarázva futkosának ide oda a jégrögön. Még öt percz sem mult, s már is mindegyik véres ujját dugá szájába, vagy a nyers szalonna-szeleteket rágá. Egy lat sem maradt ott e tengeri borjúból, s estve a jégrögön a szétbontott csónak két bordájával tüzet rakunk, s mitsem gondolva a zajló jéggel, olly lakomát csaptunk, millyent már régen élveztünk vala.

Ezzel éhségünknek vége szakada, s két kutyám életben maradt. Egyszer mármár le akartuk ölni, de

szívünk megesett rajtuk, mert a mult télen fogatunk gyepölősei voltak.

Harmadnapra megint fókát ejtettünk el, s ettől fogva mindig volt enni valónk. — Végre elértük a szárazföldet. Milly pompás volt annak látása, s milly háladatos szívvel közeledtünk hozzá! Még csak egy két percz, s csendes révbe fordulhatunk; még csak egy két percz, s köszöntéseket fogadhatunk és adhatunk, csónakjainkat a szárazra huzhatjuk! Isten iránt hálával eltelt szívvel hajtók fejünket a nyugalomra. S most, midőn már biztosan remélhettük, hogy hazánkat meg fogjuk láthatni, most kislelkű aggodalom szálla meg. Nem mertem ilyenest a tengeren keresztül a partnak fordulni, de az ottani szigetcsoport közötti csatornákba evezénk s aggodalmas félenkséggel folytatók utunkat. Egy éjjel, midőn azon szigetek egyikén háltunk, Petersen felkölte s elbeszélé nekem, hogy egy ismerős belföldre akadt, ki a szigetek között dunnalúdtollakat szedegete. „Pál! rám ismersz-e?“ szolítá meg Petersen. „Nem“ válaszolá amaz. „Hiszen én Petersen vagyok!“ — „Nem hiszem,“ mondá Pál: „Petersen régen meghalt!“ — S azután buta álmélkodással bámulta hosszú szakállát, s mintha kísértetet látna, gyorsan elevezett.

Két nappal' utóbb köd ereszkedék a szigetre, s midőn szétoszlék, lassan tovább evezénk. Ekkor egyszerre jól ismert hang éré fülünket. „Petersen! mi az?“ Csendesen fülele, azután elfojtott reszkető hangon mondá: „Dánok!“

Jól emlékezem azon első keresztyén hangra, melly üdvözlétül felénk hangzott a világba visszatértünkkor. Mindnyájan fölállánk s gondosan kémlelgetők az öb-

lőket és benyelveléseket. Sokáig nem látánk semmit, s már kételkedve az egész dolgot álomnak kezdők tartani, ekkor újra megharsana ama hang, s mi kettőztetett erőködéssel forgatók az evezőket a fokhegynek tartva, honnan a hang felénk lengedezett; aggódó várakozással kémlelők a pázsitos helyeket, hol a tengereszek tanyát szoktak ütni. Végre megpillantók a sajkat, s Petersen, ki eddig igen szótlan és komoly volt, sirva fakada s felkiálta: „Ez a halzsirsajka Uppernavikból!” Örömében kezét törte s újra elmondá mondokáját, dánul és angolul egyszerre beszélve s értetlen és rend nélkül fecsegg.

Petersen csakugyan nem csalatkozott, csakhamar a sajka mellett termettünk, barátságos szókat váltottunk, azután tovább evezünk. Még egyszer egy szigeten hálunk, azután szépen megmosakodánk s rendbeszedők elrongyollott bundáinkat és ruháinkat. Tovább evezünk, nemsokára kutyaugatást hallunk, harangszót hallunk, hat óra van! Vége van-e szenvedésünknek vagy pedig mind ez csak álom! De nem álom, ott van Uppernavik nagy kikötője, befordulunk, ott van a régi serfőzőház, gyermekek ugrálnak a parton, kiszállunk, utoljára felhuzzuk csónakjainkat a szárazra.

Nyolczvannégy napja, hogy folyvást a szabad ég alatt éltünk vala; azért most szobában alig maradhatunk, olly fojtónak tetszett annak levegője.

Uppernavik dán gyarmat Grönland partján; itt igazán felebaráti szeretettel fogadtak bennünket. Egészségünk lassan helyre állt, s lassanként a hajlék alatti életet is megszoktuk. Szeptember 6-án dán hajóra kelünk, mellyen a Shetland szigetekig akartunk utazni. Csak egy csónakot vittünk magunkkal, s ez, meg a

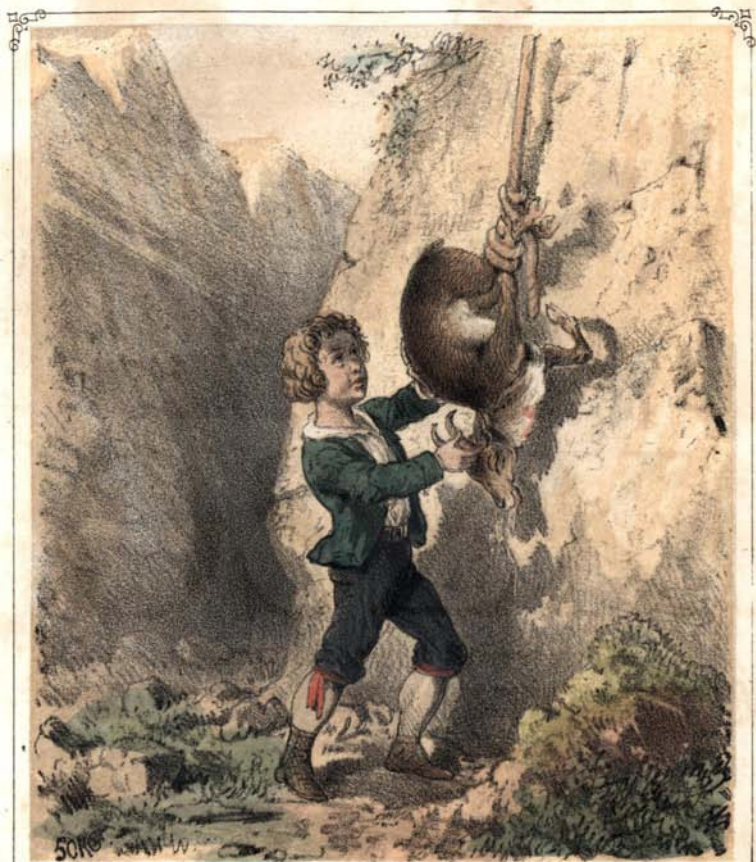
rajtunk levő ködmönök és bundák s az irományok mind az, a mit a hajóról megmenthettünk. A dán hajószep-tember 11-én más grönlandi gyarmat mellett kötött ki. Midőn már föl akará szedni horgonyait, hirt hoztak, hogy messziről egy gőzhajó füstölgését látják. Ez Hartstein kapitány hajója volt. Miután t. i. a második nyár elmúlt, a nélkül, hogy hazatértünk volna, egy gőzöst küldtek utánunk, Hartstein kapitány parancsa alatt, hogy minket fölkeressen. Mihelyt az amerikai lobogót megpillantók, azonnal saját csónakunkon tengerre szálltunk, s a közelgő gőzös elé eveztünk, a dán gyarmat összes csónakjaitól kísérve. Csakhamar a gőzös mellett voltunk; a csónakon kis emberke rongyos flanel üngben mutatkozik, Hartstein kapitány nézi s elkiáltja: „Kane-e ez?” — „Igen is!” mondtam, s legott a gőzősre ugrottunk honosaink örömkialtásai között.

Az első zergevadászat.

(Képpel.)

Majdacher Svájcországban a leghíresebb vadász volt, minden ember jól ismerte, a havasok sziklái között tanyázó kőszáli kecskék és zergék is nagyon jól ismerték, úgy félték tőle, mint valami tüzes sárkánytól, futva futottak előle, mert tudták, ha puskáját rájuk durranthatja, többet nem futnak. Majdacher koma szívesen beszélgette el vadászati kalandjait, s kiki szívesen hallgatta elbeszéléseit. Első zergevadászatát következőleg beszélte el.

Valami tizenhárom éves fiú valék. Apámat, ki Toggenburg környékén a legjobb zergevadász volt, már ezerszer kértem vala, adjon puskát s vigyen egyszer magával a vadászatra, de ő mindig megtagadta kérésemet. No de éjjel nappal nem tudtam a vadászat gondolatától megválni, s midőn apám egyszer korán reggel az erdőre ment vala, fogtam magamat s egyedül menék zergét vadászni. Apámnak valami régi puskája volt, ezt már régen valamikép kiigazitottam, s több

Az első zergevadászat.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

izben táncsába lövöldöztem vele. Azon puskát vetém vállamra, zsebembe dugám az apámtól elcsent puska-port és golyót, s ekkép fölkészülve csendesesen kilopódozám a házból, hogy anyám se tudjon semmit. Azután mintha a tatár kergetne, úgy futék, mignem a hegységet elérém. Egy gulyástól azon hirt vevém, hogy az ugynevezett Császárháton egy gyepen három zerge szokott legelni. Oda sieték tehát. Bajos utam volt, csizmam összeszakada, lábam vérzék, a puska is nagyon nyomá vállamat, de mindezzel mitsem gondolva tovább sieték. Ha messziről embert pillanték meg, mindjárt elbuvám, mignem mellettem elment, azért csak déltájban érkezém teljesen kifáradtan s ellankadtan azon helyre, hol vadászni akarék. Elsőben kissé megpihenék s a magammal vitt kenyér karéjnak felét elköltém. Azután gondosan összevizsgálom s kikémlelem a környéket. Hosszas és fáradalmas kutatás után csakugyan kis forrás mellett zerge nyomokat találék. Szivem erősen doboga, de majd összeszedém magamat s emlékezetembe idézém mindazt, mit apámtól hallottam vala. Kipuhatolám a szél irányát s meghatározám a távolságot, aztán szél ellenében valami 40 lépésre a forrástól a sziklák között lesbe állék. Ott legalább négy álló óráig meg sem moccanva egész estig feküvém. Végre megjelenének a zergék, összesen négy darab. Szemem egészen elhomályosula, s úgy látszott nekem, villámok cikáznak előttem, mellemben olly dobogást érzék, mintha ülön kalapácsolnának. A zergék lassan lassan a forráshoz közeledének, majd nagyokat ugrálnak, majd ismét megállapodának s magasra fölvetett fejfel kémlélének és fülelének. Azalatt kissé lecsendesedtem vala, s most legalább már tisztán láthaték. Végre a

zergék neki bátorodva a forráshoz ugrálnak; remegve kissé fölemelkedém, czélba vevém az egyiket s elsütém puskámat; éles üvöltés üt meg fülemet, de semmit sem láték. Puskámat ott hagyva felugrák, s oh öröm, ott hevere a zerge! Futva futék, mintha megörültem volna, már csak egy két lépésre valék a zergétől, midőn hirtelen fölkelve tüskön bokron keresztül elfuta.

Minden tétova nélkül utána rohanék mint a szélvihar; elvesztém az egyik csizmámat, majd sapkámat is, de ezzel nem gondolva üldözém az állatot, melynek ereje mindinkább elfogy vala. Végre látám, hogy kétségbeesett ugrást tőn s azután eltűnék. Lélekszakadva érém a helyet, hol az ugrást tevő, ez iszonyún mély és széles feneketlenség párkánya volt, melynek tulsó határát a sebesült állat semmikép el nem érhetette; okvetlenül a mélységbe kellett buknia. Nem gondolék, nem hallék, nem láték semmit; mindjárt a mélység oldalán itt ott álló havasi rózsa-bokrokba kapaszkodám s majd azokba, majd a kinyúló sziklacsipkébe fogódzkodva alácsúszám. Hogyan jövék le, azt magam sem tudom: most ugyan ezer tallérért sem ereszkedném le ottan. Elég az hozzá, lejuték, igaz, rettentően megkarcolva, megnyuzva, összerongyolt ujjassal s nadrággal, de mit gondolék vele? Rövid keresés után megtalálám a zergét öszezúzva, de még használható állapotban. Felséges zergebak volt. Hamar levágám késemmel a fejét, s legyőzve erős undorodásomat, a nyakából kibugyogó vért szopám. Mert gyakran hallottam vala apámtól s más vadászoktól, a zerge vére erőt, bátorságot és gyorsaságot kölcsönöz, azt tehát minden életre való vadásznak innia kell, ellenben az égettbor elveszi erejét és bátorságát, azt tehát vadászaton soha se igyék a vadász.

A vérszopás után valóságos hősnek képzelém magamat. De most az volt a kérdés, hogyan térjek haza? Sok bajjal hátamra vevém a nehéz állatot, s a mélységben folydogáló patak kellő közepén haladék előre tapogatódzva, mert már beestveledett s a feneketlenség alján már nagyon sötét is volt. Talán huszszor is lebukám nehéz terhemmel, egészen átáztam, de újra meg újra fölszedelőzködém. Ekkép valami egy óráig botorkázám előre a patak mentében, ekkor messziről zúgást hallék, melly mind hallhatóbb lett, mignem végre egészen közelemben kábitó dörgéssé vált. Most először erőt vön rajtam a félelem. Köröskörül tapogatódzám, s végre lapos sziklára találék, melly a térdemen felülíg érő vízből kiállott.

Azon sziklalapra vetém zsákmányomat s végső erőködéssel magam is fölkapaszkodám. Ott aztán a holt állatra ülék, s helyzetem rettenetes volta, a félelem, melly megszállt, ha apámra s anyámra gondolék, anynyira erőt vön rajtam, hogy keservesen sirni kezdék. Mindazonáltal utolsó kenyérdarabomat nagy mohón elköltém. Azután elalvám. Midőn fölébredék, már világos reggel volt. Fölkelék s hamarjában nem tudék eligázodni; egészen meg valék merevedve s minden tagomban sajgó fájdalmat érzék. Felállék sziklámon, s csak ekkor látám, milly rettenetes helyzetben vagyok s milly nagy veszélyből ragadt ki Istennek kegyelmes volta. Fekvőhelyemtől csak néhány lépésre a hegyvágányban folyó patak csaknem függőleg több száz lábnyi mélységbe zuhant alá, s a vizesés dörgésében a vakmerőségem miatt haragvó mennyei atyám büntető szózatát vélém hallani. Elszörnyűködém, mindazáltal forró hálát adék Istennek; mert ha a mult éjjel még

nehány lépést előre botorkázom, megmenthetlenül oda veszek, a vízzel együtt az iszonyatos mélységbe bukom s izzé porrá zúzatom. Azután körültekinték mentség után. A hegyhasadék sziklafalai olly magasak és meredek voltak, hogy azokon teljes lehetetlenség volt fölkapaszkodni. E sziklafalak a vizzuhatagon túl kitágulva s alacsonyodva szétvonultak, s rájtok keresztül a messze távolban a napsütötte völgyvidéket pillantám meg, de oda csak sovárgó tekinteteimet vethetém. Kiabálni kezdék, de gyenge szózatomat a zuhogó viz robaja fojtá el. Egyebet nem tehetve megfordulék s a zergét, melyet a világért sem hagytam volna ottan, hátamon czipelve az ellenkező oldalon a vízben fölfelé vergődém. Igy nagy ügygyel bajjal elérém a helyet, hol aláereszkedtem vala, könnyen ráismerék, de a meredek sziklafalakon felmászni teljes lehetetlen volt. Azért kis pihe-nés után tovább menék, folyvást hátamon czipelve a zergét. A völgytorok mind keskenyebb és keskenyebb, oldalfalai mind magasabbak és magasabbak lettek, végre ez utóbbiak annyira összeszorultak, hogy alig birtam keresztül szorongni. Hosszas tanakodás után ott hagyám a zergét s előre mászám. Ekkor ismét tompa zúgás üté meg fülemet, a zúgás mind hallhatóbb lön, majd finom permet csapkodék arczomba mind erősebben erősebben. Lábujjam hegyére állék s felágaskodám a mennyire csak lehetett, s oh fájdalom! amott a patak megint nagy magasból zuhant alá a hegyhasadékba. El valék fogva, elevenen eltemetve! Hogyan érzém magamat akkor, annak csak Isten a megmondhatója. Sirásra fakadék, kiáltozám, imádkozám, végre bizonyos kétségbeesés fogott el s egészen eltompulék. Visszamászám odáig, hol a zergét hagytam vala, s

minthogy ott a hegyhasadék igen keskeny volt, még odább vergődém azon helyig, hol a zergét megtaláltam vala. Ott köre ülék segítséget várandó. Mert a halálra nem merék gondolni s gyanítám, sőt biztosan remélém, hogy apám fölkeres s kisegít. Végre kimerültségéből elaluvám. Midőn fölébredék, már egészen besötétedett vala, s rettenetes éhség kinoza. Eszembe juta, hogy késsel a zergéből vághatnék egy darab hust s ezt nyersen ehetném meg, de sajnálám zsákmányomat megcsonkítani. Eltökélém magamat, hogy más nap reggelig éh gyomorral maradok. De milly hosszú vala azon éjtszaka; nem tudék többet elaludni, s rettenetes fájdalmak gyötrének. Elvégre szürkülni kezdé fölöttem. Éhségem uj erővel nyilatkozik, de még most is sajnálám a zergét s még délig akarék várakozni. Valójára szörnyűséges állapotban valék, álmodozva dőlék a sziklára, szemem előtt folyvást szép, kecsegtető képek lebegének, mi majdnem teljesen kétségbe ejte. Egyszerre fölriadék álmodozásomból: világosan hallottam vala, hogy nevemet kiáltja valaki. Olly hangosan, a mint csak bírám, felkiáltám: „Apám, apám, itt vagyok!” Ujra hallám nevemet felülről; legnagyobb erőködéssel felelek, szavamat csakugyan meghallották. Tüstént uj erő szálla meg, midőn föltékvén a völgynyílás széle fölött apám arcát pillantám meg. Ő is megláta. „Rosz fiú!” kiálta, „jöszte fel!” Egyuttal hosszú kötelet gördite alá börtönömbé. „Kösd derekad körül!” kiáltá apám. Örömtől remegve megfogám a kötelet; már derekam körül horgoltam vala, midőn tekintetem az ott heverő zergére esék. Nem, gondolám magamban, elébb annak kell feljutnia. S gyorsan odakötém az állatot s felkiáltám: „Huzzon!” A kötél föl-

szálla, aggódva tekinték utána, de zsákmányom szerencsésen feljuta. De erre apám haragosan kiálta: „Átkozott fiú! Micsoda tréfa az? Ha még egyszer hijába huzzuk fel a kötelet, agyon lölek!” A kötél újra legördüle, ekkor saját derekam körül kötém azt, s így szerencsésen felhúztak. Ott vala apám és több szomszédja; a gulyás vezető ide, ki a zergék járását nekem elárulta vala s ki otthagytott puskámat és ruhámat fölszedé. — Elhiszitek, hogy még néhány évig váraкоztam s csak azután mentem ismét vadászni.

A kárpáti zergék.

Hazánkban is vannak zergék, a Középkárpát vagyis a Tatra hegységben. De most már ott is nagyon megfogytak s évről évre mindinkább fogynak. Még a mult században egész nyájankint 20, sőt 40 darabjával lehetett őket a sziklák közötti gyepen legelészve találni. Akkor többnyire csak aranykeresők járták össze a nyár meleg és tiszta napjain a hegységet, de a hegyormókra azok sem bátorkodtak felmászni, mert akkoriban közönségesen azt hitték, hogy a Tatra legmagasabb csúcsaira nem lehet feljutni. A magas hegyeken s a völgyekben helyenkint termő fű a zergék számára maradt, mert odáig a föld népe nem hajtotta fel marháját és barmát; a zergék tehát csendes nyugalomban legelészhettek, s más ellenségek nem volt, mint némelly nagy ragadozó madár, mellyek a sziklatetőkön fészkelnek. Napjainkban egészen máskép van a dolog. A hegység alján levő számos szepesi és gallicziai falvakban és városcákban lakó urak többnyire szenvedélyes zerge-

vadászok, sőt a földmivelők is újabb időben nagyon megkedvelték a vadászatot. Különösen 1849-ig, midőn minden embernek szabad volt puskát tartani, minden faluban voltak vadász társulatok. Azon falusi vadászok a hegységben mind magasabbra és magasabbra merészkedtek föl, mind bátrabbak és tapasztaltabbak lettek, majd a legnyaktörőbb csúcsokat és ormokat is megmászták. Ők voltak elsők, kik a Lomniczi csúcsot s a Tátra hegység többi magas tetőit megmászták, s most is ők a vezetők és kalauzok, ha más ember akar azon csúcsokra fölmenni. Minthogy az egyes vadász azon hegyek között gyakran legyőzhetlen akadályra talál, azért többen egyesülnek egymással s társaságban teszik vadászati kirándulásaikat.

A szepesi zergevadászok a hegységnek minden völgyét, zugát, sziklafalát és oromját ismerik. Jól tudják, hol szoktak a zergék tartózkodni, honnan jönnek s merre járnak, micsoda sziklákon és mélységeken képesek fel- és átszökni, azt is tudják, micsoda ormokon és sziklafalakon képesek magok fel- és lekapaszkodni, s a legnyaktörőbb utakon is járnak, hol más ember szédülést kapna s a mélységbe buknék. Mindazáltal nem igen hallani oly esetről, mellyben a szepesi zergevadászt baj érte volna. Egykor illy zergevadász, midőn vele történetesen a hegységben találkozám, hanyattfüggő sziklapadot mutata, melly csak két láb széles volt s alatta fejszédítő mélység tátongott. E sziklapadon volt ő, midőn szélvihar és jégzápor meglepé, a jég szemek majdnem diónyi nagyságúak voltak, s minthogy az erős szél s a megázott szikla sikamlós volta miatt kénytelen vala lehajolni s kezével a sziklába kapaszkodni, hogy a mélységbe ne sodortassék, a jég csak úgy ropogta az ő

hátán. Durva posztóból való kabátja ugyan enyhíté az ütéseket, mindazáltal a 15 percz alatt, meddig azon rettenetes helyzetben kénytelen volt ott kuporodni, háta olyan lett, mintha megvesszőzték volna. Mondám neki, hogy a jégzáportól szenvedett azon csapásokat Isten büntetésének kell vennie, minthogy vakmerőn életét kockáztatja, holott felesége és gyermekei vannak, s intém, hogy máskor ne tegye. Megigéré, de nem hiszem, hogy szavának ura maradt.

A zergevadászatra nem visznek kutyát. Három négy illy vadász együtt kerekedik föl s egy vagy más völgybe mennek; az egyik hátramarad, a többiek tovább mennek a kitűzött helyre, ott azután külön külön lesbe állanak s így várják kész puskáikkal a felhajtott zergéket. Az t. i. a ki hátramaradt, mikor gondolja hogy az elébbiek már nemsokára helyökön lesznek, átmászik a sziklákon és hegyhasadékokon s így a túlnani völgybe igyekszik, mellynek felső nyílása körül az elébbi vadászok helyt foglaltak. Ha most azon völgyben zergékre akad, óvatosan hozzájuk közeledik, hogy ha lehet, egyet közzülök elejtsen, mikor is lövése által a többieket felfelé hajtja. Természetesen a lesben álló vadászok olly helyeket foglaltak el, mellyeket a felszaladó zergék el nem kerülhetnek. De minthogy a felső hegységben sok illy völgy, torok és zug van, azért néha megesik, hogy a vadászok három négy napig is ott maradnak a sziklák közt, ha nem sikerült, mindjárt eleintén céljokat elérni. Ekkor aztán gyakran kifogynak kenyérökből. De azzal nem gondolnak. Ha lehet marmotát ejtenek el és sütnek meg s ezzel csillapítják éhségöket, s ha marmotára nem akadnak, a keserű zsázsával, vagy vad tormával, vagy pedig az általok

ugynevezett zergegyökérrel érik be, melly növények helytel közszel a sziklák között teremnek. Különösen a zergegyökeret szeretik, mert íze kellemes, olyan mint a ságarépáé, s azt hiszik róla, hogy az az embernek a meredek sziklákon több bátorságot kölcsönöz.

A zerge nagyon éber és ijedős állat; a vadász azért nehezen közelítheti meg észrevétlenül. Különösen a szél irányára kell ügyelnie, mindig szél ellenében kell menni, s azért gyakran sok időbe kerülő és veszedelmes kerüléseket kénytelen tenni. Még hangosan szólania és pipáznia sem szabad, s mentől nesztelenebbül kell a sziklákon járnia, mert a zergének igen jó füle és szeme van; a zerge hozzá van szokva a néma csendhez, melly a magas tetőkön uralkodni szokott, mellyeken s mellyek között tartózkodik, minden szokatlan neszre rögtön eliramlik s mint a villám fut a sziklákon fel s le, mignem olly rejtekbe jut, hova ember nem mehet utána.

A zergék társaságban szeretnek élni, s rendesen együtt járnak legelőre, vizre s egyéb helyekre. Mondják, hogy a nyájankint legelésző zergék a magas sziklacsúcsokra egyes kémeket állítanak ki, mellyek hangos üvöltés által a nyájat a veszélyről értesítik. Nyáron soha le nem szállnak a magas sziklatetők vidékéről, s így a többi állatvilágtól el vannak választva. Szeretik a csendes magányt, s kis koruktól fogva ugy hozzá szoknak, hogy minden neszre ügyelve minden szokatlan hangtól elfutnak. Csak a sziklákat, a havat, a viz mormolását s takarmányukat ismerik, minden más dolog félelmet gerejeszt bennök. Különösen az embert nagyon rettegik, mert csak vadászokat látnak, ezek pedig legveszedelmesebb ellenségeik; lihegve szaladnak

el, ha csak messziről is megszaglálják őket. Azért sokat járhat az ember a hegyek között, a nélkül, hogy csak egyszer is élő zergét pillantana meg, legfőlebb apró kövecsek gurulását hallja itt ott, mellyeket a szökő zergék futtokban legördítenek, de magokat sohasem látja, mert ők hamarabb veszik észre az embert.

A zergék egészen ártalmatlan állatok, csak azon füvet eszik le, melly a hegyek legmagasabb tetői között itt ott zöldellik s mellyet se ember le nem kaszálhat, se más állat le nem legel. Mikor jól vannak lakva, a sziklák árnyában heverednek le, vagy meleg napokon az örökös hóra nyújtózkodnak s megpihennek, azután felszállnak a tetőkre, vagy pedig aláereszkednek a völgyek oldalaira, hol kedvelt takarmányukat lelik. Télnek idején, mikor a tetőket magas hó borítja, mind alább szállnak elsőben odáig, hol a törpe fenyő-bokrok ágai fonják be a sziklákat, s ott maradnak, valameddig a hó alatt zöldellő növények leveleit kikaparhatják. Ha még nagyobb hó esik, akkor még alább szállnak az erdőségbe, hol a fák kérgein termő zuzmókkal élnek, míg nem a lanyha tavasz felolvasztja a hótakarót, a mikor is megint följebb és följebb szállnak a tetőkre.

Öreg ép zergét alig sikerül valaha élve elfogni. De ha nőtény zergét ejtenek el, mellynek fia van, ezt könnyen megfoghatják. A szepesi vadászok néha a fiatal zergét elevenen viszik haza, s a szobában tartják. A kis zergék emberek között mindjárt megszeliődnek, a szobában az asztalra és székekre ugrálnak, szemökkel mind magasabbra néznek, s feljebb meg feljebb ágaskodva, mentől magasabb helyre vágyakoznak. Igen csinos, tarkos és virgoncز állatocska az illy zerge gidó, sokban

hasonlít a fiatal házi kecskéhez, csak hogy szőre szürkés barna színű. Kivált a gyermekek és nők nagyon szeretnek vele mulatozni. Csak az kár, hogy nem él sokáig, a meddig tejjel tartják; addig él, de a kertben soha sem tanul legelni, talán mivel kövérebb és durvább a kerti fű, mint az, melly a sziklák között terem s mellyet szeret.

A zerge a kecskenemű állatokhoz tartozik. Ezen nemű állatok t. i. több csoportra oszlanak; névszerint a gazellák, a sokféle antilopok, zergék, kőszáli kecskék s közönséges kecskék csoportjaira.

Megnőtt zergének 10—12 font fagygyuja s 30—40 font húsa van, ez majdnem olyan izű, mint az őz húsa. Bőrét és szőrét is lehet használni. Mind a hímnek mind a nősténynek két igyenest álló, felül kampó módjára hátragörbült, sima s kihegyesített szarva van.

Utazás déli Afrikában.

1. Készülődés és elindulás.

Déli Afrikáról még néhány év előtt mi európaiak nagyon keveset tudtunk, s még most is sok afrikai országról és népről majdnem semmit se tudunk. Azért sok bátor ember ment oda Európából, hogy a még kevésbé ismert vagy egészen ismeretlen országokat és népeket fölkeressék, kikutassák s leírásaik által azokkal is megismertessék, kik magok nem mehetnek olly messze. Azon merész utazók és fölfedezők között egy magyar ember is van, a szabadkai születésű Magyar László, kinek utazási munkája talán nemsokára meg fog jelenni. — Többi között Andersson Károly, svéd ember is ott járt déli Afrikában. Ez az Andersson nagyon érdekesen beszéli el kalandjait, mint tapasztalni fogjátok. Halljátok tehát, mit beszél Andersson.

Az 1849-diki esztendő vége felé Göteborg svédországi kikötőből tengerre szállék s Angliába hajózik; bajos, sőt veszedelmes utazás után Hull nevű városban

kötöttem ki. Angliában csak kis ideig akarék mulatni. Sok mindenféle négylábu állatot és madarat s másféle természettudományi gyűjteményeket vittem oda magammal, ezeket Svédországban gyűjtögettem vala, hogy Angliában eladjam s ekkép utiköltséget szerezzek magamnak. Nagy utat akartam tenni, de hova utazzam, ezt még magam se tudtam, kis koromtól fogva sokat barangoltam hazám hegyei között és erdőiben, nagyon szerettem a vadászatot s a természettudományokat, s most embertársaimnak ismeretlen országok kikutatása által akartam volna valamit használni.

Miután Hull városában kikötöttem vala, állataimat és gyűjteményeimet az ottani állattudományi társaság kertjében helyezém el, mignem azokat eladhattam. Többi közt két barna, egy évesnél valamivel öregebb medvém vala: ezek egy anyától valók s ikerek voltak, s úgy játszadoztak egymással mint valami kis cziczák. Nagyon busúltak, ha őket egymástól elválasztam. Mindegyiknek más más indulata volt; az egyik olly szelid és jó mint a bárány, a másik pedig kissé durczás és álnok természetű volt. Valaki meg akará venni a jobb indulatút; én kissé vontatva végre odaadám neki, s a vevő mindjárt el is vitte. Más nap meg akarám nézni állataimat; midőn a kertbe érkeztem, mindjárt hozzám sietett az ember, ki az állatoknak gondját viselte, s felkiáltá: „Jó, hogy itt van, u ram! medvéjének elment az esze!” S azután elbeszélé, hogy a medve mult éjjel összetörte a ketreczét s a kertbe szökött, hol aztán reggel ráakadtak. Ő mindjárt többed magával utána ment, s szerencsésen meg is fogták, épen mikor már a kertből is ki akart szökni, s ujra bezárták a ketreczbe. De a medve ételhez sem akart

nyulni s folyvást rettenetesen dühösködött. Midőn a ketreczhez érkeztem, a szegény medvét csakugyan a legnagyobb dühben találám; körmeivel a fapallót szag-gatá s hatalmas fogával a vasrudakat rágszálá. Alig nyitám ki az ajtót, már is dühösen rám rohant s talpaival felém csapkodott. No de kis korától fogva én neveltem vala fel, s nem egyszer birkóztunk egymással. Azért most sem ijedtem meg tőle s nemsokára a sarokba szorítám. De itt aztán megállt s a legsiralmasabb módon orditozni kezdte. Valóban megsajnáltam a szegény állatot, midőn vérbe borult s kidagadt szemét, fehér tájtékkal borított száját és szügyét s összesározott testét látám. Nem szégyellem kivallani, hogy szemem e szomorú látványra könybe lábbadt. Se ütés se czirógatás nem fogott rajta; csak dühösebb és dühösebb lett. Látám, nincs más mód benne, vagy agyon kell őt löni, vagy megint társához eresztetni. Barátom, ki az első medvét megvette vala, kérésemre csakugyan ezt is megvevé. A szegény pára legott észre tért, mihelyt társát meglátá. Világos tehát, hogy a medvék között is van testvéri ragaszkodás.

Hullból Londonba mentem. Itt Galton Ferencczel találkoztam, ki épen déli Afrikába készült. Szándéka volt az Afrika déli csúcsán, az ugynevezett Fokföldön levő angol gyarmatoktól éjszakra eső tartományokat összejárni s kikutatni, s ha lehetne, a nem rég fölfedezett Ngami tóig előnyomulni. Hallván, hogy én is szeretnék valami ösmeretlen országba utazni, azt az ajánlatot tevő nekem, kísérem el Afrikába, s ő majd az én utiköltségemet is megfizeti. Én ezen nemes lelkű ajánlatot nagy örömmel fogadám el. Mindjárt hozzá is fogtunk a készülődésekhez, melyeket olly

nagy és veszélyes utazás megkíván. Összevásároltunk puskákat, hosszú késeket, vadásztőröket, szekerczéket, baltákat, fejszéket, gyújtóüvegeket s más tüzi szereket, tájékoztatókat, aranyozott réz és sárgaréz karikákat és gyűrűket, róka-és patkányfogókat, ócska katonarukákat és mindenféle más portékákat és csecsebecséket, részint magunk használatára, részint ajándéknak a főnökök számára, részint pedig cserekereskedésre a vad népekkel.

Saját magunk használatára különösen jó fegyvereket, sok mindenféle löszert, vizsgálatokra szükséges többféle eszközt, írószereket, rajzkönyveket, festéket, fazekakat, késeket, villákat, tálakat, stb. szereztünk össze. Azonkívül három csónakot is vittünk magunkkal, hogy azokon a Ngami tavát meghajózhassuk.

Ekkép elkészülödvén, a hajóra szálltunk, s 1850-diki ápril 7-kén Plymouth városa kikötőjéből kiindultunk. Hosszas utazás után június 23-dikán az Afrika déli végén épült Fokvárosba érkeztünk. Itt még sok mindenféle bajunk volt, mig nem ismét hajóra szállhattunk, s Afrika nyugati partjai közelében éjszaknak hajózáván, augusztus 20-dikán a Czethalöbölben szálltunk horgonyra.

2 Az ökrök megszelidítése.

Néhány mérföldnyire a parttól a Namakva nevű szerezseny nemzet földjén Seppmanszdorf helység van, hol keresztyén hithirdető lakik, ki a benszültt pogányokat a keresztyén vallásra oktatja. Oda szállítók nagy bajjal podgyászunkat s azután kirándulást tevének

a belső tartományokba, hogy marhát szerezzünk magunknak. Déli Afrika azon országaiban sehol csinált út nincsen, de völgyön hegyen, tüskön s bokron keresztül kell utazni. Rendesen ökörhátan teszik az utat s a podgyászt is az ökör hátán szállítják tovább. Némelly utazók és kereskedők szekeren is szállítják az árukat, élelmet és lőszereket. Azon szekerek nagyon otrombák és idomtalanok, igen nagyok és erősek, hogy a csinálatlan uton el ne törjenek. Azon szekerek elé rendszeren szintén ökröket vagy öszvéreket fognak; lovat ott nem találnak, s azon lovak, melyeket az utazók magokkal visznek, többnyire igen hamar elvesznek azon tartományokban. Déli Afrikában mindenesetre az ökrök legalkalmasabbak mind a teherhordásra, mind a szekérvontatásra, mind pedig a lovaglásra. De nekünk nem volt kitanított s megszelidített ökrünk, tehát elindulásunk előtt néhányat ki kelle tanítanunk. Szerencsénkre egyik emberünk jól tudott az ökör szelidítéséhez és tanításához. Ezt következő módon teszik:

Hosszú bőrszjnak egyik végén nagy hurkot csinálnak, melyet öt hat láb hosszú botra erősítenek. E bottal egy ember észrevétlenül a legelésző ökörhöz lopódzik s a hurkot az ökör hátulsó lába elé úgy tartja, hogy mikor ez előre lép, lábával a hurokba kerül. Mihelyt az ökör lába a hurokban van, az ember hirtelen összerántja a hurkot. Az ökör, midőn lábán a bilincset érzi, nagyot ugrik előre, de az emberek, kik a szjnak másik végét tartják, hamar visszarántják őt. Az ökör újra ugrik, kirúg, bömböl, tajtézkzik mérgiben, megijedt pajtásai szintén bömbölnek, az emberek pedig kiabálnak, a kutyák vonítanak, szóval rettenetes zaj, sürgés forgás s veszélyes mozgalom támad. A hurokra

kerített ökör néha a méregtől és félelemtől egészen megdühösödik s a szijat tartó embereknek rohan, látván, hogy másképp el nem szabadulhat. De végre erőködései folytán elgyengül s elbágyad, s ekkor mindjárt egy vagy két ember a farkánál fogja, mások pedig szarvaira is vetnek hurkot. Azután mind a két szijon huzzák, s ekkép földre terítik. Erre a farkát lába közzé fogván, oldalbordáira szoritják, fejét pedig oldalra fordítják s szarvainál a földbe nyomják. Az ökör ezen fekvésében meg sem moccanhat, s ekkor orra porczogóján keresztül rövid de erős botot szúrnak, mellynek két végire kantáruul szolgáló erős szijat kötnek. Az ökör orra igen érzékeny, s mikor a kantárszijat kissé meg-rántják, mindjárt fáj az ökörnek, s így könnyen lehet azt igazgatni; fájdalom kényszeríti az engedelmességre. De ha még ezután is makacskodik s nem akar csendesen állani, a terhet vagy fektiben kötik a hátára, vagy fejét egy fához kötik, lábait pedig hurokba szoritják, hogy ne rugdalódzhassék, s így terhelik meg, vagy végre két szelid ökör közzé vezetik s ekkép rakják hátára a terhet.

Eleintén csak egy bőrt vagy üres zsákot tesznek rá, mellyet hosszú szijjal a derekához kötnek, azután mind nagyobb és nagyobb terhet raknak rá. Ekkép az ökör nemsokára megszeliidül s azután nyugodtan czipeli a hátán levő podgyászt. Rendesen azok a legjobb teherhordó ökrök, mellyek eleintén legmakranczosabbak; ellenben azok, mellyek mindjárt elfogatásuk után nyugodtan maradnak a földön, míg a terhet rájuk kötik, rendesen semmit se érnek, mert azután soha sem akarnak felkelni, s gyakrun még akkor sem mozdulnak meg, ha tüzzel égetik. — De még egy baj van az

ökrökkel; azok tudniillik csordában egymás mellett szoktak járni, s ha már az emberülést és teherhordást meg is szokták, nem akarnak egymás után járni, sem elől menni, sem kellő távolságban hátul maradni; ha nincs kolompos ökör, melly elől jár, az egész csapat mindjárt megáll. Kevés ökör van, mellyet úgy lehet kitanítani, hogy a csapat vezére, a kolompos legyen.

Végre minden bajokon keresztülestünk; otromba szekerünk elé nyolcz öszvért fogtunk s elindultunk. De ökreink még nem igen akartak engedelmeskedni. Alig tettünk vala néhány lépést előre, midőn egy izmos fiatal ökör a csapattól elválván, megfordult s visszairamlott. Ketten, Galton barátom meg én utjába vetők magunkat, hogy megállítsuk, de az ökör nagy dühvel barátomnak rohant s csak igen kevésbe mult, hogy fel nem türkölte. Végre ismét rendbe szedők a csapatot s tovább indultunk a homokos és kopár síkságon. Igen kevés vizet találtunk, s a nap forrósága és a szomjuság minket és embereinket s ökreinket nagyon elgyötré. — Nagy ügygyel bajjal a da m a r a nemzet földére érkeztünk.

3. A damarák és az oroszlánysok.

A damarák többnyire szálas, szép termetű emberek; arczuk is csinos, testök színe sötét, de nem egészen fekete. Kivált a fiatal leányok és nők szép termetűek, lábok és kezek igen kicsiny. De mind a férfiak, mind a nők igen szennyesek; soha se mosakodnak, s egész testöket veres földdel és zsirral mázolja és kenik be. Ruhául csak egy bárány- vagy kecskebőrt viselnek,

mellyet vagy derekuk körül kötnek vagy nyakukba vetnek. Ezen bundát is bekenik zsirral és bemázolják veres földdel, a vagyonosabbak holmi vas és réz golyócskákat is aggatnak rá. A férfiak rendesen hajadon fővel járnak, de hideg vagy esős időben darab bőrből készített föveget viselnek. A nők a bundán kívül mélé furcsa vállfüzőt is viselnek. E füzőt így készítik: a strucztojas héjából számtalan apró kerek darabkákat zsinigre fűznek, s hat vagy nyolcz illy füzért derekuk körül kötnek, s ebből áll füzőjük. A vagyonosabb nők sok vas és réz karikát is viselnek derekukon s lábok bokája körül; a férfiak pedig ékességül számtalan finom bőrszijaeszkákat kötnek tomporuk körül, e szijaeszkákra azután bunkóikat, nyilaikat stb. akasztják. A fiúk többnyire meztelenek, de a leányok bőrből készült kötényt viselnek. A damaráknak következő fegyvereik vannak: dárda, mellynek nyele többnyire fából van, éle igen széles, s lágy vasból készült; e dárdát késül is használják; azután göresös bot vagyis bunkó, mellyet igen jól tudnak forgatni; végre íj és nyíl. Soknak már puskája is van.

A homokos sikságon, mellyen utaztunk, a nagy szárazság miatt a kutak és források majdnem mindennütt ki voltak száradva. Egy helyütt azonban még néhány bugyogó forrásra akadtunk, hol mindjárt tanyát ütöttünk. Éjtszaka a vadállatok mind a forrásokhoz gyűltek, hogy szomjukat oltsák; hogy tehát magunkat és barmainkat a ragadozó állatok ellen megóvtalmazzuk, egész tanyahelyünket erősen bekerítők. Kivált egy estve a vadállatok sokat zaklattak bennünket. A nap alig szállt le nyugaton, már is megkezdék rettenetes muzsikájokat, mellyet azután késő éjjelig folytattak. Ekkor

csend lett, s én azt gondolám, az állatok már elkullogtak. Tehát megengedtem embereinknek, kik addig őrt állottak vala, hogy lefeküdjenek. De nemsokára rettetes zajt, futkozást, dobogást, nyeritést hallánk; mindnyáján fölriadtunk, s egész tanyánk zavarba esett. Embereink részint örülten ide s tova futkostak, részint mintha a földhöz volnának szegezve, egy helyt maradtak és sirtak mint a gyermekek. Híjába igyekeztem őket lecsendesíteni. Fegyvert ragadva kimentem a kerítésből, s azonnal oroszlánok tüzes szemén akadt meg tekintetem. Nehányszor közzéjük durrogtattam, de mint más nap reggel láttuk, egyet sem találtam. Az oroszlánok igen nagy dühben voltak, mert a forrásra sereglett zebracsapatot támadtak vala meg, de a zebrák szerencsésen kimenekültek körmeik közzül. A zebra igen csinos lóféle állat.

Más alkalommal, hajnalhasadtakor épen csapatunk előtt borzasztó oroszlánordítást hallánk. Csakhamar két orosz lány, egy him s egy nőstény, valami 150 lépésnyi távolságban kibukkant a bokrosbul. Midőn csapatunkat megpillanták, újra olly rettenetes ordítást kezdének, hogy barmaink egészen elszilajultak. Az ökrök hátra rohantak, bögtek, az emberek kiabáltak, a jármok és szekerek recsegték, az orosz lányok pedig egyre bömböltek. A him közelebb és közelebb jött, de azután ismét a bokrok közé vonult, a nőstény pedig valami 300 lábnyi távolságban megállt. Én leszöktem ökrömről, s kettős csövű puskámmal neki mentem a nősténynek. De egyik emberünk, ki tapasztalt vadász volt, kére, ne löjjek, mert ha az orosz lányt egyszerre agyon nem lövöm, tüstént ránk fog rohanni.

Tehát nem lőttem, de közelebb menvén, farkas

szemet néztem az orosz lány-nősténynyel. Embereink azalatt az ökröket igyekeztek rendbe szedni. Az egyik málhás ökör elszabadult vala, egy gyorslábu damara utána ment, hogy visszahozza. Egyszerre hátunk mögött hallunk valakit jajgatni. Megfordulok; s hát ott látom a hím orosz lányt a damara és ökör után ügetni. A damara kezében történetesen égő üszök volt, ezt forgatá ide oda, hogy az orosz lányt elriaszsza. Én tehát mindjárt a damarának sieték segítségére. Azalatt az ökör merész ugrással megkerülé az orosz lányt s társaihoz szökött. A reményében megcsalatkozott orosz lány még néhány mérges és vad tekintetet lövelt a megszabadult ökrökre, azután hangosan ordítva hirtelen eltűnt. Példáját csakhamar társa is követé. Ekkép minden baj nélkül megszabadultunk az olly szokatlan és veszélyes megtámadástól. Embereink az orosz lányok megjelentekor mindjárt a szekerekre menekültek, s még eltávoztuk után is sokáig remegtek. Az orosz lány, ha nem bántatott, járomba fogott vagy embertől vezetett ökröt nem szokott megtámadni, hanem ha sokáig koplalt, mikor is az éhségtől hajtva mindent megtámad.

Valamelly estve embereink szomszéd faluba menvén, csak magam maradék a tanyán; kutyáink is elszéledtek vala. Az éjszaka kissé meleg, de igen szép és csendes volt. Hogy a szép időt jobban élvezzem, ágyamat a szekérről levettem s a kerék mellé a földre tettem. Velem átellenben valami husz lépésnyi távolságban tamarikfa berek volt. Sokáig hevertem ott be nem hunyt szemmel. Az egész természet olly csendes és békés, az éj olly nyugodt vala, hogy a lehullé levél nesztét is meghallottam volna. Egyszerre a tamarik berekben

halk, zörgő neszt hallék, mintha ott valami állat lap-pangana. Azt hívém, valami hiéna vagy sakálfarkas akar meglátogatni, felszöktem s puskámat fogtam, melly mindig oldalam mellett töltve hevert. De az alattomban ólálkodó és kullogó hiéna helyett méltóságos orosz lány jelent meg, megvallom, nem kis rémületem-re. Rögtön szügyének szegeztem puskámat, mindazonáltal el nem sütém, mert reméltem, hogy az orosz lány majd oldalával fordul felém, a mikor is biztosabban s könnyebben ejthettem volna el. De az orosz lány, a szerket megpillantván, tompa bögést hallatott s visszakotródott a bokrosba. — Valami olly fenséges és tiszteletet parancsoló van abban, mikor az állatok királya a pusztá sivatagon föllép s meglepetve vagy makacsul ott áll, hogy látásán az ember szive önkénytelenül is sebesebben dobog.

Más éjtszaka, midőn tanyánkra visszatértem, egyszerre igen siralmas haogot hallék, melly valami fuldokló ember nyögéséhez hasonlita. Először is azt gondolám, az orosz lányok valami belföldit leptek meg, ki a víz mellett lesben állott vala. Mig szorult kebellet a siralmas nyögésre figyelék, melly gyengébb és gyengébb lett, más oldalról emberi beszéd és gyors léptek zaját hallám. De a nagy sötétség miatt semmit se láttam. Tovább nem maradhattam veszteg; felkapva puskámat oda siettem, honnan a haldokló hang hallatszék. Csakhamar több belföldi emberre akadtam, kik szintén oda siettek, hova én. Tamarik erdőbe juték, azután kis vigályzatra, hol valami nagy fekete tömegbe botlottam, hogy majdnem elbuktam, s ugyanakkor nyilat is hallék fejem mellett elsurranni. E pillanatban rettenetes orosz lányordítás hallatszék, mellyre a föld megrendült.

Az orditást egy sereg belföldi ember diadalmas kiáltó-
zása követé.

Mindez nagyon meglepett, s midőn meglepeté-
semből fölocsudtam, úgy találám, hogy a sötét tárgy,
mellyen megbotlottam, egy belföldi ember, ki döglött
zebralovon fekszik; egyuttal azt is megtudám, hogy a
nyöszörgés, melly egészen haldokló ember nyögő hör-
géséhez hasonlított, a zebrától eredt vala.

A belföldiek jól tudták vala, hogy az nem ember,
s csak a haldokló zebrát akarták az oroszlánytól elkapni,
a mi nekik csakugyan sikerült is. Nehányan közülök
mindjárt tüzet raktak, a többiek pedig haditánczot jár-
tak a zsákmány körül, cseppet se gondolva az orosz-
lánynyal, melly csak néhány lépésre volt. Midőn a
lángok fellobogtak, világosan láthatók őt, a mint a kö-
zel bokrosban fel s alá sétála. Valami kis kutya nagyon
közel merészkedék hozzá, ez csak egyet ránta első lábával
s a kutya testét egészen felhasítá körmével. A szegény
eb a földre fityegő bélével még a tűzhöz vánszorga, azu-
tán kiadá páráját. Megható volt látni, a hű állat mily-
lyen háládatosan csóváltatá farkát az ő ura előtt, ki
felszakított hasát bedugni s a vérfolyást megállítani
törekedék. A belföldiek vad képei, mellyek a lobogó
tűz fényében még vadabbaknak látszottak, a haldokló
kutya, mellyre felindult ura nagy szomorúsággal lehaj-
lék, a zebra megcsonkított teste s a csak néhány lé-
pésre levő oroszlánny, mindez nagyon sajátságos jele-
net volt. Minden perczen azt vártam, az oroszlánny
meg fog rohanni, s készen álltam ő keme kellő elfoga-
dására. Már több ízben rája is szegezém puskámat s
ujjaimat a ravaszra tevém; de jobban ismertem az
oroszlányt, semhogy nem tudtam volna, hogy, ha első

lövésre agyon nem lövöm, bizonyosan többen közölünk halállal fognak lakolni. Várakozásom ellenére az orosz-lány nem bántott, s a belföldiek nyugodtan konczolhaták fel s viheték magokkal a zebrát. — Afrika belsejében a belföldiek igen gyakran igyekeznek az oroszlányt zsákmányától elejteni. Lesbe állanak a vízkátyuk mellett, hova az antilopok s más állatok s ezek ellenségei, az orosz-lányok, vízre szoktak járni. Sok helyütt a belföldiek jobbra csak az orosz-lány elől elkapott zsákmányból s a döögökből élnek, mellyeket az orosz-lány napfölkeltéig el nem falatozhatott s ott hagyott, mikor hajnal hasadtával nappali tanyáját keresé föl. De a zsákmányt nem mindig sikerül elkapniok. Ha az orosz-lány éhes, akkor igyenest a megtámadóknak rohan, s gyakran azokat is elkölti, kik zsákmányától elejteni akarták.

Egyszer épen ebédeltem, midőn néhány belföldi lélekszakadva hozzám rohan, kiáltozva: „ongeama, ongeama,“ azaz orosz-lány! Olly sokszor hijába kiáltozták vala: farkas! farkas! hogy most nem igen ügyeltem rájuk. De miután folyvást erősítették, hogy a közelben orosz-lányt láttak, melly egy kecskéjüket széttépte, csakugyan felkészülék s velök menék.

Nemsokára ott termék a tamarik bokros előtt, hol mint állíták, az orosz-lány elbuvott. A bokros felett emelkedő dombokon egy sereg damara és namakva állott csatarendben, kópjakkal s egy két puskával fegyverezve. Nehányan a cserjék közzé mentek, hogy az orosz-lányt fölverjék. Ugy látszott nekem, a hajtók nagyon gyávák és lassúk, tehát elhivám őket onnan s magam menék a bokrosba egykét ember és kutya kíséretében. Ez veszélyes dolog volt, mert a felette sűrű

bokrok között néha csak négykézláb mászhattam odább, úgy hogy az oroszlán könnyen észrevétlenül is megrohanhatott volna. De még nem igen tudtam, hogy mi az a félelem; csak a leforrázott eb kerüli a konyhát.

A mint ekkép előre nyomultam, hirtelen, s tőlem csak egy két lépésre, tompa mérges bögést hallék, mire a kutyák rögtön felborzadt szőrrel s lábok közzé szorított farkkal hozzám simultak. Ugyanekkor a parton álló damarák ér namakvák rettenetes ordításra fakadtak: ongeama! ongeama! s egyúttal fegyvereiket is el-süték. Erre ismét csend lett, mert az oroszlán, mint utóbb hallám, miután a bokros szélén egy perczig mutatkozott vala, megint a cserjék közzé vonult.

Még egyszer kísértém meg az oroszlánt fölverni; ez azonban látván, hogy az ellenség a nyílt mezőn lesi, nem akara rejtekéből kibujni. Mindazáltal sikerült nekem őt megint a bokros széléig hajtani, hol új lövéssel fogadtatott; de a damarák kezében a seprőnyél ép annyit használt volna, mint a puska, annyi lövésök közül, úgy látszott, egy sem találta az oroszlánt.

Végre belefáradva s bosszankodva a belföldiek ügyetlenségén, odahagytam a tamarik berket s föl-hívtam a belföldieket, hajtsák ki az oroszlánt, majd én veszem célba, ha előbuvik. De egynek sem volt elég mersze. Azalatt a nap lehanyatlott, én tehát még egy próbát akartam tenni. Csak egyetlen egy belföldi kíséretében újra a bokrok közzé mentem; sokáig hijába kutattam, de azután kissé gyéres helyre érkezvén, az oroszlán egyszerre kevés lépésnyi távolságban kiugrott. Fekete sörényű s akkora oroszlán volt, millyent Afrikában még nem láttam vala. Olly sebesen és könnyeden szökdelt, hogy már a sűrűbb bokrok között

vala, midőn rá lőheték. Golyóm talált, a megsebesült állat rögtön megfordult s rettenetes orditással felém rohant. Nehány lépésnyi távolságban meglapult, mint-ha ugrásra készülne, s fejét előlába közzé dugta. Most nagy vadászkést fogtam jobb kezembe s térdre bocsátkozva vártam megtámadását. Keblem elszorult, nagy veszélyben forogtam. De eszméletem és bátorságom egy pillanatig sem hagyott el, hisz jól tudtam, ez úttal csak hidegvérű bátorság képes életemet megmenteni.

Most nekem kellett volna megtámadnom; de a közbeneső bokrok s a porfelleg miatt, melyet az oroszlán a földet csapkodó farkával támasztott, fejét ki nem vehetém világosan, s a legnagyobb esztelenség lett volna teste más részének irányozni. Azért löni sem akartam. Mig figyelmes szemmel az oroszlán minden mozdulatát lestem, egyszerre rám ugrott; de vagy nem jól irányozta ugrását, mert testemet a magas fű részint eltakará, vagy én ösztönszerűleg félre fordultam, mig ő ugrott, vagy pedig az oroszlán rosszul számította ki a távolságot, — elég hozzá, az oroszlán épen fejem fölé ugrott el s háromnégy lépésre hátam mögött érte a földet. Föl sem kelve, tüstént megfordultam azon a helyen, hol térden álltam s puskám másik csövét durrantám az oroszlánra; ez oldalával volt felém fordulva, s golyóm a szügyébe nyomult s egészen összezúzta azt. A lövésre újra felém ugrott, de súlyos sebet kapott, s azért még elég korán félre fordulhattam; életem azonban csak egy hajszálon függött, mert csak emberkarnyi távolságban rohant el mellettem. Azután a másik oldalon a sűrű erdőbe sántikált. Nem akaródzott utána menni, mert az éj már beköszöntött vala.

Másnap korán reggel kimentem, hogy az orosz-
lánt fölkeressem. Nem sokára elértem a helyet, hol az
éjtszakát töltötte vala. A homok mindenütt vérrel volt
festve, a gallyak letörve s lenyomva, mert a sebesült
állat ide oda tántorgott. De magát az oroszlánt sehol se
találtuk, nyomait is elvesztők, mert más oroszlánok
eltörölték azokat, csak néhány nap múlva akadtunk a
dögre, nem messze azon helytől, hol nyomait elvesz-
tettük vala.

4. Smelenreménye és környéke.

Mig Galton barátom Jonker afrikánerhez ment,
ki hatalmas és kegyetlen namakva főnök, hogy közte
s a damarák közt békét szerezzen, én a Smelen-reménye
nevű hithirdető helyen maradék, a Szvakop folyó part-
ján, s mondhatom, azon csendes, magányos és kies
helyen néhány igen boldog napot tölték. Reggel ren-
desen vadászatra menék, s számos vadat lövök, név-
szerint giraffot, gnut, zergebakot, ugróbakot, kudut,
pallaht, kőszáli kecskét, stb.

A roppant hosszú nyakú giraffot bizonyosan
mindnyájan ismeritek, legalább képét láttátok. A gnu,
zergebak, ugróbak, kudu és pallaht mind
megannyi különböző antilop faj. A gnu nagyon különös
állat, szarva és fejénél fogva a bivalyhoz, nyaka- és
sörényénél s teste alkatánál fogva a lóhoz, lábának al-
katára nézve pedig a szarvashoz hasonlít. Az ugyneve-
zett zergebak még nevezetesebb állat, sörénye és farka
a lóéhoz hasonlít, feje és szőrének színe a számáréhoz,
lába és lábszára pedig olyan, mint az igazi antilopé.

Két fényesen fekete szarva majdnem igenyes, csak kissé van hátra hajlítva, valami három láb hosszú; a nőstény szarva valamivel hosszabb, de karcsubb és vékonyabb. Ha az ember oldalról nézi a zergebakot, két szarva csak egynek látszik, s tán ez adott okot az ugynevezett egyszarvu költött hírére. A teljesen megnőtt hím majdnem akkora mint a szamár. Igen gyors állat, s a nyílt mezőn a ló alig tudja utólélni. Az embert nem meri megtámadni, de ha valaki bántja, akkor rettentő szarvával igen jól tudja magát védelmezni, mert ezzel előre is hátra is döfhet. Még az orosz lánytól sem fél, sőt néha agyon is döfi azt. Szarvát csiszolni lehet, s egyebek közt erős és szép sétatbotot is csinálnak belőle. Husa igen jó izü.

Egyszer kőszáli kecske és kudu ollót elevenen fogtam el, s azután fel is neveltem őket. A kecske ollót egy házi kecske szoptatta, a kudunak pedig néhány napig kanálban, azután szoptató üvegben nyújtam a tejet. Mind a kettő igen csinos állatka volt s hamar megszeliült és szófogadó lett. Gyakran gyönyörködünk fürge ugrásaikon és játékaikon. De végre mind a kettő kimult a világból; a kőszáli kecske az út fáradtságától dögölt meg, a kudut pedig kénytelen voltam agyon löni, mivel takarmányom elfogyott.

A hiénák igen gyakori vendégeink voltak. Kivált sötét esős éjszakákon lopóztak a juhakolba, hol azután nagy kárt tettek. Azért ismételve üzőbe vettük, de hiába. Hogy végre tőlük megszabaduljunk, útjokba olly alkotmányt raktunk, mellynél fogva magok lötték meg magukat.

Ezen magálövő alkotmányt a következő módon csinálják. Alól megnyesett, két fiatal fán vagy pedig

a földbe erősen vert két karón puskát erősitenek meg, úgy hogy a puska szája kissé felfelé álljon. Azután egy darab fát a puskaagyra kötnek, úgy hogy ezt kissé előre vagy hátra lehessen tolni. E fadarab alsó részét zsinoggal a puska ravaszához kötik, felső végére pedig hosszabb zsinórt kötnek, ezt azután a töltő-vessző csövén keresztülhuzzák s végére darab hust raknak, épen a puska nyílása fölött. Azután az egész helyet tüskés bokrokkal bekerítik s csak egy bejáratot hagynak, a puska nyílása irányában. Mikor már a hiéna oda lopódzik s a husdarabot szájába veszi, ezzel a zsinórt is megrántja, a puska legott elsül s a golyó összezúzza koponyáját.

Néha a párduczok is meglátogattak. Valamelly éjtszaka rettenetes kutyaugatás és vonítás, meg nyöszörgés riaszta fel álmomból. Mindjárt azt gyanítám, valamelly vadállat kutyaínkat bántja, s ágyamból felszökve puskát ragadtam s oda sieték, honnan a zajt hallottam. De a koromsötét éjtszakában semmit sem láttam, tehát fáklyát gyújték, s ekkor mindjárt nagy vérfoltok s párducz nyomai ötlének szemembe. Csakhamar észrehevém, hogy legjobb és leggyorsabb kutyám vészett oda. Híjába kerestük s hivatogattuk, bizonyosan a párducz vitte magával. De az éjtszaka miatt semmit se teheténk, tehát ujra lefekvém, jóllehet a szegény kutya sorsán tünődve sokáig el nem alhatám. A szekerem fekszem vala le, egyszerre uj vonítást hallék, s a mint oda mentem, honnan a bus vonítás hallatszott, csakugyan kutyámat találtam, melly sűrű bokorban elterülve feküdt. Noha a szegény pára nyakán és mel-lén több seb vala, mindazáltal rám ismere s farkát csóválva szomorúan rám tekintte. Igen megsajnáltam

a szegény kutyát s a házba vittem, hol néhány nap múlva fellábadt.

Már másnap egészen váratlanul bosszút állottunk a kutyaért. Néhány embereink a folyó medrében lefele mentek vala, hol sakált üztek, s véletlenül a párduczra akadtak, midőn a parton legelésző kecskéinkre ólálkodék. Mihelyt a párducz észrevette, hogy szemmel kísérik, tüstént egy fára menekült, hol azután embereim sokáig küzködtek vele, mignem 16 sebet ejtének rajta, részint megmérgezett nyilakkal, s ekkép megölék.

A négylábu állatokon kívül sok mindenféle madarat is lőttünk, névszerint ludat, kácsát, gyöngytyúkot, többféle túzokot, stb. A nagy túzok nagy mennyiségben fordult elő, de igen szilaj és óvatos volt, hogy nagy szerencsének tartók, ha egyét lelőheténk. Egyik túzok, melyet én ejtettem el, huszonnyolcz fontot nyomott. Sok túzokot lőttem Afrikában, de egy sem nyomott annyit, mert azok rendesen 14 vagy 15 fontosok. A túzok húsa igen gyenge és jóízű, véleményem szerint nincs déli Afrikában jobb ízű vad szárnyas. Gyöngytyúk annyi volt, hogy sok, épen tojtak, s elég tojást szedtünk, ezeket igen szerettem.

De Smelen-reménye környékén fehér hangya is elég van. Ez alkalmatlan és káros, de másfelől meg nagyon érdekes rovarok ott akkora hangyabolyokat építenek, hogy az ember elbámul rajtok. Némelly hangyaboly terjedelme száz, magassága pedig húsz lábat is tesz. Nappal azon hangyák nem igen mutatkoznak, de éjjel mindent ellepnek a földön, s bőrt, lemezt, szóval mindent összerágnak és összelyuggatnak. A fehér hangyák nem kívülről hordják és rakosgatják össze az ő lakjaikat, mint a mi hangyáink, de belülről építik fel

azokat. Rendszeresen sötétben dolgoznak, s korán reggel ki lehet venni az új felhányásokat, melyekkel lakjaikat az elmúlt éjszaka alatt kitágították. Társaságokban élnek, minden társaság számtalan egyes hangyából áll; nemcsak a földben, de a fákon is tartózkodnak, gyakran az ember lakásain mindent összerombolnak, ami fából van építve. A fában tudnillik igen sok üreget fúrnak, melyek mind egy pontba egyesülnek. E mellett a fa külsejét nem fúrják át, s kívül semmit sem látni rajta, de ha az ember csak megérinti, egyszerre az egész fa összeroskad s izzé porrá törik.

A fehér hangyák lakjait gyakran vad méhek foglalják el. Ezek itt igen szerény és békeszerető állatok; soha se hallottam, hogy valakit megcsiptek volna, pedig a vad emberek gyakran meztelenül s minden óvakodás nélkül mennek közzéjük s fosztják meg a méztől.

5. Az ovambók.

Utunkat Damaraországon át folytattuk. Sok bajunk volt különösen az akáczféle, tüskés bokrokkal és fakkal, melyek az egész térséget elborították. Az Afrikában megtelepedett holland gyarmatosok azon tüskés fákat „várj-keveset“ névvel nevezik, mert csakugyan gyakran megakad rajtuk az ember s várakozni kénytelen, míg ruháját tüskéiktől megoldja. A ki déli Afrikának azon részén járt, bizonyosan jól ismeri a „várj-keveset“ fákat. Mert senki se vergődhetik rajtok keresztül, a nélkül hogy ruhája nagyobb részét ott ne hagyja. E bokrok és fák tüskéi többnyire olyanok mint a horog s olly erősek, hogy egykönnyen le nem törnek.

Mindenik tuskére hét fontnyi terhet is lehetne akasztani, a nélkül hogy az letörnék. Már most gondoljátok meg, az emberbe egyszerre legalább husz illy horgas túske kapaszkodik! Elhiszitek tehát, hogy ruháim nagyobb része a „várj-keveset“ tuskéin maradt s nem-sokára egyetlenegy tisztos ruhám se vala.

Mint mondtam, a Czethal-öböltől egészen a Sme-len-reménye nevű telepítvényig keletre utaztunk a Szvapak folyó mentében. Onnan éjszagnak fordulánk s Damaraországon keresztül utazván, az o v a m b o nemzet földére jutánk. Mindjárt az első ovambo pásztortanyán igen sok marhát és embert találánk. Azonnal egész sereg kíváncsi és bámuló ember tolonga körül-tünk, mert az ovambók még soha európai embert nem láttak vala. Még Damarországban találkoztunk vala ovambo kereskedőkkel, kiket azután hazájokba elkísértünk. Azon ovambo kereskedők azt állíták, hogy az Afrika nyugati partjain letelepült portugallokkal is üz-nek kereskedést s hogy a portugalok által a puskák-kal is megismerkedtek. De midőn egyszer két pusztatyú-kot lőttem, a puska durranására annyira megijedének, hogy szájtátva s egész testökben remegve báméskodának. Még az elejtett madarakhoz se mertek nyulni, s mindjárt elrémültek, ha a puska csövébe csak fuj-tam is.

Az ovambók sajtóságos módon üdvözlík a hozzá-jok beszóló ismerősöket. Mihelyt a pásztortanyára ér-keztünk s letelepedtünk, mindjárt roppant nagy tálak-ban frís vaját hoztak. Azután a k r á l azaz helység feje a velünk együtt megérkezett ovambo kereskedők arczát és mellét kené meg vajjal. Majd ránk került a sor. Midőn Galton barátom látá, hogy mit akarnak

vele tenni, kinyujtá két kezét s mondá: „No hát, Isten nevében! ha már másképp nem járja, legalább legyenek mentől kegyelmesebbek!” Tehát csak néhány barázdát húztak az arczán a vajjal, mire az egész társaság kacagni kezdett.

Folytatván utunkat, igen szép és termékeny tartományba jutánk. Damaraországban előforduló sűrű bokrok helyett, mellyek között minduntalan attól kellett félnünk, hogy a nagy tövisek ökörparipánk hátáról lerántanak, Ovamboországban végtelen szántóföldeket és réteket találánk, mellyeken számos tanyák és lakhelyek valának elszórva. Itt ott óriási, terebélyes gyümölcs- és más hasznos fák emelkedének, mellyek közül majd egyes, majd csoportokban álló legyező pálmák tűnének ki. Nekünk ezen ország valóságos paradicsomnak tetszett, melly minden eddigi bajainkat és fáradozásainkat bőven megjutalmazá.

Különösen egy óriási fa ötlött szemembe. Almához hasonlító gyümölcsöt terem. E fa gallyai és ágai olly terebélyesek, hogy kerületök 432 lábat tett.

A szántóföldek kölesforma gabnával voltak bevetve. De az ovambók ezenkívül tököt, görögdinnyét, babot, borsót s más főzeléket, sőt dohányt is termesztének. Mert ám, mind a damarák, mind a namakvák és ovambók nagyon szeretik a dohányt. Tulajdonképi városok és falvak nincsenek Ovamboországban, rendesen minden család és nemzetség külön lakik a szántóföld közepett épült s erős sövénynyel kerített gunyhókban.

Vége Nangoro király fővárosába érkezénk. Már majdnem három egész napot töltöttünk vala ott, midőn Nangoro király tanyánkat meglátogató. Roppant vastag, potrohos hasú és pozsgás testű ember volt, hogy

alig birt lábán járni s csak nagy nehezen tipegetett. Azután majdnem egészen meztelen volt. Nangorón kívül alig láttunk kövér embert az ovambók közt, s tán ők is úgy tesznek mint más afrikai népek, hogy csak a legkövérebb embert választják királylyá.

Galton barátom a király előtt mindjárt feltalálá a neki szánt ajándékokat, de úgy látszott, csak a tehén és ökör érdekelte őt némileg, a többi ajándékokra nem is hederített. Galton beszédje se hatott Nangoróra, ő keveset vagy épen semmit se válaszolt; igaz, lélekzeni is alig birt, hogy tudott volna hát sokat beszélni. Mint alattvalói, úgy ő sem akarta elhinni, hogy a puskalövésnek olly nagy hatása volna. De midőn látta, hogy a kilőtt hegyes golyók olly mélyen furódtak az élőfába, csakhamar megmásította véleményét. Többen, kik akkor először hallották a puskaszt, annyira megijedtek, hogy minden lövésre arcukkal a földre estek s darabig így hasalva feküdtek. A felbocsátott röppentyük még nagyobb félelmet okoztak bennök.

Midőn egyszer Nangoro királynál látogatóban valánk, kivált sok serrel kínáltak meg bennünket. A serttökből készített kanállal meritették nagy lopótökevényből s csinosan készített fapohárban tették elénk. Történetesen rosszul éreztem magamat s nem igen láthatam az italhoz, sőt mikor ittam, félrehúztam a számat. Nangoro ezt alkalmasint az ital hatásának tulajdonította, s hirtelen királyi botjával, melly nem egyéb mint közönséges hegyes bot, nagy dőfést tett a hasamra. Keresztbe tett lábbal a földön guggoltam vala, de az erős ütésre rögtön felszöktem; Nangoronak, úgy látszott, nagy öröme volt benne, de én ökemét a manóba küldtem volna. Azonban hogy meg ne sértsem, elfojtám

fájdalmamat s ismét leültem olly nyájas arczczal, a mint csak tölem kitelt, jóllehet erőtetett mosolyra se indithatám ajkamat.

Más alkalommal a királyi udvarnál tánczmulatságon voltunk, melly minden este mindjárt alkonyatkor szokott megindulni. A zene abból állott, hogy bizonyos csörgős dobbal s gitárhoz hasonlító húros hangszerrel rikácsoló és fülsértő zajt támasztottak. Általában az egész multság a legeggyűbb és legunalmasabb dolog volt, mellyet valaha láttam. De a hölgyek elég csinosak voltak.

Az ovambo nők arczvonásai durvák ugyan, de nem kellemetlenek. Fiatal korukban igazán csinos teremtésekké válnak. Ékességül nyakukat, derekukat és tomporukat számtalan kisebb és nagyobb kagylóval, mindenféle színű és nagyságu üveggyöngyökkel rakják meg, kézfejeket s lábuk szárát réz karikákkal terhelik meg, ezek néha kéthárom fontot is nyomnak, s egy-egy lábszáron többnyire két illy karikát hordanak. Ruházatul csak elől és hátul egyegy lágy bőrdarabot viselnek.

Mind a férfiaknak mind a nőknek rövid, durva, gyapjas hajok van. A férfiak többnyire levágják hajukat, csak a fej bubján hagynak meg egy taréjt. A nők zsirból s valami veres földből készített kenőccsel kenik meg hajokat, sőt egész testöket is azzal mázsolják be. A felserdült ovambók az alsó állkapocs középfogait kitörlik. Különben az ovambók sokkal becsületesebb emberek mint a hazug és tolvaj damarák vagy namakák; máséhoz soha se nyulnak, s ha valakit lopáson kapnak, elfogják s a királyhoz viszik, hol azután nyárssal agyonszúrják. Más erényeik is vannak az

ovambóknak: vendégszeretők, hazájokat is nagyon szeretik s idegen földön honvágytól meg is betegednek. Az ügyefogyott szegényeket gyámolítják, a véneket és betegeket gondosan ápolják. Ellenben a damarák az elvénhedt embert, ki már nem képes élelmét keresni, pusztára vagy erdőre viszik s otthagyják a vadállatok zsákmányaul, vagy pedig saját lakásán éhen hágyják meghalni; sőt gyakran a beteget agyon is ütik.

Az ovambók fő eledele valami sűrű kása, mellyet melegen, olvasztott vajjal vagy aludt tejjel esznek. Egyszer vadászaton lévén, kísérőnk egyik barátjához vitt, ki szívesen fogadott s az említett kásával vendégelt meg. De minthogy kanalat nem adtak, nem tudtuk hogyan együk a forró kását. Gazdánk ezt látván, mindjárt ujjával a párolgó tálba nyult s kivett egy maroknyi kását, mellyet azután elébb a tejbe mártott s így a szélesen kinyitott szájába rakott. Erre lenyalta ujjait s ajkával jóízűen czuppantva inte, hogy köves-sük példáját. E különös eljárás bizony nem igen tetszett nekünk, de hogy a szíves gazdát meg ne sértsük, hozzáláltunk a tálhoz s csakugyan kiürítettük, jóllehet ollykor ujjainkat derekasan megégettük, mire fekete barátjaink jóízűen felkaczagtak.

6. A strucz madár.

Galton barátom az afrikai utazással összekapcsolt bajokba és veszélyekbe nemsokára beleunt; tehát megfordultunk s megint a Czethal-öböl felé mentünk, hogy ott hajóra szállhassunk. De a Czethalöbölben évenként csak egyszer vagy kétszer szokott megfordulni

egyegy hajó, s ekkor még meg nem érkezett vala. Mig tehát a várt hajó megérkezétre várakoztunk, addig a tengeröböl környékén vadászgattunk. Egyszer struczmadár családra akadánk. Mindjárt leszálltunk ökreinkről s megkezdők az érdekes vadászatot.

Mihelyt szándékunkat az öregek észrehevék, legott futásnak eredtek, elől a nőstény, utána a madárfiak, hátul a hím, ez a többieket bizonyos távolságban követé. Igazán megható dolog az a gond, melylyel az öregek fiaikat megvédeni törekedtek. Midőn látták, hogy mindinkább megközelítjük, a hím hirtelen más irányban kezd szaladni, de midőn látá, hogy mi igényest a többiek után szaladunk, ismét gyorsabban kezd futni, szárnyát lecsüngeszté, hogy ez majdnem a földet érinték, s elébb tágabb majd szűkebb és szűkebb körben körülünk futkosa. Végre már csak pisztoly lövésnyire vala tőlünk. Ekkor rögtön a földre terült s olyan mozdulatokat tett, mint a súlyosan megsebesített madár szokott tenni, s úgy tetteté magát, mintha minden erejével erőködnék fölkelni. Én már egyszer rá löttem vala, tehát valóban azt hivém, hogy meg van sebesülve, s igényest hozzá szaladtam. De a mit a madár mivelt vala, az csak tettetés és hadicsel volt, mert midőn hozzá közeledtem, lassan fölkelt s azután hirtelen az ellenkező oldalon a nőstény után iramlott, melly azalatt a fiakkal már jó messzire szaladott vala. Egész álló óráig üztük a madarakat, s kilencz struczfit fogtunk el, de az öregeket nem érhattük utól.

A struczmadár Afrikában fordul elő, hol annak nagy részén van elterjedve; más világrészekben más, de hozzá többé kevésbé hasonlító madarak vannak; az indiai szigeteken a kazuár, Ausztraliában az emu,

Amerikában a rea, nálunk a tűzok. A struczmadárnak igen szép fehér evező- és farktolla van; különben a hím testén és nyakának alsó részén hollófekete tollak vannak kevés fehér tollakkal keverve, a nőténynek pedig szürkebarna vagy hamuszürke tolla van. A struczmadár szava nagyon hasonlít az oroszán ordításához; ereje igen nagy, lábának egyetlen ütésével leveri az embert, némelly kisebb ragadozó állatot, sőt párduczot, vadkuttyát, sakált is lever s megöl. Nagyon gyors lába van, s a legsebesebb ló is alig képes őt utólni. Mikor szalad, egyszerre tizenkét, sőt tizennégy lábnyi lépést tesz, mindazáltal úgy látszik, lába a földet sem érinti. Sőt azt mondják, két ember is ülhet a hátára, mind a mellett a struczmadár úgy nyargal, hogy a lovat utóleri. Növénymagvakkal, gyenge rügyekkel és hajtásokkal táplálkozik. A szomjat sokáig eltűrheti, de vizre mindazonáltal neki is szüksége van. Forró napokon a struczmadarak seregesen keresik föl a forrásokat, s ekkor úgy látszik, se nem hallanak se nem látnak.

A strucztojás körülbelöl három fontot nyom s majdnem annyi van benne, mint 24 tyúktojásban. Mindazáltal egy ember egy egész tojást, sőt kettőt is meg bir enni. Egy nőtény 12, sőt 16 tojást rak a homokban feltúrt mélyedésbe, melly fészkül szolgál neki. A hím és nőtény felváltva ül a tojásokon; a fiak mintegy 38 nap mulva kelnek ki a tojásból s akkorák mint a csibék, mindazáltal mindjárt anyjokkal tudnak szaladni. A fiatal strucz húsa meglehetősen jó ízű, de az öreg madár húsa rossz ízű s majdnem olyan mint a zebbralóé.

A tojást zsirral és liszttel készítik el s úgy eszik; a tojás héját is sokféleképen használják, különösen

mindenféle edényeket csinálnak belőle. A strucznek fehér evező tollait nagyon keresik Európában is; fekete tollaiból az afrikai népek napernyőket készítenek. Bőrt is használják, némelly népek vértet és paizst csinálnak belőle.

Fogságban a stuczmadár, úgy látszik, sokkal butább lesz, mint millyen a vadonban és szabadságban. Különösen nagyon falánk, s követ, fát, vasdarabokat, kanalat, kést, szóval mindenféle megemészthetlen dolgot szokott elnyelni. Egyszer valami európai városban mutogattak struczmadarat. Többi közt valamelly háziasszony is elment, kulccsal kezében, hogy megnézzze. Mihelyt odaért, hol a csudamadarat mutatták, ez mindjárt eléje szaladt s kikapta kezéből a ház kulcsát, melyet azután tüstént el is nyelt, nem gondolva az asszony bámulatával és kiáltozásával.

A busmanok, kik szintén déli Afrikában élő vad nép, nagyon furcsa módot gondoltak ki a struczmadár kézre kerítésére. Kettős párnát vesznek, kitömik s felül tollakat raknak rá, azután úgy hajtják össze, hogy körülbelől olyan alakú, mint a madár. Erre valami struczmadárnak hosszú nyakát és fejét tömik ki, a nyakon végig botot dugnak, hogy igényesen felálljon. Azután valamellyik busman fehérre mázolja a lábát, fejébe a madárhoz hasonló nyeret veszi, a kitömött nyak alsó részét jobb kezébe fogja, bal kezében pedig az ijat és nyilat tartja. Az ekkép felöltözött vadász messziről struczmadárhoz hasonlít. A mezőre menve, fejét ide oda forgatja, mintha figyelmesen szénézne, azután a tollakat rázogatja, majd járva majd ugroskálva közelebb és közelebb lopózik a strucz-falkához. Mikor elég közel jutott, a falka közzé lövi nyilát. Most a falka szét-

szalad, a vadász utána fut. Néha megesik, hogy a strucz himek a gyanús madarat üzni kezdik, akkor a vadásznak mindjárt odább kell állania, hogy meg ne érezzék szagát, különben vége van az alakoskodásnak.

7. A vad-verem. Az orrszarvu.

Galton tehát elbúcsuzék tőlem s hajóra szállt, én pedig a namakák országán keresztül délnek fordulék, hogy a Fokvárosban az utazásaim folytathatására szükséges készüléteket megtegyem. Sok baj és vesződés után egész úti csapatommal ismét ott valék, déli Afrika belsejében. Innen azután igenyest a Ngámi tava felé tarték. Szörnyű sokat szenvedénk, különösen az eleség és víz hiánya miatt. Husunk elfogyott s gyakran vadat se találtunk, mert a namakák azon vidékeken már nagyon kipusztították a vadat, mióta löfegyverek birtokában vannak.

Egyszer az Ocsiombondé folyó partján lovagolván, hirtelen vad-verem szélére juték. Vissza akarám rántani lovamat, de már késő volt, azon pillanatban lovastul együtt a vermet elfedő ág- és fűből készített fedelen keresztül rettenetes recsegéssel a verembe buktam, legalább is tiz láb mélységre. Jó, hogy se én nyakamat nem szegtem, se lovamnak nem lett baja. E vad-verem az e vidéken nagy számban előforduló giraffok számára volt készítve, azért máskép volt elrendezve, mint az elefántok, orrszarvúk s más nagyobb állatok számára való vermek; ezek csak egy üregből állanak, amaz pedig a közepén felhányt földfal által két osztályra volt osztva. Azelőtt nem tudtam, miért

teszik ezt így, most csakhamar megértém. Mert lovam, miután meglepetéséből és elkábultságából felocsúdott vala, hatalmas ugrást tett előre, a választófalra akarván ugrani; de csak testének első felével juthatott a falon keresztül, s most hasával a falon akadt meg, s a verem mélysége miatt sem előlső sem hátulsó lábával nem érheté el a verem fenekét. A hasán ekkép megakadt szegény pára ügyefogyottan lebegett, s látám, hogy e helyzetében nem élhet sokáig. Tanyámtól sokkal távolabb voltam, semhogy embereimet segítségül híhattam volna. Azért tehát a lóról a verem azon osztályába ugrottam, melly felé a ló feje nézett. Azután vállamat a ló szügyének szegezém, lábamat pedig a verem falához támasztám, s összeszedvén minden erőmet, nagy bajjal megint vizsatolám lovamat a verem azon osztályába, mellybe először lebukott. Látván, hogy a ló újra a választó falra akar ugrani, a gyepelt bal kezembe fogám s így lehuzám annak fejét, jobb kezemmel pedig s ott talált fadarab segítségével a verem oldalán a földet túrám fel; ekkép lassankint egy lejtőt késziték, azonkívül lábammal összevisszataposám a választófalat, hogy rajta kis fekozatot készitsek. Azután a verem szélén hátradőlék s megrántám a kantárszijat. A ló megértett, hatalmas ugrással a fokozatra szökött, onnan pedig a lejtőre, mellyről csaknem hátrahanyatlott, de végre szerencsésen kiszabadult.

A szegény állat olly jól érezte a veszélyt, mellyből kimenekült, hogy mihelyt lába alatt biztos földet érze, szilaj, félig elfojtott nyeritést, vagyis inkább fájdalmas nyöszörgést hallatott s hosszasabb ideig erősen remegett. Különben nagyobb baj nem érte, csak egyikét hüvelyknyi bőre s néhány szőresomója maradt a

veremben. Nekem csak nyakam sérült meg, de nem erősen.

Csaknem valamennyi délafrikai népség szokott illy vermeket ásni, hogy a vadak essenek belé. Némelly vidéken nemcsak egyes vermeket találhatunk, hanem egymás mellett ásott vermek egész sorai vonulnak el. E veremsorok vagy tompa szögletű háromszög alakjában ásvák, úgy hogy elől szabad bejárás, oldalt pedig egyes, kettős vagy hármassorban vermek vannak, melyek felé azután a vadat zajjal és ujjongatással hajtják, vagy pedig félhold alakjában ásvák, kivált valamelly völgy vagy hegyhágó végén. A vermek 50—100 lépésnyi távolságban vannak egymástól, s gally-fedelők igen ügyesen van homokkal és fűvel betakarva. A vermek között rendszeren erős sövényeket készítenek, hogy az állatok annál inkább a vermek felé menjenek, hol semmi akadályt se gyanítanak.

Utunkat keletéjszaki irányban folytatván, a Ganze nevű vidékre jutánk, hol a föld ugyan nyirkos, de kevés iható viz van. Az első állat, melyet azon vidéken láték, óriási nagyságu tigris-farkas vagyis tarka hiéna vala, melly nagy meglepetésemre el nem szaladt, de előttem megállván, rám vicsoritá fogát. Hozzáközeledvén, észrevevém, hogy előlába, sőt előlábának bőre és húsa is le van rágva s hogy szegény alig tud helyéből megmozdulni. Mindjárt agyonütém, hogy kinainak véget vessek. Nyomorult állapotját le sem írhatom. Ugyan mi tette olly nyomorékká? Vénsége nem tehette, mert foga még ép és éles vala. Talán a táplálék hiánya miatt gyengült el annyira, hogy azután nem is kereshetett többé zsákmányt, s ezért éhségből saját maga testét volt kénytelen megrágni; vagy pedig

az oroszlány tette olly csúffá. Mert tapasztalt vadászoktól hallottam, hogy az oroszlán a hienát megnyomorítja, lábát rágván le, ha az a tanyájára lopózik, vagy általában ő kemét valamikép megbántja.

Azon napok alatt, melyeket Ganzében tölténk, több orrszarvút ejtettünk el. Az orrszarvúk azon vidéken igen számosak, de nagyon riadósak voltak; egy éjjel valami 20 orrszarvú ballagott el mellettem, de nagyobb távolságban, semhogy rajok löhettem volna.

Az orrszarvú Afrikának igen nagy részén van elterjedve; déli Afrikában négyféle fajja van. Két orrszarvu faj világosabb, a másik kettő pedig sötétebb színű. Minden fajnak két, egymás megett álló szarva van, az egyik rendszeren jóval hosszabb mint a másik. A két fekete faj közzül az egyik kisebb, a másik nagyobb s hosszabb nyakú; az utóbbi sokkal vadabb és mérgeesebb mint az előbbi, de mind a két faj gonosz és veszedelmesebb, mint bármelly más vadállat déli Afrikában; csak a vad bivaly még veszedelmesebb. A fekete orrszarvúnak felső ajka csúcsos, az alsó ajkon tul nyuló s igen nyujtható és mozgékony. Az állat oldalt is kinyujthatja azt, s vele a takarmányt is fölveti s szájába teszi, körül is tekerheti s mindent megfoghat vele.

A fehér orrszarvúk a közönséges és hosszú szarvú fajokra osztatnak; a közönséges fehér orrszarvúnak előlő szarva rendszeren 2—3 láb hosszú, a másik faj előlő szarva pedig 4—5 lábnyira is nő.

A két fekete orrszarvú faj holmi bokrok gyökereivel, hajtásaival és gyenge ágaival él, a fehér pedig csak fűvel táplálkozik. A fehér orrszarvú szelidebb, embert csak akkor támad meg, ha kölykét védelmezi, vagy ha

keményen üldöztetik s megsebesíttetik. Az orrszarvú igen otromba idomtalan állat; feje aránylag felette hosszú, orra négyszögletű, füle hosszú s igényest álló, szeme apró s bennülő. Teste hosszú és vastag, úgyhogy háta csaknem a földet éri, lába rövid, kerek és erős, csülke háromfelé van hasítva és hegyes. Kivált szarvai nagyon sajátságosak, mert nem a homlokából nőnek ki, hanem az orra lyukai felett levő kinövésen vannak. A fehér orrszarvút csak az elefánt előzi meg nagyságával. Mert teljesen megnőtt hím orrszarvú orra hegyétől kezdve farka tövéig 15—16 láb hosszú, testének terjedelme pedig 10—12 lábnyi. Farka rendszeren 2 láb hosszú. Egy orrszarvúnak ehető húsa legalább annyit tesz, mint három meghízalt ököré. Általában véve az orrszarvú óriási disznóhoz hasonlít, csakhogy testén se szőr, se serte nincs; csak füle hegyén s farka végén van egyegy szörpamacs. Erejére nézve az elefánttal is fölteheti. Egyik barátom egyszer a Szvakop folyó mellett orrszarvú nyomára akada. Megengedé embereinek, hogy az állatot fölkeressék. Kifogták tehát az ökröket, barátom egyik belföldi kísérijével a szekér mellett maradt, hogy tüzet rakjon s az ebédet elkészítse, a többiek pedig útnak indultak. Kis idő múlva, hogy barátom a tűz körül forgolódék, egyszerre nagy kiabálást és lövöldözést halla, széttekintve, s ime ott látja az orrszarvút, a mint mérges dühvel a tanya felé rohan. Barátom és társa rögtön a szekérre menekültek, a következő pillanatban az állat is ott termett s erős szarvával a szekér deszkafenekét olly erősen döfte meg, hogy a szekér, jóllehet kereké igen mélyen be volt sülyedve a homokba, néhány lépést előre gurult. Szerencséjére, az állat hátulról ment vala a szekérnek, mert ha oldalról

támadja meg, bizonyosan felborítja, noha nagy teher volt rajta. Azután a szekeret abban hagyván, a bőszt a tűznek rohant, felborította az üstöt s szerteszét szórta az égő üszköket. Végre nagy dühvel odább rohant, a nélkül hogy több kárt tett volna.

A nőstény orrszarvú igen gondosan ápolja és őrizi az ő kölykét, ez is nagyon ragaszkodik anyjához, s ha ezt agyon lövik, néha több napig is ott marad a dög-nél. Az orrszarvú hallása és szaglása rendkívül éles, az embert igen messziről érzi meg; de látása rossz, mert felette apró szeme igen mélyen ül s félig a szarv is eltakarja.

Az orrszarvú nemcsak az embernek veszélyes, de a vadállatok is kerülnek s egy sem meri megtámadni. Ha oroszlánnal találkozik, ez kitér előle, sőt az elefánt is odább áll, ha lehet, s nem szívesen száll vele harczra. Gyakran az orrszarvúk egymással is dühös harczba keverednek. Valamelly éjtszaka buvóhelyemen lévén, négy orrszarvút láttam egymással harczolni: összeütközésök olly nagy s ordításuk olly rettenetes volt, hogy a jókora távolságban tanyázó embereim is felriadtak. Míg egymással viaskodtak, kettőt ejték el közzülök.

Az orrszarvú rendszeren többed magával szokott kijárni; gyakran tizen, huszan is együtt legelésznek. Nappal tanyáján árnyékban hever, alkonyatkor fölke-rekedik s elkezd barangolásait, mindjárt estve itatóra megyen, azután az egész környéket felbolygatja.

A fekete orrszarvú rendszeren sovány, s húsa kesernyes ízű, a fehér orrszarvú ellenben kövér, s húsa igen izletes. Szarvát szépen lehet sikárolni s épen úgy használják mint az elefántesontot, nevezetesen serlegeket készítenek belőle.

Az orrszarvú vadászata mindig veszélyes. Oszvell barátom erre nézve a következő kalandot beszélte el nekem. Midőn egyszer elefántvadászatról hazatért, kis távolságban fehér orrszarvút pillanta meg. „Mi gyönyörű szarva van a ficzkónak!” kiáltá a mellette lovagló pajtásának: — „szeretném birtokomba keríteni!” — Erre megsarkantyuzá lovát, melly villámsebességgel az állat felé vágdatott. Oszvell rögtön egy golyót röpít az orrszarvú testébe, de a seb nem volt halálos. A megsebesült állat tüstént megállt, megfordult s néhány pillanatig kíváncsi tekintettel bámulta barátomat, azután lassan eléje ballagott. Oszvell nem sejté a veszélyt, mindazáltal meg akará lovát fordítani, de ez makranczoskodék, s midőn végre megfordult, már késő vala, mert az orrszarvú bár lassan lépdelt, már a lónál termett. Ekkor lesülyeszté fejét s midőn fellöké, szarvát a ló bordái közzé dőfte olly erővel, hogy a szarv a nyergen is keresztül furódott. A ló iszonyú ugrást tett, s azután barátommal együtt hanyatt bukott s kiadta páráját. Erre az orrszarvú lassan elügetett, míg barátom pedig majdnem eszmélet nélkül megdöglött lova mellett a földön hevert.

Máskor ugyancsak Oszvell barátom gyalog ment vadászatra. Még nem messze volt tanyájától, midőn két orrszarvút pillanta meg. Mindjárt lesbe állott s nyugton elvárá az orrszarvúk közeledését. Ezek igenyest előre rohantak, de minthogy fejökkel voltak Oszvell felé fordulva, azért nem löhetett, mert fejök bőre olly vastag s csontja olly kemény, hogy a golyó nem igen furódhatik belé. Kis idő múlva olly közel voltak az orrszarvúk, hogy barátom már se előre se hátra nem menekülhetett. Löni félt, mert ha az egyiket meg is

találta volna löni, a másik bizonyosan megrohanja s összegázolja. Ekkor eszébe jut, hogy az orrszarvú rosszúl lát, s hogy tán mellettök szaladhatna el, a nélkül hogy meglátnák. Midőn tehát az előlmenő orrszarvú már egészen közel jutott, rádurrantá puskáját s mellette szaladt el. De alig tett néhány lépést, már is erős fúvást hallott maga mögött, megfordult, újra elsüté puskáját, de a következő pillanatban már az állat szarvát érzé testében. Erre elveszté eszméletét; midőn fölébredt, már lován ült, mellyre kísérője eszméletlen állapotában ültette.

Az orrszarvúnak bőre igen vastag, s közönséges ólomgolyó csak közről lövetve megy rajta keresztül. Legjobb, ha az ember vállapoczkája mögött találja, mert ha a golyó tüdejébe furódik, mindjárt véget vet életének. De fején és szügyén ritkán hat keresztül a golyó.

8. Veszedelmes kalandok.

Ganze vidékét elhagyván, utunkat éjszakkéleti irányban folytatók a Ngámi tó felé. Megint sokat kelle fáradnunk, szomjaznunk és éhezünk. Egyszer embe-reim egész nap vadásztak s jöllehet elég vadat láttak, mindazáltal egyet sem ejthettek el. Estve tehát magam menék a lesbe a vízkátyu közelében, noha épen betegeskedtem s olly gyöngé voltam, hogy járni is alig birtam. Embereim köveket halmoztak össze, s én azok mögé bujtam. Ott türelmetlenül egész reggelig vára-koztam, a nélkül, hogy más állatot láttam volna, mint hiénát és sakált. Mintha ezek tudták volna, hogy én

nem bántathom őket, oly szemtelenül közeledtek hozzám s egész kényelemmel vicsorogtak és bámultak rám. Követ dobáltam közzéjük, de erre még szemtelenebbek lettek. Most már türelmemnek vége szakadt, s táboriszékemet dobtam közzéjük, mire csakugyan elszaladtak.

Alig hogy ezek eltávoztak, már is elefántok néhez lépteit hallám, mire szivem hatalmasan dobogni kezdte, de csakhamar ismét megcsendesedtem. Fegyverem csövét nesztelenül a kőgarad szélére tevém, azután csendesesen elvárám az óriási állatok közeledését a nélkül, hogy fájós lábamra gondolnék. Az elefántok közelebb és közelebb jövének, lépteiket mind jobban jobban hallhatám, majd ingatag árnyakat is láték a fák között mozogni. Egyszerre előbukkant egy elefánt, azután a második, a harmadik s így tovább, mignem körültem csupa elefánt vala köröskörül. Valami ötvenen lehettek. Kis ideig megállapodtak s gondolkodtak, azután gyorsan búvóhelyem felé jöttek s valami 12 lépésre megálltak. Lélekzeni is alig mertem. A vezérelé-
fánt a többiektől elváltan állott, természetesen azt kelle célba vennem. Miután az ismét megindult s kőgaradom mellett elmenve néhány lépést haladott vala, halk füttyölést tettem, hogy figyelmét fölébreszszem. Erre az állat roppant fülét mozgatni kezdé, ormányával köröket vága a levegőben s általában igen nyugtalankodni kezdé. Azon pillanatban rádurrantám puskámat, s a lövés az egész erdőben viszhangzott. A megsebesült állat rögtön bevoná ormányát, elfojtott orditást hallata s megfordulván, azon az uton ballagott vissza, mellyen jött vala. Ekkor még egy golyót rőpiték testébe. Az elefánt még darabig tántorga, azután egyet ugrék s a földre zuhana.

Azután majdnem minden éjjel löttem elefántot, orrszarvút, gnút, zebrát s más állatokat, két giraffot is.

Valamelly estve oroszlánynya löttem, melly azonban elkullogott. Másnap reggel tehát felkerestem nyomait, hogy azt kézrekeritsem. A mint a véres nyomokat követtük, egyszerre sok oroszlánynya s egy giraff csapásaira akadtunk, mellyek között a megsebesültnek nyomait alig tudtuk kivenni. A bokrok között tovább haladván, ritkásabb helyre értünk, hol öt oroszlánynyt, két hímet s három nöstényt pillantánk meg; ezek közül kettő egy felséges giraffal viaskodék, a többiek pedig sovár tekintettel nézék a viadalt. Az egyik oroszlánynya a giraff szügyébe és hosszú nyaka tövébe kapaszkodott, előlső lábával a nyakát fogván körül, a másik pedig hátul rohanta meg a giraffot s derekába vágta hatalmas körmeit. E jelenet olly nagyszerű volt, hogy egy pillanatra puskámról is megfeledkezém. De a velem jött belföldiek, kik izletes lakomát reméltek, mintha megörültek volna, ugy ugrándoztak és orditoztak, s zajongásukkal elkergették az oroszlánynyakat.

Midőn a szegény giraffhoz érkeztem, már a homokon kiterítve feküdt; nehányszor még nyakát emelintgeté; teste még egy perezig vonaglék és remege, azután kiadá páráját. Szügyén, nyaka tövén s hasán több mély seb volt, mellyeket rajta az oroszlánynyak fogai és karmai ejtettek vala; sőt nyakának erős és szívós izmai is szét voltak harapva. Most már senki se gondolt a megsebesült oroszlánynyra; a belföldiek azonnal letelepedtek s mig el nem költötték a giraffot, fel se hagytak a lakomával.

Kobisz környékén elég vadat lőhettem. Gyakran, mikor éjjel lesben állottam, megdöböntő jeleneteket

láték. Mikor elefántok közelednek a vízkátyuhoz vagy forráshoz, akkor mindazon állatok, melyek már elébb ott voltak, elkotródnak, mert azon óriásoktól mindnyájan ösztönszerűleg félnek, s míg az elefántok isznak, azok nem bátorzkodnak a vízre menni. Az ember még nem is látja az elefántokat, midőn az itatónál levő állatok nyugtalankodása már elárulja közelgésöket. A giraff előre és hátra bólintja hosszú nyakát, a zebbaló elfojtott siránczó hangokat hallat, a gnu némán kotródik el; sőt a különben igen harcziás fekete orrszarvú is rögtön megáll s fülel, azután megfordul, ismét fülel, s ha gyanakodását alaposnak találja, sajátságos szuszogással elüget.

Egyszer szép holdvilágos éjtszaka ismét lesemben valék s andalgásba merülék, mellyből fekete orrszarvú fülsértő rőfögése riaszta föl. Roszkedvűnek látszék, mert midőn az erdő sűrűjéből ritkásabb helyre ért, mindent dühösen megrohant, a mire csak utjában akadt. Bokrot, követ sodort föl, sőt saját rokonainak a földön elszórt tetemeit is rendkívüli dühösséggel megtámadta s széthányta. Sajátságos időtöltését igen mulatságosnak találám; de a nyílt tér miatt, mellyen minden dolog ki volt vehető, nem igen közelithettem hozzá. Azonban csizmámat s ruhám minden szembetűnő részét levetvén, meglehetősen közel lopódtam a dühös vadhoz. Igenyest felém jött, de csak akkor vett észre, midőn már csak néhány lépésre volt; rögtön erősen szuszogni és fúni kezdte, mint tenni szokta, ha megijeszti vagy ingerlik, s velem is úgy készült elbánni, mint az utjában talált kövekkel és kaponyákkal tette vala. Most már perczenetig sem késhttem, s fejébe rőpitém golyómat. Soha életemben nem fogom lövésem hatását elfeledni. Midőn golyóm az állat fejébe

furódott, iszonyut ugrott fölfelé, azután úgy lehuzant a földre, hogy az megrendült, hatalmasan előre dőlt, hogy majdnem keresztüldőfött, azután körben ugrált köröskörül, sűrű porfelleget támasztva, végre az erdőnek rohant, hol végkép eltűnt. Nyomán semmi vért sem találtam, tehát lövésem nagy sebet nem ejthetett rajta. Alkalmasint szarvát érte golyóm, s az állat a rázkódás és dörgéstől megveszett.

Más éjtszaka nagy fehér orrszarvuhoz lopódtam igen közel, s vállába röpitém golyómat. De e lövésem nagyon szerencsétlenül ütött ki; a dühös állat puskám villámlása irányát követve olly erővel rohant rám, hogy már csak annyi időm volt, hogy hanyatt a földre vettem magamat s azután mozdulatlanul kiterítve fekvém. Ez megmenté életemet, mert az állat, nem látván engemet, rögtön megállt, midőn lábát mármár testemre tette vala, sőt szájának tajtékja már arczomra csepegett. Rettenetes pillanat volt az, szerencsémre nem tarta sokáig, mert az orrszarvu nyugtalanul szaglálódva megfordult s elrohant. Csak akkor vettem észre, hogy nőstény s kölyke van.

Más alkalommal, rendkívül sötét éjszakában, hét him elefánthoz lopódtam. Már az előlállót le akarám teríteni, midőn hátam mögött szokatlan mormolást hallék. Hátra nézek, hát azt látom, hogy egész csapat nőstény elefánt rohan felém, kísérve bocsaitól. Most, úgyszólván, két tűz közzé kerültem vala, s nem tehettem egyebet, mint azt, hogy a him elefántok szeme láttára a vízbe ugrom s uszással menekülök, vagy pedig a nőstények csapatán vágom magamat keresztül. Ez utóbbi merényre tökélem el magamat; de hogy a jó alkalmat el ne szalaszszam, a legközelebb álló himre

durrantám el puskámat, s azután nagy kiabálással hirtelen a nőstények közzé rohantam. Erre iszonyú rettenet szállta meg az állatokat, s megzavarodásuk alatt szerencsésen a nőstények közzé lopódtam, sőt keresztültörvén azok során, még a legközelebb álló nőstényre is löttem. De alig hogy ezt tettem, már is az egész sereg utánam rohant erősen trombitálva és szuszogva. Szerencsémre igen sötét volt, s így még jókor elértem a bokrost, hol elbujhattam. Darab idő múlva ismét előbujtam, akkor már mindenütt csend volt, még csak egy elefánt maradt vala hátra a viznél. Közelebb lopódtam s világosan látám, hogy ormányával vizet merit s oldalát mossa. Mindjárt gyanítam, hogy him elefánt s ugyanaz, mellyre löttem vala. Tehát ott foglaltam állást, hol el kelle mennie, s mindenre figyeltem. Kis idő múlva úgy látszott nekem, mintha az ellenkező oldalra futna el; de csalatkoztam, mert óriási alakja egyszerre előttem termett. Most már késő volt elszaladnom, tehát hirtelen egyik térdemre ültem s az elefánt előlábát vevém célba. Golyóm szerencsésen megtalálta, s az elefánt siralmas trombitálással melletttem rohant el. Más nap a közel bokrosban találtuk, hol összerogyott.

Kobisz vidékén a vad már gyérülni kezdé, azért valamelly éjtszaka távolabb helyre mentem a lesre. Felséges holdvilágos éjtszaka volt, millyen csak a forróvi országokban szokott lenni, az egész szendergő tájékon leirhatlan szende és bájos fénycsillám volt előtve, a hold olly világosan és tisztán világított, hogy jókora távolságban kis állatkát is meg tudtam ismerni és különböztetni.

Leshelyemet épen rendbe szedtem vala, midőn a

csendet nagy zaj szakítá meg, melly vontatott ágyuk csörömpöléséhez hasonlita; e zaj a kavicsos ösvények felől jött, mellyek a vízre vittek, s én azt gondolám, hogy a dél felé roppant messzeségre elterjedő Kalahari homok sivatagon keresztül vergődött szekerek érkeznek ide. Fekvő helyzetemből félig felállván, szememet a csalitra szegezém, honnan a különös zaj hallatszék; darab ideig semmit se láttam. Egyszerre óriási elefánt bukkant elő, utána mások következtek s nem sokára 18 elefánt jelent meg előttem. Első pillantásra látám, hogy mindannyian hímek, olly nagyok voltak. Valóban szép látványt nyújtottak a hatalmas állatok, midőn egyenlő s ünnepélyes léptekkel minden gyanakodás nélkül felém közelgének. A holdvilágban az ugyis nagy állatok még óriásabbaknak látszottak.

Leshelyemen mentől alacsonyabbra guggoltam le s dobogó szívvvel s felvont puskával vártam az előlmenő himet, melly semmit se gyanitva igényest rejtekemnek tarta. De állása nem volt olyan, hogy szerencsés lövést tehettem volna, azért még várakoztam, hogy vállapoczkája külső vagy hátulsó oldala jusson puskám irányába. De azon kedvező állását az állat csak akkor nyújtotta nekem, mikor már szorosan mellettem volt. Midőn tehát puskám csövét a körakás karimájára tevém, az elefánt legott észrevőn s mindjárt felálló ormánynyal s messzire szétálló füllel dühösen rám rohant, még mielőtt fegyveremet visszaránthatám. Most már se futásról, se lövésről nem lehet szó. Életem a legnagyobb veszélyben forga, s látván, hogy, ha állva maradok, ormányával okvetlenül megkerít, hirtelen hátamra dőltem, s mig az elefánt épen fölöttem állt, vaktában mitse czélozva szügyébe löttem s egyúttal nagy kia-

bálásra fakadtam. Kissé félre is huzódtam, s alkalmasint ez mentette meg életemet, mert az ingerült elefánt azon pillanatban ormányát épen oda irányozá, hol azelőtt térden álltam, s a nagy köszalakat, mellyekből leshelyem fel volt építve, úgy széthányta, mint ha azok csak apró kövecsek lettek volna. A következő pillanatban széles előtalpát épen arczomra emelé. Mármár azt gondolám, tüstént összetipor. De szerencsémre hirtelen balra fordult s elügetett; így történt, hogy csak néhány zúzást és kék foltot kaptam a rám hullott kövektől.

Az elefánt eltávozta után mindjárt fölkeltem s a mellettem fekvő puskát felkapván, rá czéloztam, de a puska el nem sült. Azalatt a többi elefántok a sűrű bokrosba vonultak vala; de midőn széthányt leshelyemet helyre kezdém állítani, megint a másik oldalon mutatkoztak, de nagyobb távolságban, semhogy rájuk löhettem volna. Végre pedig eltávoztak.

Mig csodálatos menekülésem fölött tünődve ott ültem, váratlanul nagy fehér orrszarvút pillanték meg, melly otromba fejét a bokrosból kidugá s nem sokára valami 10—12 lépésre leshelyemhez közeledett. Oldalával volt felém fordulva, s noha idegeim az elefánttal volt kalandomtól még fel voltak izgatva, mégis célba vettem s rádurrantám puskámat. Az állat ugyan nem rogyott le mindjárt, mindazáltal azt gondolám, nem élhet sokáig.

Alig töltém meg újra puskámat, már is más, és pedig fekete orrszarvú jelent meg a viznél. Állása ugyan nem igen kedvező volt, de közel levén, azt gondolám, lábát bizonyosan szétzúzhatom s így sántává tehetem. S ez valóban sikerült is; lövésem mintha örültté tette

volna, három lábán rohant tovább, új golyót röpiték testébe, mely azonban látszólag nem sokat ártta neki. Sajnáltam, hogy kinjainak egyszerre nem vethetek véget, de ismervén az orrszarvú természetét, nem merem utána menni, s eltökélém magamban, hogy a nap palt várom meg s ezután majd kutyáim segítségével fölkeresem s kimúlatom a világból. De másképp történt a dolog. Utóbb tudniillik sem elefánt, sem más nagyobb nem mutatkozott, tehát kedvem csosszant a megsebesített orrszarvút fölkeresni, s nemsokára ott találtam a földön heverve, hol élet nélkül összerogyott.

Midőn leshelyemre visszatérék, történetesen arra fordulék, merre a fekete orrszarvú szaladt el, s szerencsétlenségemre csakhamar szembe jövék vele. Még talpán állott, de nem jól férhettem hozzá. Gondolván, hogy állása megváltoztatására birhatom s aztán egy lövéssel ejthetem el, követ kaptam fel s ezt dobáltam reá. De az orrszarvú rettenetes szuszogást kezdé, farkát fölemelé, fejét a földnek szegezé s dühösen rám rohant, lábával nagy porfellegeket támasztva. Puskámat is alig szegezhetém rá és süthetém el, midőn már előttem állá; ösztönszerűleg megfordultam, hogy elszaladjak, de a dühös állat legott földhöz vágott. Olly erősen zuhantam a földre, hogy puskám, löportülköm s golyótáskám, sőt sapkám is messzire elrepültek; midőn az állat megrohant, még annyi eszméletem volt, hogy meggondolhatám: ha szarvával tüstént keresztül nem döf, akkor feltartóztathatlan rohamában testem fölött fog elrohanni, s így tán megszabadulhatok. S valóban így történt a dolog; mert midőn a földhöz vágott, hatalmas rohanása folytán szarvai s feje a homokba furódtak s testével rajtam keresztül dőlt előre. Ez al-

kalommal élve, rögtön kibujtam alóla s hátulsó lába között vánszorogtam ki. De a felbőszített állat még fel nem hagyott a harcczal. Alig hogy felálltam, már ismét lebuktatott, s szarvával jobb czombomat hasítá fel, a térdtől kezdve egészen a tomporig, szerencsémre nem mélyen, előlábával pedig vállamat és nyakszirtemet csapta meg. Oldalcsontaim az iszonyú súly alatt szörnyen ropogtak és recsegték, s gondolom, egy percze eszméletemet is elvesztém, mert csak homályosan emlékezem arra, a mi velem azután történt. Csak annyit tudok, hogy midőn fejemet fölemelém, az erdőben vad szuszogást és ropogást hallék. Nagy nehezen fölkeltem s a legközelebbi fa alá vánszorogtam, hogy ott némi ótalmat leljek. De az állat nem jelent meg többé. Így csudálatosan megszabadultam, noha alig birtam leshe-lyemre mászni, annyira össze voltam zúzva és roncsolva.

Másnap reggel egyik emberem fölkeresett; ennek elbeszéltem kalandomat s egyszersmind fölszólítám őt, fogja egyik puskámat s keresse föl a megsebesült orrszarvút. Nehány percz múlva rémitő jajkiáltást hallék. „Istenem! a bestye azt is megtámadá,” gondolám magamban s puskámat fölkapva, a hogy birtam, oda siettem, honnan a jajkiáltást hallám. Nemsokára oda érkeztem s olly jelenetet láttam, melyet soha életemben el nem felejték. Ott állott három lábán az orrszarvú, egész teste vérrel és tajtékkal volt előntve; mérgében rettenetesen szuszogott; a fiú mellette állt csak néhány lépésre, mintegy kövé válva s a földhöz szegezve. Én azért az állat másik oldalához lopódtam, a fiúval szemben, hogy figyelmét tőle elfordítsam, s rá durrantám puskámat. De az orrszarvú dühösen előre s hátra ugrott, úgy látszott minden czél nélkül, én egy

golyót a másik után röpiték testébe, sokáig hijába. Végre a kimerült állat lassan lassan összeroskadt, s azt gondolván, hogy már a halálos vonaglás fogta el s tehát minden veszély már elmúlt, elég gondatlanul hozzá mentem s csőmet füléhez szegezém, hogy kinjainak véget vessek. Ekkor elszörnyűködve látom, hogy még egyszer feláll, sebesen czélozva elsütém puskámat s tüstént félre ugrottam. Az állat nagy erővel utánam rohant, de végre, midőn épen egy bokor mögé akartam bujni, élet nélkül összerogyott. Ha még egy pillanatig él, bizonyosan éles szarvát keresztül döfi testemen.

9. A viziló.

Sok mindenféle vesződség után csakugyan elértem a Ngami tavat, mellyet azonban nem találtam akkorának, mint azon angolok leírták, kik előttem látták vala. — A tóban s a beléje ömlő és belőle kifolyó folyókban s azok partjain sok kisebb nagyobb állat van, pl. viziló, krokodil, vidra, sokféle vízi madár, azután orrszarvú, bivaly, elefánt, giraff, többféle antilop és zergefaj, stb. Sokféle népek is laknak a tó s a szomszéd folyók partjain. Azon népek mind igazi szerezcsenyek, feketék s pogányok. Közöttük leghatalmasabbak a becsuánák, kik több külön népségre szakadnak; minden népségnek saját főnöke van. Mint minden szerezcseny nemzetek, úgy a becsuánák is nagyon babonások és sokat tartanak holmi kuruzsolásokra és boszorkányságokra. Különösen nagy tiszteletben tartják az ugynevezett esőcsinálókat. Déli Afrikában t. i. gyakran nagy szárazság uralkodik, a források és folyók ki-

apadnak és kiszáradnak, a növények elhervadnak, a vetések egészen kiszűnnek. A szegény lakosok azután sokat szenvednek az éhségtől, s hogy inségökön segítsenek, mindenféle bűvöléshöz és kuruzsoláshoz folyamodnak. Minden népség tehát olyan kuruzsolókat tart, kik azt állítják, hogy holmi bolondoskodásaik által képesek az égen a felhőket összegyűjteni s esőt támasztani. A nép mindent megtesz és áldoz, a mit azon esőcsinálók kívánnak és parancsolnak, de gyakran agyon is üti őket, ha reményében csalatkozik s az esőcsinálók kuruzsolásaira az ég csatornái nem akarnak megnyitni. De akárhányszor csalatkozott is a nép, mégis újra bizik a furfangos ámitókban s szárazság idején ismét hozzájuk folyamodik.

Megvizsgáltam a tavat és annak környékét; folyvást sok kalandom volt a belföldiekkel és a vadállatokkal. Azon vidékeken különösen több vizilovat lőttem.

A viziló majdnem egész Afrikában fordul elő a nagyobb tavakban és folyókban, mind az édes, mind a sós vízben. Nagyon furcsa állat; feje iszonyú nagy, mindenik állkapcsában kétkét rettenetes agyar van, alsó állkapcsának agyarái hosszabbak s néha két lábnyi hosszúságúak. Lábszára igen rövid, úgy hogy hasa majdnem a földet éri, lábának négy csülkös körme van, Bőre igen vastag s egészen meztelen, csak orrán, füle s farka végén vak néhány szőrszál. Szárazföldön kékesbarnaszínű, vízben pedig sötétkéknek látszik. Ha fel van bőszülve, a legbátrabb embert is megijeszti; szája olly rettenetes nagy, hogy az egész ember beléje fér. A teljesen megnőtt hímnek teste 11—12 láb hosszú, s vastagsága vagyis terjedelme szintén akkora, de ma-

gassága rendszeren csak négy vagy ötödfél lábnyi. A nőstény jóval kisebb. Vizben a viziló úgy úszik és bukdácsol, mint a kácsa; de szárazföldön nem tud sebesen mozogni, mert nagyon otromba és idomtalan állat. Néha a víztől messzire eltávozik s a szárazföldön barangol, de ha üldözik, mindjárt a vízbe siet. Különösen a gabna- és rizsföldeken nagy kárt szokott tenni. Rendszeren társaságban él, s öt-hat, de néha husz és harmincz darab is együtt tartózkodik és jár ide oda. Igen ravasz és mérges állat, főleg ha ingerlik. Nappal rendszeren a vízben mulat, éjjel pedig a szárazra jár ki s ott keresi élelmét.

A viziló húsa és zsírja jóízű, nyelvét nyalánkságnak tartják. Bőrét is felhasználják, nevezetesen korbácsokat és ostorokat készítenek belőle. De legbecsesebb részét agyarái teszik, ezek gyakran szebbek és jobbak, mint az elefánt agyarái. A viziló agyaraiból mindenféle dolgokat készítenek, miként az elefánt csontból, s nevezetesen mesterséges fogakat csinálva belőlük, mellyek jobbak, mint az elefántcsont fogak, mivel nem sárgulnak meg olly könnyen.

A Ngami tótól éjszakra levő folyók partjain lakozó belföldiek szigónynyal fogják a vizilókat, úgy mint a czethalat szokás megfogni. A szigony vasból van készítve, hegye majdnem ollyan, mint a dsidáé, hegye mögött erős kampó van.

E vas eszköz 10—12 láb hosszú erős fa rúdhoz van erősítve, mellynek másik végéhez hosszú s erős kötél van kötve, ennek végén könnyű fa darab van, melly a vizen úszik.

Ha már a belföldiek vadászatra készülnek, rendszeren kivájt fatörzsből álló sajkan, vagy nád csomók-

ból készített talpon indulnak el. Mihelyt oda érkeznek, hol vizilovak vannak, a legbátrabbak előveszik a szigonyokat s mindent rendbe szednek. Midőn a nádtalp lassan és zaj nélkül a semmi veszélyt se gyanító állatokhoz közeledik, a szigonyász minden erejét összeszedi s a legközelebb állat hátába csapja a szigonyt. A megsebesült állat most szörnyű harczot kezd, rőfög és szuszog, ránczigál, bukdácsol, de a kampós vasat ki nem tépheti testéből. Mihelyt a szigony az állat testébe van vágva, a hozzákapcsolt kötelet azonnal sajkán a parthoz viszik s ott valami fához vagy bokorhoz kötik s ekkép kihúzzák a vizből az állatot. Ha pedig ezt nem tehetik, a vízbe dobják a kötelet, mellynek végén könnyű fadarab van. Az állat ekkor fel s alá rohan a vízben, a vadászok a sajkákon utána mennek, s valahányszor lélekzés végett fejét kidugja, dárdákat hajítanak reá. Így üldöztetvén a fájdalomtól felbőszült állat gyakran a sajkáknak fordul s feje vagy agyara egyetlen csapásával felfordítja vagy szétzuzza azt, néha az embereket is megtámadja s egyetlen harapásával halálos sebet ejt rajtuk, sőt néha egyszerre ketté harapja az ember derekát.

Lőfegyverrel nem nehéz a vizilovat, mikor a vízben van, elejteni. Az ember a parton jár s ellesi a pillanatot, mikor a viziló lélekzés végett kidugja a fejét. Ha a golyó a füle táján éri, mindjárt halálos sebet ejt rajta.

A belföldiek vermekben is fogják a vizilovat. Néha pedig lezuhanó szigonyokat állítanak fel. A viziló tudnillik éjjeli barángolásain bizonyos ösvényt szokott követni. Ezen ösvény mellett a belföldiek egy szigonyt úgy függesztenek valami fa-gallyra, hogy az azt tartó

kötél az úton keresztül fut, tehát mihelyt a viziló a kötelet lábával megérinti, a szigony tüstént lezuhan s az állat hátába fúródik. E végett rendesen még két követ is kötnek a szigony nyeléhez, hogy az annál nagyobb erővel zuhanjon le.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A musztang elszökése.

(Képpel.)

János, Ferencz és Pál amerikai vadászok a rengeteg erdőtől kiért, a nagy rétségekre jutának. Ezek magas fűvel s néhol számtalan virággal borított roppant térségek, melyeken alig látni fát és bokrot. A rétség, melyre ama vadászok jutának, csupa virággal volt elhintve; balra, jobbra, előttük s mögöttük tündöklő virágszőnyeg terült el. Különösen aranysárga napraforgók, veres mályvák, nagy fűtejféle növények, biborvirágú figebabok, rozsaszínű zilizek s a narancsszín virágu kaliforniai pipacsok, meg sokféle violák virágoztak és illatoztak ottan. A virágokon millió gyönyörű pillangó repkedett, ezek között némelyek rendkívül nagyok voltak s gyönyörű bársony szárnyaik a virágok sokféle szinpompájával vetekedtek. A pillangók mellett számtalan más szebbnél szebb rovar, méh, méhészmadár s a felséges kolibrik dongtak és repestek. Ittott vadtyúk s egyéb madarak röppentek föl.

John A. W. Lovell et al. Sculp.

A musztang elszökése.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Vadászaink e virágágyakon lovagolának keresztül. Eleintén nagyon gyönyörködének a virágok színén és illatán, de majd bizonyos álmodást és kábultságot érezének. Örömet leheverték s ott háltak volna, de a virágos rétségen se legelő, se víz nem volt sehol. Kénytelenek valának tehát utjukat folytatni. Miután vagy két mérföldet lovagoltak vala, a virágok gyérülni kezdettek s lassankint a virágos rétség füve s rétséggé változott. Nemsokára kis forráshoz jutának, melyből kis csermely folydogála, végig kigyódzva a nyílt rétségen, partjait csak fűzek szegélyezték itt ott. Azon forrásnál tanyát ütének vadászaink s a nyirkos fűzekkel tüzet rakván, megsüték a lelőtt tyúkokat. Esteli után csakhamar elalvának. Más napra kelve tovább lovagolának bivaly nyomát keresve. De az egész széles, fátlan rétségen sehol bivalyt nem látának. A réttengerből egyetlen halom emelkedék ki, látszólag két vagy három mérföldnyi távolságban.

„Menjünk ama halomnak!” mondá János, „tán tetejéről meglátjuk a bivalyokat.”

„Igen ám,” viszonzá Pál, „de hát ha ott nem találunk vizet?”

„Hogy ne találnáink ott vizet,” felelé János, „hisz a források rendesen dombok közelében vannak.”

„S ha csakugyan vizet nem találnáink ott, majd visszatérhetünk, mert nem gondolom, hogy a halom két, legfeljebb három mérföldnél távolabb volna.”

„De hiszen!” jegyzé meg Pál, „vigyázzatok, majd meglátjátok, mennyire van ide, örülni fogunk, ha estvére érkezünk hozzá; itt sokkal tisztább levegő van, mint másutt, azért a tárgyak jóval közelebbeknél lát-

szanak, mint valóban vannak; én fogadom, hogy a halom legalább hat vagy nyolcz mérföldre van ide."

"Ugyanne mondd," viszonzá János, „mindenütt rémeket látsz, én még a halom oldalain levő sziklák széleit s a tetején termő fákat is kivehetem. Rajta, induljunk."

Nyeregbe ülének tehát s a halomnak vevék irányukat. Egyről másról beszélgetve vagy két óráig lovagláznak, a nélkül, hogy a kitüzött halom sokkal közelebbnek látszott volna. Ekkor Ferencz, ki szünet nélkül az egész láthatáron jártatja vala szemét, rögtön megállítá lovát, merőn nézve a távolba.

„Mi baj, mit látsz ott?" kérdi János.

„Még nem tudom," viszonzá Ferencz, „de amott délre a rétség szélén valami felötlő dolog van. Nem látod?"

„Oh igenis," felelé János, „alacsony fák vagy cserjék vannak ott."

„Az nem lehet," jegyzé meg Pál, „az egész sötétlő tömeg, úgy látszik mozog. Bizonyosan állatsereg az, tán bivalyok; nyargaljunk utánuk!"

„Ugy látszik, ők felénk tartanak;" mondá Ferencz, „kiterjeszkednek a láthatáron, bizonyosan azért, mert hozzánk közelednek. No, most látom, nem bivalyok, de lovasok, talán lovas indiánok!"

„Honnan gyanitod, hogy lovasok?" kérdé Pál. „Nézd csak jobban, nincs ember rajtuk, csak lovak. No, már most jól látom, musztang ménes!"

„Musztangok!" kiáltá Ferencz: „e már pompás dolog, régen vágytam a musztangokkal találkozni."

Pálnak igaza volt, csakugyan egy csapat musztang azaz vad ló közelge vágztatva a három vadászhoz;

nehány percz mulva valami ezer lépésre közeledének. Mind azon vad lovak tömött rendben egymás mellett nyargalának, mint kitanitott huszárezred lovai, elől egy ménló nyargala, melly az egész csapat vezérének látszott. Ollykor egyik másik ló elválék a csapattól, darab ideig hátra marada, azután megint előre vágata s a többiekhez csatlakozva sorakozék. E vadló ménes valójában felséges látványt nyujta, a mint a rétségen előre viharzék, hogy patái alatt a föld megrendüle.

Ugy látszott, a ménes csak akkor vevé észre vadászainkat, midőn már csak ötszáz lépésre vala. Ekkor az elől való mén hirtelen megállá s tüszögve fölveté fejét, példáját legott a többiek is követték. A vezérlő szürke mén volt, néhány lépésre a csapat előtt állá, a többiek pedig szügyet szügyhöz szorítva ugy állának mint csatarendben álló huszárezred. Egykét perczig csendesen állának, azután a szürke mén éles nyerítésre fakada, jobbra fordula s a legnagyobb sietséggel odább vágata. A többiek hangos nyerítéssel felelének, szintén jobbra fordulának s a vezér után nyargalának olly szabatos mozgással, mint a legjobban kitanitott lovak.

Vadászaink nagyon szerették volna közelebbről látni, s hogy a közelgő csapatot el ne riaszszák, leszálltak vala lovaikról, most pedig attól tartának, hogy végkép elfutnak. De csakhamar észrevevék, hogy a vad lovak köröskörül nyargalnak nagy körben. Minden fordulattal közelebb közelebb jutának a közepett lovaik mellett álló vadászokhoz. Ezek tehát sorban megvizsgálhaták őket, összesen valami kétszázan voltak, feketék, szürkék, fakók, barnák, pejek, tarkák. Mindnyájának lobogó sörénye s hosszú farka volt. Vadászaink figyelmét különösen az elől nyargaló ménló

voná magára, szebb termetű, nemesebb lovat még soha sem láttak vala. Bizonyosan azon fajtaból való volt, melyet a spanyolok Mexiko megszállásakor Amerikába vittek vala. Mert Amerikában eredetileg nem volt ló, s mind azon lovak, mellyek most szelid vagy vad állapotban azon földrészen vannak, Európából kerültek oda. Különösen Közép-Amerikának nagy fű-térsegein igen sok vad ló van, mellyek teljes szabadságban élvén, rendkívül megszapornak. Mind ezen vad lovak is az európaiak által bevitt szelid lovaktól származnak.

Ferencz a szép lovat mindig nagyon szerette, s mentől tovább nézé a gyönyörű mént, annál inkább ohajtá azt hatalmába keríteni. Az egész ménes uratlan volt, tehát csak el kellett fognia a mént, s övének mondhatta. Jól tudott bänni a hurok-kötéllal, melyet Amerikában lasszónak neveznek, paripája is jó volt. Tehát hamar eltökéllé magát. „Folytassátok csak az utat a kitüzött halom felé,” mondá testvéreinek, „nemsokára utólérlek. De a mént el kell fognom, ha mindjárt tiz mérföldet kellene is utána nyargalnom.”

Ezzel lovára kapott, testvérei hijába tartóztaták. Rendbeszedé hurokkötését, melly nyerge kápáján volt körütkerve. Azalatt a lovak körutjokat folytatván mind közelebb jutottak vala s már csak vagy 200 lépésre voltak. De midőn Ferencz lovát megindítá s igényest a ménnek fordula, ez pillanatig meghökkene s megállá, azután szilaj nyerítéssel jobbra kanyarodék és sebes vágztatva elrohana, s az egész csapat utána nyargala. Ferencz azonban megsarkantyúzá lovát s folyvást igényest a ménnek tarta. Csakhamar felbomlék a ménes rendje, ide oda széledének, s Ferencz nemsokára utóléré a hátul lévőket. Ezek a nagy fekete lótól s a

rajta ülő embertől elijedve, félre ugrának s kitérének utjából. Így Ferencz nemsokára az egész ménest elhagyá s maga előtt már csak a szürke mén látá s a zöld rétséget, feje fölött pedig a kék eget. Hátra nem néze, testvéreit már nem láthatta volna, a mögötte elszéledve nyargaló vad lovakra sem ügyele, egész törekvése és figyelme csak a ménlóra vala fordítva. Lovát nem kelle sokat sarkantyúznia, mert magától is úgy repüle, mintha becsület dolgának tartaná a szürke mén utólréni. De ez is érzé, hogy élete vagy legalább szabadsága forog kérdésben, s minden erejét összeszedve vágтата előre. Valami egy óráig egyenlő távolságban valának egymástul; a szürke mén olly igyenes irányban repüle mint a nyil, csak lába gyorsaságában bizo tt.

Azonban az üldözőnek mindig bizonyos elsősége van, mert az üldöztetett kénytelen gyakran hátra nézni, ez által elveszti biztosságát s könnyen meg is botlik. A mén ugyan nem botlék, mert jó lába volt, de mégis gyakran hátra tekintgete üldözője felé, ilyenkor pedig nem rakhatá olly gyorsan a lábát, ennek folytán Ferencz paripája lassankint közelebb és közelebb juthata.

Hosszas nyargalás után a mén már csak valami 200 lépésre vala. Ferencz mármár horgát készüle kivetni s erősen megsarkantyúzá tajtékzó és libegő paripáját. De a mén el nem tagadá magát, mindig előtte marada, erőcsökkenés, lankadás nélkül vágтата odább. Egyszerre észrevevé Ferencz, hogy a szürke nem nyargal többé igyenes vonalban, mint eddigelé, hanem kanyarodva, sőt zigzugban kezd járni. Nézi, mi lehet annak az oka, s ekkor látja, hogy a föld e helyen nagyon egyenetlen s apró halmokkal van rakva, mellyeket a

musztang óvatosan kerülget, miért is girbegörbe vonalt követ. Ferencz alig vevé ezt észre, már is lova váratlanul felbukék s ő maga is messzire sodortatva s a ló feje fölött elrepülve a földre zuhana. Nagy baja ugyan nem lőn s hamar fölszedé magát, lova is fölkele s megállá, de olly erősen lihege s annyira el vala fáradva, hogy a mén üldözésével fel kelle hagynia. Sőt erről még akkor is le kellett volna mondania, ha lova tökéletesen ép és pihent lett volna. A mén ugyanis a végtelen messzeségben elterjedő halmocskák között olly gyorsan nyargala előre kifogyhatatlan erővel, hogy mire Vazul fölszedelőzködék, az már legalább is 500 lépéssel előbbre vala s diadalmi érzetében hangosan nyerte. Ferencz nagyon boszankodék, de mit volt tennie? Köröskörül azon különös kupaczok emelkedének, melyeket még sohasem látott vala, de melyek mivoltáról nem lehet kétsége. Azon halmocskák ugyanis az éjszakamerikai marmoták vagyis az ugynevezett rétségi kutyák lakjai voltak; csonka kúphoz hasonlítottak, átmérőjük az aljukon mintegy 3 lábnyi, magasságuk pedig 2 lábnyi. A tető közelében üreg van, körülbelül akkora, mint a patkány üregének szája. A lyuk környéke egészen kopasz, de a halom oldalait és tetejét zöld, puha pázsit borítja.

A lódobogásra e különös barlangok lakói rögtön eltűntek vala, de a robaj megszűnte után ismét előbúvának; elsőben egy lyukból kukucskála ki egy apró fej, majd a másikkól is, s csakhamar valamennyi üregből látszék ki egyegy fejecske s két csillogó szemecske. Majd nekibátorodának s egészen kibúvának e furcsa teremtmények, nagyságukra közönséges mókushoz hasonlítottak, bőrük vörhenyes barna, de mellökön s

hasukon szennyes fehér színű volt. Alakjukra nézve inkább menyéthez vagy patkányhoz hasonlítottak. Farkuk igen rövid s bozótos. Kevés vártatva kéthárom állatka üldögele mindenik kupaczon, mert mindenikben egynél több marmota tartózkodik. Némellyek mind négy lábukon guggoltak, mások hátulsó lábukra ereszkedtek, s mindnyájan csóváltaták farkukat s hallaták azon vékony rekedt hangot, melly kis kutyó ugatásához hasonlít, miért is őket rétségi kutyáknak nevezték el. De azért korántsem tartoznak a kutyanemhez, hanem az őrlő állatok osztályához, mellyhez az egér és patkány is tartozik; igen ártatlan állatkák, füvel, gyökérrel s maggal élnek. Mindig seregesen tartózkodnak együtt, halmaikat egymás mellett turják fel rendesen 50 lábnyi távolságban, s így valóságos városokat építenek, mellyek gyakran több óra járásnyi hosszúk és szélesek. Sőt vannak kutya-városok, mellyek Londonnál, a világ legnagyobb városánál is nagyobb területet foglalnak el, s illy városban több millió rétségi kutya együtt él. Az aláaknázott halmok természetesen besülyednek, mikor a ló rájuk lép, s Ferencznek örülnie kellett, hogy az ő lova mindjárt a kutya-város elején botlék meg s bukék fel, a nélkül, hogy lábát törte s nyakát szegte volna.

Az ugynevezett rétségi kutyák Éjszak-Amerikában, különösen a nyugoti magas rétségeken Mejikótól egész Kanadáig fordulnak elő. Rendesen a legkopárabb s legszárazabb vidékeken ütik fel tanyájokat, hol se-lyemsima, rövid fűvön kívül alig terem valami. Ugy látszik, viz nélkül is élhetnek, holott viz hiánya miatt minden egyéb emlős állat rövid idő alatt elhalni kénytelen. A telet földalatti lyukaikban töltik, és pedig

érzéketlen álomban, mint nálunk a medve. Télre semmi eledelt sem gyűjtenek, s lakjaik körül rendesen már októberben szárad el a fű. Mikor az alvó időszak közeledik, közönségesen október végén, akkor köröskörül betapasztják házaikat, végre még a kijárást is egészen betapasztják s aztán elszenderülnek s csak tavaszkor ébrednek föl. Különös, hogy azon amerikai marmoták között mindig bizonyos apró bagolyfajt is találni, és pedig rendkívüli sokaságban. Azonban úgy látszik, e baglyok nem laknak egy üregben a kutyákkal, mert soha sem látja az ember, hogy az üregbe menekülne, hanem mihelyt feléjük közeledik, mindjárt elrepülnek. Gyakran sok csörgő kigyót is találnak az illy kutya-városban, de ezek alkalmasint nem kedves vendégeik a kutyáknak, mert úgy látszik, a fiatal kutyákkal táplálkoznak.

Miután Ferencz a csodálatos kutyavárost megvizsgálta s egyikét halmot széthányt vala, hogy azoknak belső alkotását megnézze, széttekinte a vidéken, s ekkor észrevehé, hogy a kitűzött domb épen szemben áll vele. Tehát letelepedék s elvárta testvéreit, kik nem sokára meg is érkezének. Azután tovább lovaglána s csakugyan sötét lett, mire az olly közelnek látszott dombhoz érkezének. Szerencséjére az alján szép forrást találának s más napra kelve bivalyt is lövének.

A szarvasvadászat.

Ismeritek a szarvast, a gyönyörű termetű, sebes futású állatot. Hazánkban is láthatjátok, különösen a bekerített vadaskertekben. De a be nem kerített, nagy kiterjedésű erdőkben is találhatjátok, kivált Eszterházy herczeg ozorai és tamási erdejében, azután Pozsony és Nyitra megyékben a malaczkai, detrekői, stomfai, vöröskői, szomolányi, korlátkői s más uradalmak erdeiben. A Fehér és Veszprém megyékben elterülő Vértess és Bakony hegyekben, a gödöllői és munkácsi erdőkben is vannak állandóan ott tartózkodó szarvasok, de más vidékeken már csak néha mutatkoznak. Mert a sok kósza vadász miatt újabb időben a szarvasok száma hazánkban nagyon megfogyatkozott. Még e század elején Eszterházy herczeg ozorai uradalmában nagy hajtóvadászat alkalmával 24 puskás ember két nap alatt 1200 szarvast ejtett el. Most ugyan sokáig vadászhatnának s az egész országot is összejárhatnák, míg annyi szarvast találhatnak.

A szarvast sokféleképen szokták vadászni, Legérdekesebbnek a lesjáratot tartják. Ezt báró Orczy Béla következőleg írja le.

Tapasztalásaimat a Fehér Kárpátok és a Bur erdejében szereztem, hol barátaimnak vadastérein a lesjáratot több éven át gyakoroltam. Jó puskámat valamire vetve számtalanszor jártam hajnalban és alkonyatkor ama gyönyörű tájék hegyei és völgyei között; a változó szerencse majd kedvezett, majd elhagyott, de nem hagyott el soha az öröm és kedv, melyet a szarvasvadászatban leltem. Egyszer csak gyors eltökélésemnek köszönhettem a jó sikert. A lesjárat legszebb idejét a detrekői vadászkerületben töltöttem. Egy nap a kerületi erdősz azon örvendetes hírrel jött hozzám, hogy erős szarvasnak rendes járását leste ki, s ha este felé oda mennék s lesbe állanék, a vadat lövésre kerithetném. Mindjárt felkészülődém s nap lemente előtt már az úgynevezett Szarvashegy alatt valék, mellynek sűrűjébe vonult vala az nap reggel a szarvas. Sűrű fiatal erdővel fedett, itt-ott sziklás part előtt foglalék helyet, hogy a szarvasnak, ha majd erre közeledik, vagy a völgyben vagy pedig a part lejtőjén, elállhassam útját.

Alighogy lesbe álltam, már is körülbelől 500 lépésnyi távolságról a szarvas hangja csendüle meg, eleintén halkkal, mintha fekvő helyéről jönne, utóbb ismételve s kissé erősebben; azután csakhamar hosszabb s erőteljes hang hallatszék, mire ismét csend álla be. Végre a csend félbeszakada, a szarvas ismét jelenté magát, de tölem távozó irányban. Mit tegyek most? erről tanakodám az erdőszszel. A dolog kedvezőtlen fordulatot vőn, mert elvonuló szarvast lesjáratban utólélni akarni, többnyire hiábavaló fáradság. Az erdősz véleménye szerint a szarvas a parton át fog menni, mivel falkája a tulsó völgyben van. Már pedig a tulsó hegypart hátán a sűrűséget szálas erdő váltotta fel,

melly a tulsó oldali lejtőig terjedett, ez pedig kopár és sziklás volt majd a völgyig le, hol a patak környékét ismét erdő fogta el. Tehát ha a szarvas a tulsó lejtőt eléri, többé meg nem közelíthetjük, a tulsó völgyben pedig újra fölkeresni az alkonyodó nap rövidsége miatt lehetetlen volt.

Hosszas okoskodásra időm nem lévén, gyorsan elhatározám, hogy megkísértem a szarvast megelőzni. A szél jó volt, azaz e partról fujt le, tehát a szarvas tőlünk neszt nem vehetett, aztán hangja szerint olly irányban haladt, hogy vele egy vonalban némileg járt uton meheténk. Mindjárt fölkeresők az utat s mentől kisebb zajjal, de minden telhető sebességgel haladánk, sok helyütt sebesen szaladva. Helyenként megállánk, hogy a szarvas jelentéséből hollétéről és irányáról biztosítást szerezhessünk. Elég nagy távolságot kellett megfutnunk, s a meredek és sziklás lejtőségen felkanyargó s részint fiatal erdő, részint rekenyő növények által elrekesztett út elég fárasztó volt. Sokszor már csüggedve az egész üldözéssel fel akarék hagyni, de a szarvasnak újra megcsendülő hangja ismét új erőmegfeszítésre indított, s így végre majd megszakadva, de még ki nem merülve feljuték a part tetejére. A szarvas jóval előbbre volt mint mi, s ha történetesen a szikláknál nem tartózkodik, mielőtt a völgybe leereszkednék, minden reményem meghiusul. Tehát a mennyire csak lehetett, előre sieték. A szarvas még mindig a sziklák előtt volt, mint hangjából következtethettük, sőt egy pillanatra meg is láthatám, a mint épen a sziklapart előtti kopárságon vonula át. Nyugtalanságomon erőt véve, az épen ott álló százados bükkfák mögé szorulék s egyikétől másikáig nagy vigyázattal nyomulék

elő, míg végre az erdő széle előtt elszórt sűrű bokrok alá észrevétlenül érheték s ezektől fedve még vagy 30 lépésre mászhatám tovább. Itt az erdős a földre lapula s én is megállék s vizsga szemmel pillanték ki a bokor ágai között.

Milly gyönyörű tájkép nyílt itt szemem előtt! A völgybe meredeken ereszkedő sziklák, a hegylánczolatnak a síkság felé elnyuló kisebb csúcsai, mellyeknek egyikén a szép detrekői várrom áll, ezeken túl a komor zöld színű Búr nevű fenyves erdő, melly mint sötét tenger terült a látkör határáig, mindez az esthajnal fényében ragyogva, elbájoló szépségű látványt nyújtott.

De legérdekesb pont nekem a szikla partja volt, mert ott állott az erős szarvas, fölemelt fővel és hátravetett szarvval, a völgy felé hangoztatva zengő csalogatóját, hol falkája legelészett. Egyszer még visszaneézett felém, mintha érzette volna a közelgő vészt és ügetve tett pár lépést a part hosszában, de ismét megállott, s midőn épen fejét emelve uj hangadásra készül, fegyveremet sütém el.

Megvan! susogá az erdős, mert a szarvas a lövés után hátát megvetve, iszonyú szökéssel a sziklaparton lezuhana, szemem elől eltűnék s csak szökéseinek távolodó dobogását hallhatám. 143 lépést számoltam a helyig, hol a szarvas állott vala, s oda sietve, keresém a vadat, de sehol nem láthatám, mert alul erdő volt s a völgyet már az esti homály lepte vala el. Ollykor ollykor még felkondula a távozó szarvas dobogása az erdőtől; néhány percz múlva egykét köhintés hallatszék, jeléül, hogy a golyó tüdejét érte, majd ugy tet-szék, mintha lombrakáson összerogyott volna, uj kö-

hintés hallatszék, azután még egyszer lépéseinek már alig kivehető dobogása, s végre tökéletes csend áll be.

A sötétség miatt felhagyék a további kereséssel, s a lövés helyszínét gallyakkal megjegyezván, éjjeli szállásra a környéken tartózkodó szénégető tanyára balagék. Másnap a tegnapi lövés színhelyére menék s az erdősz nyomozó kopóját pórázon a nyomra vezetém. Mindjárt a part alatt, hova a szarvas lezuhant, vércseppek-re akadánk, mellyek tovább mind sűrűbbek lőnek. Végre nem messze a pataktól s vagy 500 lépésre a sziklapart-tól ráakadék a szarvasra: egy kő mellett feküdt, élet nélkül, elnyujtott fővel, első lába a teste alá hajtva. Golyóm csakugyan tüdejét érte vala.

Gyönyörű teremtés volt, teste nagy és erős, szarván vagyis agancsain pedig 12 ág volt.

Zöld gallyat tűzék kalapomhoz s örömmel telt szívvel haza menék.

A sz.-bernáti kolostorvendéglő:

Svájcországból csak a havasok vagyis Alpok magas tetőin keresztül lehet Olaszországba menni. Egyik út sz. Bernát hegyén viszen keresztül. Oda az Entremon-te völgy viszen föl, melly mintegy 5 óra járásnyira huzódik. Mindjárt sz. Pierre helységén tul rendkívül vad és zord tájék következik. Kis oldali völgyből rémitő feneketlenségen át zúgó hegyi folyam rohan ki. Odább nyomorult gunyhókból álló pásztorfalu van, melly mellett szintén egy hegyi patak robog el, magas és szép eséssel, a kopár és fekete sziklákon lerohanva. E falu legelőjén tul lassankint az életnek minden nyoma elenyészik. Azután a Halottak völgyébe jutunk, odább a Halottak hegye meredek sziklái nyulnak föl, még odább a Halottak kápolnája van, hol azokat takarítják el, kik utjokban a halált lelték. Azon ruhában hagyják, melyet magokon viseltek, hogy a keresésükre netalán kiindult rokonaik annál könnyebben rájuk ismerhessenek. A tiszta és hideg levegő nem engedi, hogy a holt testek elrothadjanak, azért többnyire csak összeszáradnak mint a mumiák.

Nem messze azon kápolnától más kis boltozott épület van, melyet kórháznak neveznek s mely az utasoknak menedékhelyül szolgál. Zivataros időben, mikor legnagyobb a veszedelem, mi különösen tavasszal szokott lenni, a kolostor emberei itt szokták fölkeresni a szerencsétlenül járt utasokat, vagy kenyeret és bort visznek oda, hogy megtalálhassák azok, kik oda menekülni kénytelenek. Ezen kórháztól éjszának forduló völgytorkolaton keresztül, melyben többnyire nyáron is megmarad a hó, meredek ösvényen tovább haladva, egy óra alatt elérjük a hegy tetejét s a rajta épült sz. Bernát kolostorát.

Nem tudjuk, kik és mikor alapították ezen kolostorvendéglőt. Ágostonos barátok laknak benne. Ez intézet a legjótékonyabb intézetekhez tartozik, mert ott minden utas, a legszegényebb is, bármicsoda nemzethez, ranghoz vagy valláshoz tartozzék, a legszivesebben fogadtatik, szolgáltatik és ápoltatik. Mikor a hófergeteg vagy sötétség az ösvényeket úgy elborítja s eltakarja, hogy a legovatosabb utas is eltéved és sem hátra sem előre biztosan nem mehet, tehát segély nélkül okvetlenül elveszne: akkor a kolostorvendéglő emberei fölkerelkednek és saját életök veszélyeztetésével keresik föl a gyámoltalanokat, hogy a bátorságos hajlék alá hozhassák. Ebeket is megtanítottak arra, hogy az eltévedt vagy a hóban elsüllyedt utasokat felkutasák. Ezek különös fajta kutya, ugatás nélkül, farkcsóválva s hizelegve közelitik meg az idegent s szabadítják ki a veszélyből. A kolostorvendéglő kőből van építve. A tágas étterem folytonosan fűttetik s a konyhán mindig ég a tűz. A kolostorvendéglővel szemben még más épület is van, melybe az asszonyoka t szokták

beszállásolni. 1822-ben Zürich, Bern és Genf svájczországi megyék kormányai s a szárdiniai király segítségével még egy emeletet raktak a kolostorra s belsőleg is jobban rendezték el.

Évenként egyremásra nyolcz, kilencz ezer ember szokott sz. Bernát hágóján átkelni. De néha egy éjtszaka több száz utas is beszél a kolostorvendéglőbe; így 1762-ben valamelly zivataros éjtszaka 560 ember gyült egybe éjjeli szállásra.

A kolostornak hajdan tetemes javai és jövedelmei voltak, most azonban jótékony adakozásokra szorult. Szívesen is adakoznak számára. Mert a magas hegyen, hol örökös jég és hó uralkodik, hol egyegy évben tán tiz tiszta derült nap sincs s gyakran még augusztusban is erős fagyok járnak, a kolostorvendéglő csakugyan a legnagyobb jótétemény az arra járó utasokra. A kolostorhoz csinos kis templom van kapcsolva; attól nem messze kis tó van, mellynek partján a nyár derekán kettős violák virítanak, mellyek közül az egyik a másiknak magvából s az előbbinek kelyhében nőtt.

A gyöngyhalászat Ceylon szigetén.

Ceylon szigetén, a Kondacsi és Aripo partvidéken évenként egyszer, tavasszal van gyöngyhalászat. Ekkor ama sivatag partmellék, melly különben egészen kiholtnak látszik, mulólag több mint 100,000 emberrel népesül meg, s annyi hajó és nép gyűl össze, mintha ott nagy kereskedő város volna. Messze földről sereglenek oda az emberek, mindenki nyerésszédni akar, szegény és gazdag csak a nyerendő kincsekkel álmodzik.

A parton már zsibong a sok ember, a tengeren a kikötött hajók hintáznak. Végre megérkezik a kitűzött idő. Éjfél előtt, mikor a szárazról kedvező szél fú, felharsognak a kürtök, peregnek a dobok, szól az ágyú. A hajós nép legott felriad álmából. Most az éjjeli sötét-ségben legalább is 6000 ember kél talpra s tolongva és zsibongva készül az elindulásra. Mielőtt a nagy veszélylyel és nagy szerencsével járó munkához fognának, szükségesnek tartják, mindenféle szertartással, mosakodással, igézetekkel s ráolvasással elkészülni, csak azután szedik föl a horgonyt. A főrévkalauz előre evez,

a többiek utána mennek; a kagylótelep mellett a nyílt tengeren horgonyzó hajó lámpája vezéresillagul szolgál nekik az éjjeli sötétségben. E hajó közelében horgonyra szállnak s megvárják a hajnalt. Mihelyt pitymallani kezd, ismét megindulnak, s minden sajka a hajó körül a kagylótelepen számára kimutatott helyet foglalja el s ott leereszti horgonyát. Fél hétre vagy hét órakor, mikor a nap sugarai már kissé melegebben sütnek, jelt adnak a hajón, s most elkezdődik a halászat. Ha az idő kedvező, akkor nap felkölte után a szárazföldi szél rendszeren elenyészik s 9 és 10 óra tájban a tenger egészen csendes tükörlap. Délben ágyulövessel jelt adnak, hogy a munkát fejezzék be, s akkor kellemes tengeri szellő a kagylókkal megtelt sajkarajt a száraz felé hajtja.

A buvár a következő módon halászsza ki a kagylót.

Minden sajka oldalán állás van, mellyen a buvárkészület függ, különösen a buvárkövek, millyen az egyik oldalon három, a másikon pedig kettő van. E kövek olyan alakúak, mint a czukorsüveg, s a buvár súlyához képest 15-től 25 fontig nyomnak, némelly buvár még azon fölül 4—8 fontnyi súlyt övébe is dug, hogy addig maradhasson a tenger fenekén, míg hálókösarát megtöltheti. A buvárkőnek felül fülei vannak s ezekre erősítik a kettős kötelet, mellyen függ. E kötelek a kő hegyén csokrot képeznek, mellybe a buvár mint valami kengyelvasba az egyik lábát teszi, míg másik lábát a kötélen függő kosárba teszi, mellyet magával a mélységbe lenyom. A nehéz kő segítségével gyorsan lesülyed a buvár, mihelyt orra czimpáit kezével befogja s a kötelet kiereszti, melly őt a víz fölött tartotta. A tenger fenekére érven, kiereszti a követ, mellyet mindjárt felhuznak, maga pedig arczával a

földre borul s hamar fölszedi a kagylót, mellyet elérhet, s kosarába veti. Nehány lépésre tovább is mászik a tenger fenekén, hogy mentől többet szedhessen. Mihelyt szükségesnek látja, vagy kosara megtelik, megrázza annak kötelét, s ekkor kosarastul sebesen felhúzzák. A kosár néha egészen tele van kagylókkal, klárisokkal s egyéb tengeri termékekkel. Mig azt kiűritik, az alatt már más buvár ereszkedik le ugyanazon buvárkő segítségével. Mikor ez felszáll, ismét az előbbi buvár ereszkedik le. Így váltják fel egymást a buvárok szünet nélkül valami 5 vagy 6 óráig, úgy hogy az egy sajkan levő tiz buvár mindegyike 1000, sőt 4000 kagylót is főlhozhat napjában a tenger fenekéről. Most kedvező körülmények mellett egyszerre 150 kagylót is szedhet a kosárba, de néha csak 5 vagy 10 kagyló vaa a kosárban. A buvárok egy percznél tovább nem igen maradnak a vízben, sőt legtöbbször csak 53 vagy 57 másodperczig maradnak ott, de szükség esetében egy perczig s 24 vagy 27 másodperczig, legfeljebb pedig egy perczig s 30 másodperczig állják ki. Mihelyt fülcsengést éreznek, hirtelen föl kell szállniok. Mikor közel egymáshoz 300 sajka együtt van s minden perczben egyszerre vagy másfél ezer buvár ereszkedik le és száll föl, akkor ollyforma zúgás hallik a tengerből, mintha ott nagy vizzuhatag zajongna. Délután 1 óra tájban jelt adnak, s ekkor az egész sajkaraj visszatér a szárazra, s délután 4 és 5 óra között a Kondacsi partmelléken kiköt.

A buvárok különösen a czápáktól félnek. Be sem mennének a tengerbe, ha a fő révkalauzt czápaigézők nem kísérnék el, más bűvészek pedig a partról nem igéznék a tenger ezen szörnyetegeit. Mindig legalább

két illy igéző van a gyöngyhalászokkal; imádkozások, böjtölések s mindenféle bűbájosság által igyekeznek a veszélyt elhárítani. Az egyik igéző a fő révkalauz sajkájában kíséri el a buvársereget, a másik pedig a parton marad s a buvárok működése alatt varázsgunyhójába vonul, hol valami érczedény felett végezi kuruzsolásait, mellyben viz s két ezüst hal van. Senkinek sem szabad őt háborgatni.

Estve felé az összes sajkaraj Aripo partvidékére vonul, hol a kíváncsi és nyereségvágyó sokaság nagy tolongással sereglik össze. Minden sajkának karókkal kerített saját kikötőhelye van a parton, ott kirakják a kifogott kagylókat. Az egymást felváltó két buvár külön tartja a maga rakását, ezt most a parton négy részre osztják, az egyik rakás tehát a nyereség egy negyede, a két buvár osztályrésze. Ez meggazdagíthatná őket, ha sokat nem kellene eladományozniok. Így a mundukok, kik őket a vízből felhuzzák, az osztályrésznek egy hatodát kapják, az evező egyegy napra 20, a czápaigéző 10, a nagerei és ramisszerami pagod (templom) egyenkint 10 kagylót kapnak, stb. A maradékot a buvár mindjárt a vásárra viszi, hol mindenféle kereskedő, ékszerész, gyűrűkészítő, ékszerárus s mindenféle szerencsefi gyülekezik össze. Ezek megveszik az eladó kagylót. Végre a nyert pénzzel haza megy a buvár; ha kedvezett neki a szerencse, 160 vagy 200 pengő ftra rúgtiszta nyeresége. Az eladásra vitt első kagylók rendesen nagy áron kelnek, mert mindenki nagy nyereségre számol, de azután áruk rendesen mindinkább csökken, mert sokan megcsalatoznak reményeikben, sok kagylóban épen semmi gyöngyöt sem lelnek.

Kedvező körülmények közt valami 2 millió kagy-

lót szednek egy évben; némelly sajka egy nap alatt 30,000 darabot is viszen a partra, míg más-talán 300 darabot sem nyert. A kisebb rakások tulajdonosai rendszeren mindjárt feltörik a kagyló házát, kivágják az állatot s megszáritják a napon, hogy a gyöngyöt mindjárt kiszedhessék. A nagyobb rakásokat legalább 10 napig hagyják, míg rothadásnak indulnak, azután kimossák s kiszedik a gyöngyöt. E munka közben sok tolvajság követtetik el. A megtalált gyöngyöt mindjárt ott helyben átfurják s felfűzik, s e gyöngyfűzések azután Ceylonból az egész világba vitetnek szét. A kik nyakukon hordják, rendszeren nem is sejdítik, micsoda veszedelemmel jár a gyöngyhalászat. Csak azon buvárok szedhetik a tenger fenekéről a kagylót, kik gyermekségök óta gyakorolják magokat. Sokan oda vesznek a tengerben, vagy az egészségrontó munka miatt hamar meghalnak.

Nem minden kagylófaj terem gyöngyöt. Azon fajt, melly gyöngyöt terem, gyöngykagylónak nevezik. A gyöngy - kagylók mindig rakáson vannak a szirtek alján, a tenger fenekén. A gyöngy a kagyló házában van. Minden gyöngykagyló házában sem találnak gyöngyöt. Néha pedig egy házban 6—8 gyöngy is van. A gyöngyök szépsége és nagysága nagyon különböző, azért áruk is igen különböző. Van gyöngy, melly 100 ezer pftot s többet is megér.

Hamis gyöngyöket is csinálnak üvegből, alabastromból, stb. Ezek természetesen sokkal olcsóbbak.

Tárgymutató.

	Lap.
Orosz jelenet (Képpel.)	1
A tűzhányó hegyek s földrengés.	
1. A Hekla	13
2. A vezuv	17
3. Az Aetna	20
4. Liszabon romlása	26
Tigrisvadászat. (Képpel.)	32
Utazás Európa legéjszakibb partján	43
A rászedett medve. (Képpel.)	51
Utazás az északi sark felé.	
Bevezetés	55
1. Az első veszedelmek. Szélvész	60
2. Első telelésünk	65
3. Nagy hideg. Napi rend	69
4. Szerencsétlen kirándulás	74
5. Az eskimók	81
6. Megszabadulás	94
Az első zergevadászat. (Képpel.)	108
A kárpáti zergék	114
Utazás déli Afrikában	
1. Készülődés és elindulás	120
2. Az ökrök megszelidítése	123
3. A damarák és oroszlánok	126
4. Smelen reménye és környéke	135
5. Az ovambók	139
6. A struczmadár	144
7. A vadverem. Az orrszarvú	148
8. Veszedelmes kalandok	155
9. A viziló	165
A musztang elszökése. (Képpel.)	170
A szarvasvadászat	179
A sz.-bernáti kolostorvendéglő	184
A gyöngyhalászat Ceylon szigetén	187

